

UNIVERZITA KARLOVA
Fakulta sociálních věd
Institut mezinárodních studií

Evropská integrační politika Severního Porýní-Vestfálska.
Zápas o kompetence od Maastrichtu k Lisabonu.

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Praha, 2010

Vypracovala: **Bc. Barbora Veselá**

Vedoucí práce: **JUDr. Vladimír Handl, CSc.**

Oponent práce:

Rok obhajoby: **2010**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

VESELÁ, Barbora. Evropská integrační politika Severního Porýní-Vestfálska. Zápas o kompetence od Maastrichtu k Lisabonu. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra německých a rakouských studií, 2010. Vedoucí diplomové práce JUDr. Vladimír Handl, Csc.

Anotace

Diplomová práce „Evropská integrační politika Severního Porýní-Vestfálska. Zápas o kompetence od Maastrichtu po Lisabon“ se zabývá vztahy mezi německou legislativou a exekutivou na pozadí evropské integrace. V centru zájmu je přitom Severní Porýní-Vestfálsko, jako zástupce spolkových zemí, jednoho z klíčových aktérů německé evropské politiky v současnosti. Snaha spolkových zemí o navýšení svých rozhodovacích kompetencí, a tedy i kontrolu pravomocí exekutivy, v evropských záležitostech se dá vystopovat téměř do počátků evropské integrace. Teprve s ratifikací Smlouvy z Maastrichtu, kdy jsou pravomoci německých legislativních orgánů, Spolkové rady a sněmu ukotveny na spolurozhodování v evropských záležitostech ukotveny v Základním zákoně, přináší podstatné výsledky. Vlivem měnící se dynamiky evropské integrace, i německého federalismu (v důsledku německého sjednocení), je stále složitější se dohodnout na společném stanovisku na vnitroněmecké i evropské úrovni. Spolkové země tak mění svou strategii, stále častěji jednájí samostatně a hledají nové cesty, jak ovlivnit rozhodování než již institucionalizovanými prostředky. Součástí této strategie je uzavírání partnerství se stejně silnými regiony se stejnými zájmy v evropské integrační politice, příkladem nejvlivnějšího z nich je RegLeg. Kromě toho se spolkové země, resp. zemské vlády se musí vypořádat i se sílícími snahy ze strany zemských sněmů, které usilují o ten samý cíl jako zemské vlády před lety – o kontrolu nad exekutivními pravomocemi. V rámci předkládané práce si autorka klade za cíl zhodnotit a doložit, zda je možné v evropské integrační politice německých spolkových zemí pozorovat i od 90. let domestikaci snahy, pod kterými zde máme na mysli úsilí legislativy kontrolovat a omezovat jednání exekutivy jeho ukotvením do norem a institucionálních rámců. S tím související otázkou zní, v jakých případech jsou exekutivy (jak spolkové, tak i zemské) ochotny přistoupit na požadavky legislativních orgánů a postoupit tak část své moci. Třetí oblast, které se práce věnuje, jsou vztahy mezi spolkovými zeměmi Severním Porýním-Vestfálskem a Bavorskem. Zde se autorka ptá po dynamice vzájemných vztahů a po motivech spolupráce v evropské integrační politice takto rozdílných aktérů.

Annotation

The master theses „European Integration Polity“ deals with the impact of European integration on the domestic balance of power between the German executive and legislative power, while focusing on the North Rhine-Westphalia (and partly Bavaria) as one of the examples of the German countries (“Laender”) key actors nowadays. While the initiative of the German Laender with the aim of obtaining their right of participation in decision-making on the European integration topic can be traced to the very beginning of the European integration process, in the course of the ratification of the Maastricht Treaty the German Laender succeeded in institutionalization of their participatory rights by changing the constitution and laws. Due to the changing dynamics both of the European integration and the German federalism, the consensus-finding became uneasy. The German Laender are being increasingly motivated to change their strategy while trying to achieve their goals. There are new ways to be found beyond the institutionalized way of procurement of the enhanced rights. The international partnership with the regions of the similar power and interests (e.g. RegLeg) became one of the key elements of the new strategy. Beside this, the executive power of the “Laender” has to cope with the approach of their legislative power, aiming at the similar goal, as the Laender’s executive power did before, namely at the privilege to control the executive power and to participate in the decision-making on the topic of the European integration. The master theses aims at answering of the key questions: Are the German Laender even since the 90th interested in enhancing their own power, while limiting the power of the executive (“domestication issue”)? Under what conditions is the executive willing to accept the demands of the legislative? And last but not least: What is the dynamics of the relationship between North Rhine-Westphalia and Bavaria in the European integration politics, what are the motives for their cooperation?

Klíčová slova. Evropská integrační politika Severního Porýní-Vestfálska, Evropská integrační politika spolkových zemí, Německá evropská politika, německý federalismus. Severní Porýní-Vestfálsko, Bavorsko

Key words. The European Integration Politics of the North Rhine-Westphalia. The Politics of the North Rhine-Westphalia. The European politics of the Laender, the German European politics, the German Federalism. North Rhine-Westphalia, Bavaria.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 1. ledna 2010

Barbora Veselá

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce panu JUDr. Vladimíru Handlovi, Csc., za investovaný čas, cenné rady a ochotu, s jakou se mi při realizaci práce věnoval.

Barbora Veselá

OBSAH

1. Úvod.....	8
1.1. Úvod do problematiky a stanovení výzkumné otázky	8
1.2. Metodologie, kritika pramenů, postup a členění práce	10
2. Německá evropská politika	15
2.1. Význam a vývoj německé evropské politiky	15
2.2. Hlavní aktéři německé evropské politiky.....	20
2.3. Německý federalismus a evropská politika.....	33
2.3.1. Německý federalismus tváří v tvář Evropě	33
2.3.2. Reforma federalismu a evropská politika.....	37
2.3.3. Vývoj kompetencí spolkových zemí v evropské politice do Maastrichtu	39
3. Evropská integrační politika Severního Porýní-Vestfálska	44
3.1. Charakteristika spolkové země Severního Porýní-Vestfálska (a Bavorska).....	44
3.2. Spolkové země a Smlouva z Maastrichtu	60
3.3. Spolkové země a Smlouvy z Amsterdamu a Nice	75
3.3. Spolkové země a Konvent	86
3.4. Spolkové země a Lisabonská smlouva.....	94
4. Závěr.....	101

1. Úvod

1.1. Úvod do problematiky a stanovení výzkumného cíle

Spolkový charakter Německa je jeden ze základních státních principů německého státního zřízení. Jako takový je ukotven v článku 20, odstavci 1 Základního zákona, který zní: „*Die Bundesrepublik Deutschland ist ein demokratischer und soliazer Bundesstaat.*“¹ O tom, že se jedná o jeden ze státoporných ustanovení, svědčí jeho trvalý charakter pramenící z ukotvení v „Ewigkeitsklauel“, tedy článku 79, podle kterého je změna státního členění a spolupůsobení zemí nepřípustná. I přesto podlehl německý federalismus (v souladu s čl. 79) dynamickému vývoji. V průběhu času se spolkové země stávaly ve svém rozhodování stále závislejšími na stanovisku spolku, v horším případě se staly pouze vykonavatelkami jeho rozhodnutí. Tato závislost však byla vzájemná a proces rozhodování se stával zdlouhavějším a celkově nesnadnějším.

Dynamicky se však v průběhu let vyvíjela i evropská integrace. Tento dynamický vývoj byl spojen i s rozsáhlým přenosem kompetencí členských států a zemských států na evropskou úroveň. Zatímco exekutivy členských států byly za tento úbytek kompetencí odškodňovány v podobě aktivní spoluúčasti na rozhodování o evropských záležitostech, bylo tato výsada národním parlamentům (i jejich druhým komorám, včetně zemí zastoupených ve Spolkové radě) po dlouhá desetiletí odepřena.

Postupem času rostla nevole těchto druhořadých aktérů, jejichž role se v evropské politice po dlouhou dobu omezovala na schvalování ratifikačních zákonů zakládacích smluv. Reagovaly celkem pochopitelně snahou omezit volnou ruku exekutivy v přenosu národních a zemských kompetencí na evropskou úroveň, a ukotvit svá práva v podobě ústavních novel a zákonů. Spolková vláda si sice uvědomovala potřebu zohlednit spolkové uspořádání německého státu, obávala se však o zúžení svého manévrovacího prostoru, který by mohl mít za následek zpochybnění vůdčího postavení Německa v evropské politice. Zápas německých spolkových zemí o práva na spolurozhodování v evropských záležitostech tak není pouze zápasem mezi exekutivou a legislativou, ale i zápas o vyváženost mezi efektivitou a federalismem.²

---

¹ Základní zákon.

URL: www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_02.html
[8.4.2010]

² Benz, Arthur, „Europafähigkeit“ des deutschen Bundesstaats, Vorschläge zur Reform des Bundesstaates vor

Ke skutečné koncentraci zemských snah o získání práva podílet se na rozhodovacím procesu o evropských procesech došlo až na počátku 90. let (resp. na přelomu 80. a 90. let v souvislosti se schvalováním Jednotného evropského aktu). V té době dochází i k zakládání zemských zastoupení v Bruselu, zřejmě nejokázalejšímu projevu změny strategie, kterou lze u německých spolkových zemí v této době zaznamenat. Tato změna („*leave us alone*“) se podle Charlieho Jefferyho³ úsilím o vymezení takových oblastí vnitřních záležitostí, které by se vymaňovaly jak ze sféry vlivu spolky, tak i Evropské unie. Po německém sjednocení, kdy vyplývají na povrch odlišné zájmy, představy i potřeby jednotlivých spolkových zemí, a dosažení konsensu se stává složitějším. V důsledku tohoto vývoje začínají ty ambicióznější spolkové země vyvíjet snahy o získání výhodnějších pozic pro prezentování a prosazování svých stanovisek a hledají si k tomu i nové partnery z řad silných regionů z ostatních členských států. Snahy o lepší kontrolu pravomocí exekutivy pokračuje, ale přesouvá se z velké části na zemskou úroveň. Ke slovu se stále více dostávají zemské sněmy se svými požadavky na zapojení do rozhodování o evropských otázkách, i oni se cítí být znevýhodněny, o i oni touží po pravomocích. Spolkovým zemím v této fázi v jejich snahách nahrávají další aktéři, jako je Spolkový ústavní soud, který ve svém rozhodnutí o Lisabonské smlouvě výslovně požaduje přepracování doprovodných zákonů ve prospěch práv Spolkového sněmu i rady.

Zápas spolkových zemí, které lze v současné době bez zaváhání označit za jednoho z aktérů německé evropské integrační politiky, o navýšení svých evropsko-politických pravomocí od vyjednávání o Maastrichtské smlouvě v 90. letech po zahájení implementace Lisabonské smlouvy v současnosti, je předmětem předkládané práce. Přičemž se ve středu zájmu nachází Severního Porýní-Vestfálsko, spolková země, které se již od založení Evropského hospodářství uhlí evropská integrace úzce dotýkala, a která si navzdory složitému utváření své zemské identity, vzhledem ke své centrální poloze, statutu nejlidnatějšího evropského regionu a hospodářské síle nejpozději od 90. let nárokovala pozici evropského „Kernregionu“ (jádra).

---

dem Hintergrund der europäischen Integration“, z: Alemann, Ulrich von (Hg.), Landespolitik im europäischen Haus, NRW und das dynamische Mehrebenensystem, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaft, 2005.

³ Jeffery, Charlie, *The German Länder: From Milieu-Shaping to Territorial Politics*, v: Dyson, Kenneth; Goetz, Klaus H.; *Germany, Europe and the Politics of Constraint*, London: Oxford University Press, 2003.

V rámci předkládané práce si autorka klade za cíl zhodnotit a doložit, zda je možné v evropské integrační politice německých spolkových zemí pozorovat i od 90. let domestikaci snahy, pod kterými zde máme na mysli úsilí legislativy kontrolovat a omezovat jednání exekutivy jeho ukotvením do norem a institucionálních rámců. S tím související otázka zní, v jakých případech jsou exekutivy (jak spolkové, tak i zemské) ochotny přistoupit na požadavky legislativních orgánů a postoupit tak část své moci. Třetí oblastí, které se práce věnuje, jsou vztahy mezi spolkovými zeměmi Severním Porýním-Vestfálskem a Bavorskem. Zde se autorka ptá po dynamice vzájemných vztahů a po motivech spolupráce v evropské integrační politice takto rozdílných aktérů.

1.2. Metodologie a kritika pramenů

Pro svou diplomovou práci si autorka vybrala koncept domestikace v pojetí Sebastiana Harnische, která podle jejího úsudku umožňuje nejlépe a nepřehledněji zmapovat zemskou evropskou politiku za posledních téměř 20 let (od Smlouvy z Maastrichtu) s ohledem na komplexnost tématu, dostupnost zdrojů a požadovaný rozsah předkládané práce. Výběr spolkových zemí proběhl z velké části na základě teoretického přístupu, který ve své monografii použila Michèle Knodt. Koncept autorka naplnila strukturně analistickým přístupem a doplnila ho i analýzou faktorů, které by mohly mít vliv na evropskou politiku spolkových zemí, která se opírá o monografii Jana Grasnicka, a která překračuje rámec teorie domestikace.

Teorie domestikace

Pojem domestikace nemá ani v rámci teorií evropské integrace jednotný výklad. Podle Sebastiana Harnische by pojem „domestikace“ měl označovat proces, ve kterém vnitrostátní aktéři (z oblasti legislativy, soudnictví, ale i z řad politických stran a společenských skupin) usilují o ukotvení vlastních možností spoluúčasti (především práva na informace a iniciaci rozhodnutí). Dále usilují o vytvoření závazných záruk vlastního přetrvání ("Struktursicherungsklauseln"), v politicko-administrativních dohodách, v podobě jednoduchých zákonů i v ústavě. Jejich cílem je i zabránit nárůstu autonomie jednání exekutivy, a udělat ho kontrolovanějším, a tedy i předvídatelnějším. K tomuto cíli může

sloužit normativní ukotvení práv exekutivy i dalších aktérů.⁴

Ve středu zájmu domestikace v tomto podání nestojí vytváření nového evropského (mezinárodního) zřízení, ale pokusy vnitrostátních aktérů o uchování vlastních kompetencí ve střetu s exekutivou, přičemž se Harnisch nevěnuje motivům vnitrostátních aktérů, ale procesu vytváření a prosazování jejich zájmů. Jednou z Harnischových tezí je, že se exekutiva bude snažít dalších aktérů o navýšení vlastních kompetencí a tím i omezení její autonomie bránit. Cílem aplikování tohoto teoretického přístupu domestikace umožní zjistit, za jakých podmínek jsou aktéři ochotni sáhnout k zásadním strukturálním změnám, které by dále měly odpovídající důsledky pro zahraniční politiku.⁵

Výběr spolkových zemí

Výběr spolkové země, se kterou by bylo možné evropskou politiku Severního Porýní-Vestfálska okrajově (z důvodu omezeného rozsahu práce) porovnat, se z části opírá o teoretický koncept, který pro účely srovnání evropské politiky spolkových zemí ve své monografii použila Michèle Knodt. Michèle Knodt se pro účely své práce inspirovala doporučením Przeworskiho a Teuneho (1970), podle kterého je třeba vybrat mezi dvěma nejvíce podobnými systémy, které se od sebe na druhé straně velmi jasně odlišují.⁶ Při výběru se Knodt opírala o konstantní a variabilní znaky. Mezi konstantní znaky můžeme zařadit: 1) právní postavení zemí (případně institucionální podmínky), 2) jejich velikost a počet obyvatel, a 3) územní struktura obyvatelstva („sozialräumliche Strukturierung“). Za variabilní znaky, a náš čtvrtý faktor můžeme označit socioekonomické faktory (4), politický styl (5) a hospodářskou konkurenceschopnost (6). Z tohoto srovnání vyšly jako nejvhodnější partneři pro srovnání Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko (eventuelně ještě Bádensko-Württembersko).

Co se týče právního postavení – tak lze v případě německých spolkových zemí vycházet z jejich shodného právního postavení jak na spolkové, tak i evropské úrovni. Lišit se spolkové země mohou v institucionálním ukotvení evropské politiky na zemské úrovni, případně v administrativních kapacitách, které jsou schopné a ochotné věnovat evropské politice.

---

⁴ Harnisch, Sebastian, *Internationale Politik und Verfassung. Die Domestizierung der deutschen Sicherheits- und Europapolitik*, Baden-Baden: Nomos, 2006

⁵ Tamtéž.

⁶ Knodt, Michèle, *Tiefenwirkung Europäischer Politik, Eigensinn oder Anpassung regionalen Regierens?* Baden-Baden: Nomos-Verl.-Ges., 1998

Porovnat tak můžeme například velikost zemských zastoupení v Bruselu. V tomto bodě se tři výše zmíněné spolkové země podstatně neliší. Zemské zastoupení Bavorska bylo s jeho 29 zaměstnanci v roce 2007 největším zastoupením, zatímco Severní Porýní-Vestfálsko jako druhé dotahovalo s 25 zaměstnanci. Co se týče velikosti a počtu obyvatel, tak obě spolkové země mezi tzv. „Flächenstaaten“, tedy státy s velkou rozlohou. Severní Porýní-Vestfálsko je se svými 18 miliony obyvatel nejlidnatější spolkovou zemí vůbec. V bodě „územní struktura obyvatelstva“ můžeme narazit na podstatné rozdíly. Severní Porýní-Vestfálsko je země nově vytvořená z bývalých pruských provincií Porýní, Vestfálsko a země Lippe až po druhé světové válce, a trvalo dlouhá desetiletí, než bylo možné mluvit o nějaké zemské identitě. V případě Bavorska, které o sobě hovoří jako o státě s tisíciletou tradicí, utváření zemské identity i přes regionální rozdíly, nebylo považováno za větší problém. Politický styl obou spolkových zemí byl po dlouhá léta určován hegemonním postavením Křesťanských sociálů v Bavorsku a (téměř) hegemonním postavením Sociálních demokratů v NRW. Právě toto „téměř“ ve spojení s potřebou přistupovat na kompromisy vzhledem k územní struktuře obyvatelstva, zřejmě daly základ kooperační politické kultuře v Severním Porýní-Vestfálsku. Co se týče ekonomické síly, patří obě spolkové země mezi nejsilnější. Všechny tyto faktory budou blíže pojednány v kapitole 2.3.

Druhým kritériem výběru byla relevantnost druhé spolkové země pro Českou republiku. Z tohoto srovnání vyšlo vítězně Bavorsko jako spolková země, se kterou má Česká republika úzké kontakty na sousedské, hospodářské i mezivládní rovině.

Naplňování teoretického konceptu

Koncept domestikace, o který se práce v první řadě opírá, je naplňován několika způsoby. Zaprvé je to analýzou faktorů, které by mohly mít vliv na evropskou integrační politiku Severního Porýní-Vestfálska (ve srovnání s Bavorskem). Při výběru těchto faktorů se autorka opírá o faktory, které ve své monografii, věnované srovnání evropské politiky Bavorska, francouzského regionu Rhône-Alpes a rakouské spolkové země Horní Rakousy, popsal Jan Grasnick⁷. Podle Grasnicka lze rozlišovat mezi 4 druhy důležitých faktorů, a sice na historicko-kulturní faktory, hospodářsko-ekonomické faktory, politické a politicko-ústavními faktory a administrativně správními faktory. Autorka navíc doplnila jeden nový faktor, a

---

⁷ Grasnick, Jan, Bayern, Rhône-Alpes und Oberösterreich im Vergleich, Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag, 2007.

kontakty s evropskými partnery.

Teorie domestikace přichází ke slovu i v kapitole III. věnované koncepcím, která je rozdělena jak na etapy vývoji podle konkrétního reformního kroku, na který se členské státy EU připravují – tedy mezi Maastricht, Amsterdam a Nice, přípravu Evropské ústavní smlouvy a Lisabonskou smlouvu. Analýza v rámci těchto kapitol se inspiroje Sebastianem Harnischem, který při aplikaci konceptu domestikace používá strukturně-racionalistický přístup. Cílem této kapitoly bude postihnout změny v politickém diskursu a praktickém povědomí aktérů.

V rámci tohoto procesu změn bývá rozlišováno mezi 3 fázemi. V první fázi aktéři zpochybňují stávající normy a formulují vlastní požadavky na změnu norem (fáze diskursu). V této fázi bude provedena analýza politického diskursu, analýzou psaných dokumentů v podobě záznamů ze zasedání odborných grémií a jejich stanovisek. Ve druhé fázi – fázi institucionalizace – jsou buď revidovány stávající normy nebo vytvářeny normy nové. Třetí fáze je fáze internalizace norem, a zde jde o to, zjistit zda aktéři nové normy přijali za vlastní a aktivně je využívají, případně jak je hodnotí a vnímají (opět politický diskurs). V rámci těchto kapitol použila převážně metodu politického diskursu a případové studie.

Kritika literatury a pramenů

Pro účely vypracování diplomové práce autorka používá prameny primárního, sekundárního charakteru a rozhovory. Co se týče pramenů primárního charakteru, je třeba si uvědomit, že je evropská politika na zemské úrovni, co se týče vydávání závazných rozhodnutí, sestavování pozic apod., především záležitostí exekutivy. Kabinetní zasedání jsou pochopitelně neveřejná a zápisy z těchto jednání Státní kancelář (ve které sídlí zemský ministr pro záležitosti spolku Evropy a médií a příslušný státní sekretář) nezpřístupňuje. Téměř výhradním zdrojem primárních pramenů tak byl Archiv dokumentů zemského sněmu. Významným zdrojem informací byly především protokoly ze zasedání příslušného výboru Zemského sněmu, který si pravidelně zve zástupce zemské vlády, kteří je informují o aktuálních krocích, pozicích apod. (Zemská vláda má vůči zemskému sněmu informační povinnost). Omezeně plenární protokoly zemského parlamentu, dále rozhodnutí z Konference evropských ministrů a plenární protokoly ze zasedání Spolkové rady. Chybějící místa pomohly doplnit novinové články, k pochopení souvislostí pak sloužily především rozhovory se současnými i minulými aktéry evropské politiky Severního Porýní-Vestfálska, především z politické sféry (jako např. dlouholetí členové Výboru regionů, Evropského parlamentu, bývalí ministři pro evropské a spolkové záležitosti apod.), dále pak z řad odborných zaměstnanců státní správy (zástupce

Státní kanceláře, zástupkyně českého Ministerstva zahraniční) a z univerzitního prostředí (držitel Jean Monnet profesury, Prof. Hein Hoebink). Poznatky z rozhovorů byly vždy přezkoumány z dalších zdrojů nebo použity s odkazem, že jde o osobní názory respondentů. Seznam partnerů pro rozhovor je uveden ve zdrojích.

Co se sekundárních pramenů týče, existuje v německém a anglickém jazyce nepřehledné množství literatury k roli regionů v evropské politice, většina z nich však pochází z 90. let, a pouze některé se věnují německým spolkovým zemím, několik z nich Severnímu Porýní-Vestfálsku a monografie na téma evropská integrační politika Severního Porýní-Vestfálska autorka neobjevila. Významným přínosem byla literatura vydaná Prof. Ulrichem Alemannem za podpory výzkumné iniciativy Fine věnované evropské politice NRW, jako například „Handbuch Europa in NRW“ nebo „Landespolitik im europäischen Haus“. Pro teoretickou část práce věnovanou evropské politice Německa nebo roli spolkových zemí v evropské politice nelze nezmínit dílo Simona Bulmera „Germany's European diplomacy, Shaping the regional milieu“, nebo monografie i příspěvky Charlieho Jefferyho a Michèle Knodt. Z české psané literatury stojí za zmínku některé absolventské práce na Institut mezinárodních vztahů jako je diplomová práce Zuzany Janské: Evropská politika německých spolkových zemí z roku 2002 nebo bakalářská práce věnovaná zahraniční politice Severního Porýní-Vestfálska Mezinárodní vztahy německých spolkových zemí, případová studie spolkové země Severní Porýní – Vestfálsko od Kristýny Jakšové z roku 2009. Další významný zdroj pro předkládanou práci představoval internet. Zde především internetové stránky a archiv dokumentů Zemského sněmu Severního Porýní-Vestfálska a stránky příslušných zemských ministerstev.

Postup a členění práce

Ačkoli se německé spolkové země v průběhu času vyvinuly ve významné aktéry, jejichž pozice nelze přehlížet – obzvláště v záležitostech, které se týkají jejich kompetencí – je třeba mít na paměti, že se i nadále jedná pouze o jednoho z celé řady aktérů německé evropské politiky, jehož jednání se navíc musí pohybovat v určitých „rámcích“ (nebo mezích). Tomu odpovídá i základní členění práce mezi tři hlavní části – část úvodní, část věnovanou rámci v podobě německé federální struktury a část věnovanou evropské integrační politice Severního Porýní-Vestfálska ve srovnání s Bavorskem. Rámec věnovaný vývoji evropské integraci obecně nemohl být vzhledem k omezeným prostorovým možnostem tematizován, ale vychází z dělení 3. Kapitoly věnované jednotlivým reformním krokům, zpracované z

optiky spolkových zemí, napovrch.

Jeden z těchto rámců je určen rolí Německa v evropské integrační politice a významem evropské politiky pro Německo. Tomuto tématu a přehledu dalších významných aktérů evropské integrační politiky Německa je věnována sekce „Německá evropská politika“. Další faktor, který rámcově utváří evropskou politiku (nejen) německých spolkových zemí, je německý federalismus, jeho potíže a problémy. V neposlední řadě pak dosavadní zkušenosti (pozitivní i negativní) spolkových zemí v tomto klání o rozhodovací kompetence. Tomuto rámci je věnována další sekce. Vývoj kompetencí německých spolkových zemí do Maastrichtu“. Poslední zde zpracovaný rámec tvoří tzv. vnitřní faktory, tedy vybrané spolkové země jako takové, možnosti, kterými disponují na základě vlastního kulturního vývoje, politické a ekonomické síly, ale i institucionální vybavenosti (Charakteristika spolkových zemí Severního Porýní-Vestfálska a Bavorska).

Poslední ze tří částí je věnována analýze evropské politiky Severního Porýní-Vestfálska (a okrajově i Bavorska) od Smlouvy z Maastrichtu po Smlouvu z Lisabonu. Ani zde se nevyhneme naznačením dalšího rámce, ve kterém se politika obou spolkových zemí pohybuje. Tento rámec tvoří snaha a potřeba dosáhnout konsensus s ostatními spolkovými zeměmi, který je pro zajištění úspěšnosti snah spolkových zemí o zapojení do rozhodování na evropské úrovni nepostradatelný. U každého reformního kroku je v úvodní části nastíněn postoj spolkových zemí obecně, v následujícím kroku je detailněji analyzován postoj Severního Porýní-Vestfálska (případně ve srovnání s Bavorskem). Od tohoto postupu si autorka předkládané práce slibuje, že vyplynou na povrch priority obou zemí, stejně tak oblasti, ve kterých byli zemští aktéři nuceni přistoupit na kompromis. Přičemž je tezí autorky, že je takových oblastí vzhledem k významu obou zemí při utváření tohoto konsensu spíše méně. Závěrečná část práce je věnována zodpovězení výzkumných otázek, které předkládaná práce poskytl.

2. Německá evropská politika

2.1. Význam a vývoj německé evropské politiky

Německo v počátcích evropské integrace

Spolková republika Německo hraje od počátku své existence významnou roli v evropské integraci, přičemž přinejmenším stejně podstatnou roli zaujímá evropská politika a její

struktury v politickém a institucionálním vývoji poválečného Německa, jejichž více méně přirozenou součástí se stala.

Evropská identita po dlouhá desetiletí nahrazovala německou národní identitu a evropská integrace byla již od počátku „bonnské republiky“ nejen součástí ideologie německé politiky, ale i nástrojem k znovuzískání státní suverenity. Kromě toho evropské společenství poskytovalo vhodný rámec pro uplatňování tradičního německého principiálního multilateralismu, snah o institucionalizaci mezinárodního prostředí, zdrženlivost při používání ozbrojených sil, které patřily mezi typické atributy poválečného období a zároveň činily německou zahraniční politiku vcelku předvídatelnou. Evropská integrace přinesla Německu i nezanedbatelné výhody v hospodářské oblasti, když mimo jiné umožnila upevnění jeho přední pozice v oblasti exportu.⁸

Co se týče přínosů Německa pro evropské společenství, tak nelze opomenout jeho zásluhy v roli dlouhodobého podporovatele evropské integrace a rozšiřování, protože právě doprovodné efekty německé evropské integrační diplomacie nám pomohou odhadnout skutečnou moc Německa v Evropské unii. Za jeden z těchto efektů lze označit možnost ovlivnit podobu nových či reformovaných institucí od samého počátku do takové podoby, která by Německu vyhovovala nebo odpovídala jeho vlastním institucionálním strukturám. Takto strukturované evropské instituce pak naopak usnadňují orientaci německých aktérů a posilují jejich schopnost jednat v každodenní politice.⁹ Tento směr ovlivňování označovaný jako "uploading" je však pouze doprovodným k přejímání evropských modelů a norem národními státy, které se uskutečňuje pod označením "downloading", a které dominuje v procesu evropeizace.¹⁰

Německé sjednocení a Maastrichtská smlouva

Již od 80. let můžeme znamenat podstatné změny v německé evropské politice, které negativně poznamenaly i oba směry evropeizace (jak "downloading", tak i "uploading")¹¹, a za jejichž původce můžeme považovat ekonomické problémy Německa v neposlední řadě v důsledku negativních dopadů globalizace, především pak v důsledku měnící se dynamiky

---

⁸ Handl, Vladimír (2007).

⁹ Bulmer, Simon; Jeffery, Charlie; Paterson, William E. (ed.), Germany's European diplomacy, Shaping the regional milieu, Manchester: Manchester University Press, 2000.

¹⁰ Handl, Vladimír (2007).

¹¹ Tamtéž.

v rámci Německa i Evropy v důsledku německého sjednocení a reforem evropských smluv (Maastricht). Zatímco sjednocení Německa si vyžádalo finanční zátěž obrovských rozměrů, přinesla s sebou reforma z Maastrichtu i změnu v rámci rozložení sil mezi německými aktéry evropské politiky. Na základě článku 23 Základního zákona by nyní mělo dojít k intenzivnějšímu zapojení spolkového sněmu a rady do rozhodovacího procesu o evropských záležitostech. Mimo to se do tohoto procesu vložil spolkový ústavní soud svým rozsudkem z roku 1993. Po těchto procedurálních změnách následovaly i obsahové změny v evropské politice. Z obsahových změn dominovala větší ‚diferenciace‘ mezi oblastmi evropské politiky.¹²

I přes výše zmíněné, lze hovořit ve většině oblastí o přetrvávající kontinuitě v německé evropské politice podpořené přetrvávajícím integračně politickým konsensem v rámci německých politických stran. Nezměnil se ani důraz na pokračování ve snahách o prohloubení evropské integrace a ‚Selbsteinbindung‘ Německa formulovaný ‚kancléřem sjednocení‘ Helmutem Kohlem, který byl politickou nutností k rozptýlení obav některých evropských partnerů.¹³ Jedním z typických rysů nové integrační politiky je větší rozlišování (‚Ausdifferenzierung‘) mezi jednotlivými oblastmi. V rámci vyjednávání o Smlouvě z Amsterdamu se spolkový kancléř Kohl například zasazoval o zájmy zemí, ve formě odmítání komunitarizace azylové politiky. Důraz na konstitualizaci a instutualizaci Evropské unie (tedy stanovení si za cíl schválení evropské ústavy a ukotvení evropského rozhodování pomocí příslušných směrnic, nařízení apod.) a ‚diferenciaci‘ mezi oblastmi evropské integrace byl příznačný pro toto období německé evropské politiky.¹⁴

Nástup rudo-zelené koalice a Smlouva z Nice

Ačkoli bývá o odchodu spolkového kancléře Helmuta Kohla – díky jeho silnému evropskému přesvědčení – někdy spekulováno jako o jednom z podnětů pro změnu v německé evropské politice¹⁵, je třeba poukázat na to, že reálný kurz v evropské politice do určité míry nastolil již kancléř Kohl. Příkladem může být jeho kritika velké finanční zátěže plynoucí ze závazků Německa jako ‚čistého plátce‘ do evropského rozpočtu.¹⁶ I zde jsou náznaky kontinuity mezi

---

¹² Harnisch, Sebastian, *Internationale Politik und Verfassung. Die Domestizierung der deutschen Sicherheits- und Europapolitik*, Baden-Baden: Nomos, 2006

¹³ Bulmer, Simon (2000).

¹⁴ Harnisch, Sebastian (2006).

¹⁵ Bulmer, Simon (2000).

¹⁶ Handl, Vladimír (2007).

Kohlem a ‚méně zapáleným zastáncem evropské integrace‘ (‘less committed integrationist chancellor’) Schröderem. Zesílená tendence k ‚pragmatizaci‘ německé integrační politiky spojené s orientací na krátkodobé a střednědobé cíle tak mohla být i důsledkem ještě zúženějšího manévrovacího prostoru v důsledku rostoucí finanční zátěže sjednoceného Německa.¹⁷

Image Německa jako motoru evropské integrace mohla uškodit ‚tradiční reálpolitika, definovaná kategoriemi jako jsou peníze, status a moc‘ v průběhu vrcholných schůzek EU v Berlíně (1999) a Nice (2000). Ani image politického obhájce ‚východního‘ rozšiřování EU nezůstala bez ‚škrábance‘, když nová koalice při přístupových jednáních bránila sektorové zájmy a německý pracovní trh. Ohledně Evropské ústavní smlouvy panoval mezi hlavními aktéry německé evropské politiky konsenzus. Zasedání Konventu bylo pro Německo návratem k představě zásadní reformy EU, při které spoléhalo na spolupráci s Francií.¹⁸ Je to právě cílevědomé a silné angažmá v otázkách vytváření Evropské ústavní smlouvy, které si přes jinak ambivalentní hodnocení zásluh rudo-zelené koalice na evropském poli (viz. Zabránění uplatnění sankčního mechanismu na Německo a Francii za porušování závazků z Paktu stability a růstu) zaslouží uznání.¹⁹

Lisabonská smlouva

Duo Angela Merkelová a Frank Walter Steinmeier se za vlády ‚velké koalice‘ CDU-CSU a SPD (2005-2009) potýkalo již od počátku se zásadními problémy v podobě krize evropské integrace vyvolané francouzským a nizozemským ‚ne‘ Evropské ústavní smlouvě a následným vypuknutím hospodářské krize.²⁰

Již ze skutečnosti, že se ministrem zahraničí stal Frank Walter Steinmeier, dlouholetý kolega a úzký spolupracovník Gerharda Schrödera, bylo možné usuzovat, že v oblasti evropské politiky nenastane nějaké podstatné narušení kontinuity oproti předchozí vládní koalici. Tomu odpovídaly i některé kroky kancléřky, především zachování evropského oddělení (založeného Gerhardem Schröderem) při svém úřadě. K zásadní změně však došlo přesunem evropského oddělení z ministerstva financí a na ministerstvo hospodářství tak, čímž došlo k obnovení tria:

---

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Müller-Brandeck-Bocquet, Gisela, Deutsche Europapolitik von Adenauer bis Merkel, 2. Aktualisierte und erweiterte Auflage, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2010.

²⁰ Tamtéž.

ministerstvo zahraničí, hospodářství a spolkové kancléřství v evropské politice. V tomto duchu se nesla i koaliční smlouva. V jejím rámci jsme mohli zaznamenat významnější změnu v oblasti evropské politiky v důrazu na spolupráci mezi malými a velkými členskými státy v EU, dále pak cíl dodržet Pakt stability a růstu v roce 2007, což se nakonec podařilo již v roce 2006. Svou diplomacii a politické umění musela Angela Merkelová prokázat již v roce 2005 při vyjednávání o finančním rámci EU pro léta 2007-2013. Zde se obzvláště osvědčila svým příspěvkem k dosažení kompromisu. Tím se naskytla výhodná startovní pozice pro německé předsednictví v Radě v roce 2007.²¹

Německé předsednictví EU před sebou mělo v první polovině roku 2007 ambiciózní cíl v podobě překonání ústavní krize EU. Ačkoli se Německo během svého předsednictví nevzdalo role neutrálního „Präsidenten-Maklers“, aktivně se zasazovalo o záchranu podstaty Evropské ústavní smlouvy. K dosažení tohoto cíle byla použita tzv. „Methode Merkel“ známá i z německé vnitřní politiky, která spočívala v důvěrných jednáních v menších skupinách (případně bilaterálních jednáních) mezi vrcholnými představiteli států. Cílem bylo dosažení konsensu mezi členskými státy o podobě příští smlouvy ještě během německého předsednictví a získat jasný mandát pro další vládní konferenci, což se na Berlínském summitu 2007 podařilo.

Německému předsednictví v roce 2007 nelze upřít velkou píli, angažmá a jeho důkladnou přípravu německými státními úředníky. Spolková kancléřka prokázala nesporné diplomatické schopnosti při záchraně reformní smlouvy. Kontinuitu k politice předchozí vlády lze sledovat v důrazu na partnerství s Francií, proklamovaná snaha o otevření se státům střední a východní Evropy se nesešla s velkým úspěchem, což se jejího odrazu v reálné politice týče. Tento dojem zesiluje i rozhodnutí kancléřky v roce 2009 uzavřít německý pracovní trh pro občany těchto států na další 2 roky. Toto rozhodnutí zároveň dává za pravdu kritikům evropské politiky Angely Merkelové (mezi které patří například Joschka Fischer), kteří jí vytýkají přílišný důraz na národní zájmy. Díky svému váhavému postoji během hospodářské krize za vlády „velké koalice“ si vysloužila přezdívku „Madame No“ a „Angela Mutlos“.²²

V kontextu trvající hospodářské krize - a především finanční krize v Řecku - se kancléřce i po úspěchu CDU/CSU ve spolkových volbách 2009 a sestavení nové koalice s FDP naskytne

---

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž.

příležitost ukázat, zda preferuje německé zájmy nebo je skutečně „Sachwalterin der Verträge“²³.

2.2. Hlavní aktéři německé evropské politiky

Evropská politika byla po dlouhá desetiletí téměř výhradní záležitostí exekutivy. Mimo to je procesem evropeizace v první řadě zaměstnána vysoká a střední úroveň administrativy, zatímco se politická elita zabývá pouze vybranými problémy.²⁴ „*Die nationale Willensbildung beruht also in starkem Maße auf der Problemlösungskapazität der Bundesverwaltung. Die politische Problemlösung ‚von oben‘ durch die Minister bleibt selten.*“²⁵

Federální struktura Německa s sebou na jedné straně přináší některé výše zmíněné výhody, především pak podobnosti s evropskými strukturami, která usnadňuje orientaci německým aktérům. Na druhé straně tato „decentrální koordinace“ klade zvýšené nároky na koordinační a komunikační schopnosti aktérů. Komunikovat a úzce spolupracovat spolu musí především ti aktéři, jejichž kompetence se do určité míry překrývají. „Německý způsob“ koordinace evropské politiky vyznačující se rozhodováním „od spodu nahoru“ (predevším u politicky sporných témat) přináší velkou míru zodpovědnosti již na pracovní úrovni, kdy dochází ve vzájemné koordinaci velkého množství aktérů ke snahám o nalezení konstruktivního řešení, které by zároveň splňovalo hned několik kritérií zároveň. Mělo by být pokud možno přijatelné pro všechny zúčastněné aktéry a obhajitelné na evropské úrovni. Dále je při rozhodování třeba mít na paměti evropskou integraci jako celek („*das große Ganze*“), stejně jako jednat v souladu se Základním zákonem, konkrétně s jeho článkem 23, odstavcem 1, ve kterém jsou ukotveny zásady německé evropské politiky, jako je spolupůsobení na rozvoji EU, která je demokratická a je postavena na právně státních, sociálních a federativních zásadách, stejně jako zásadě subsidiarity a ochraně lidských práv.

(1) *Zur Verwirklichung eines vereinten Europas wirkt die Bundesrepublik Deutschland bei der Entwicklung der Europäischen Union mit, die demokratischen, rechtsstaatlichen, sozialen*

---

²³ Bannas, Günter, Hilfe für Griechenland, Europa sucht die besten Europäer, FAZ .net 25. März 2010, URL:<http://www.faz.net/s/Rub99C3EECA60D84C08AD6B3E60C4EA807F/Doc~ED5E7F9B67BB5435D979D4339977A9DEE~ATpl~Ecommon~Scontent.html> [9.4.2010]

²⁴ Handl, Vladimír (2007).

²⁵ Wessels, Wolfgang; Thomas, Anja, Die deutsche Verwaltung und die Europäische Union. Berlin-Brüssel-Berlin, Brühl 2006 (Hrsg. Bundesakademie für öffentliche Verwaltung), URL: www.lernplattform-bakoev.bund.de/start.php (Europaqualifizierung folgen). 22.3.2010

*und föderativen Grundsätzen und dem Grundsatz der Subsidiarität verpflichtet ist und einen diesem Grundgesetz im wesentlichen vergleichbaren Grundrechtsschutz gewährleistet....*²⁶

Další velkou výzvou je respektovat kontinuity německé evropské politiky. V neposlední řadě musí Německo vystupovat v Bruselu pokud možno jednotně. Velká část těchto koordinačních a plánovacích úkolů leží na bedrech německé správy a administrativy. V tomto kontextu, je nezbytné sledovat nejen vývoj na politické scéně, ale i v oblasti administrativního uspořádání německých institucí, které se formovalo v průběhu desetiletí. Na jejich utváření měl vliv nejen spolkový charakter Německa, ale i historické odůvodnění struktur, které je často obtížné reformovat. Podnětem k některým změnám byla i koaliční jednání a v neposlední řadě institucionální a procedurální změny v Bruselu.²⁷

Spolková vláda

Německá spolková vláda se těší významnému postavení v rámci evropské politiky, což je dáno jak skutečností, že je evropská politika považována za zahraničně politickou záležitost, která je podle čl. 31 GG v kompetenci spolku, tak i skutečností, že se členové spolkové vlády stávají prostřednictvím Rady ministrů součástí nadnárodní (evropské) legislativy.²⁸

Pravomocím a povinnostem Spolkové vlády je věnována VI. část GG (čl. 62 a 69). Práce spolkové vlády se řídí třemi principy – resortním, kolegiálním a kancléřským – ukotvenými v čl. 65 GG.²⁹ Zatímco je podle resortního principu každý ministr zodpovědný za svůj resort, má kancléř/kancléřka právo určovat obsahové vymezení politiky pomocí své „Richtlinienkompetenz“, která je jádrem tzv. kancléřského principu. O sporných otázkách, které přesahují rámec jednoho resortu, rozhoduje celá spolková vláda jako „kolegium“, což označujeme za kolegiální nebo kabinetní princip. Ne všechny principy nacházejí stejně často uplatnění, občas jsou mezi sebou v konfliktu. V praxi hrají významnou roli i další okolnosti, jako jsou koaliční úvahy.³⁰

---

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Grünhage, Jan (2007).

²⁹ „Der Bundeskanzler bestimmt die Richtlinien der Politik und trägt dafür die Verantwortung. Innerhalb dieser Richtlinien leitet jeder Bundesminister seinen Geschäftsbereich selbständig und unter eigener Verantwortung. Über Meinungsverschiedenheiten zwischen den Bundesministern entscheidet die Bundesregierung. Der Bundeskanzler leitet ihre Geschäfte nach einer von der Bundesregierung beschlossenen und vom Bundespräsidenten genehmigten Geschäftsordnung.“ Článek 65, Základní zákon. URL: http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_06.html

[13.4.2010]

³⁰ Rudzio, Wolfgang, Das politische System der Bundesrepublik Deutschland, 4. Auflage, Opladen: Leske +

Spolkový kancléř/kancléřka

Spolkový kancléř má výjimečné postavení v rámci německé evropské politiky. To je dáno jednak jeho silným postavením v rámci spolkové vlády daném tzv. „Richtlinienkompetenz“, která mu/jí umožňuje určovat směr politiky, případně i prosadit svůj záměr proti vůli jednotlivých ministrů. Toto významné postavení kancléře v čele spolkové vlády, se dá vysvětlit tím, že se jedná o jejího jediného člena, který je volen přímo Spolkovým sněmem (čl. 63 GG), jako takový může být i nahrazen pomocí tzv. „konstruktivního hlasu nedůvěry“ (čl. 67 GG).³¹

Jeho podtrhují i kompetencemi, které mu v rámci EU přísluší, a nástroje, kterými disponuje. Obzvláštní význam má jeho/její členství v Evropské radě, která hraje nezastupitelnou roli při přípravě a projednávání reforem v evropském primárním právu a řešení politických konfliktů. Právo a povinnost zastupovat Německo v Evropské radě tak kancléři umožňuje přímou spoluúčast na rozhodovacích procesech v EU, což vyžaduje intenzivnější zabývání se evropskou politikou a může posloužit i jako argument pro nemožnost přenechat evropskou politiku kompetencím ostatních členů vlády.³²

Při plánování a koordinační činnosti je spolkovému kancléři k dispozici Úřad spolkového kancléřství. Vycházíme-li z toho, že se v politických postojích vládních institucí odráží jejich historicky formovaná identita, pak lze v případě kancléřského úřadu vycházet o historii prosazování národní identity a zájmů v německé zahraniční politice.³³ Co se týče kompetencí úřadu spolkového kancléřství, pak nelze opomenout funkci informátora. Úřad informuje kancléře jak o práci ministrů, tak i o obecných politických záležitostech. Mimo to tvoří zaměstnanci Úřadu sekretariát spolkové vlády a kabinetních výborů, připravují rozhodnutí vlády a bdí nad jejich dodržováním. Skutečnost, že zástupci Úřadů spolkového kancléřství zasedají v dalších evropsko-politických grémiích, jako je Výbor evropských tajemníků (Ausschuss der Europastaatssekretäre), výbor vedoucích evropských oddělení, Výboru zmocněnců pro evropskou politiku spolkové vlády atd., má jak potenciál navýšit vliv kancléře, tak i zvýšit jeho informovanost (v neposlední řadě o případných konfliktech).³⁴

Spolková ministerstva

Budrich, 1996.

³¹ Grünhage, Jan (2007).

³² Tamtéž.

³³ Handl, Vladimír (2007).

³⁴ Grünhage, Jan (2007).

Vztahy mezi hlavními aktéry německé evropské politiky z oblasti exekutivy se formovaly převážně v počáteční fázi fungování „bonnské republiky“, především mezi lety 1957-1963.³⁵ Do zřízení ministerstva zahraničí v roce 1951 spočívala koordinace evropské politiky zcela na bedrech Spolkového kancléřství, oba úřady však byly až do jmenování Heinricha von Brentano ministrem zahraničí v roce 1955 obsazeny kancléřem Adenauerem.

Skutečnost, že měla evropská integrace ve svých počátcích převážně hospodářský charakter, se projevila i ve významné roli spolkového ministerstva hospodářství, které jako první z ministerstev zřídilo již na počátku 50. let evropské pododdělení, které se mělo systematicky zabývat evropskými záležitostmi. S postupující evropskou integrací, konkrétně v kontextu ratifikace Římských smluv (1957) a vzrůstající komplexitě úkolů, se objevily spory o kompetence v evropských záležitostech mezi spolkovými ministry hospodářství a zahraničí. Tyto spory se Adenauerovi podařilo urovnat, když se v roce 1958 pod pohrůžkou založení evropského ministerstva dohodli Ludwig Erhard a Heinrich von Brentano na tzv. „Brentano-Erhard-Vereinbarung“. Podle této dohody je ministerstvo zahraničí zodpovědné za přípravu zahraničně politických záležitostí v radě ministrů, zatímco ministerstvo hospodářství zodpovídá za hospodářskou a hospodářsko-politickou agendu. Tato dohoda dala vznik dělbě evropských kompetencí mezi tyto dva resorty.³⁶ Ačkoli se toto rozdělení po dlouhá desetiletí v zásadě udrželo, lze v následujících letech hovořit o navýšení role spolkového ministra zahraničí, a to díky vzrůstajícímu politickému charakteru evropského společenství, především od zřízení Rady ministrů zahraničí v roce 1974 a Evropské rady, na kterou ministři zahraničí doprovázejí hlavy států.³⁷ V roce 1998 došlo k přesunu evropské sekce spolkového ministerstva hospodářství na ministerstvo financí.³⁸ Zřejmě na delší dobu poslední změnou bylo opětovné přesunutí evropských kompetencí – tentokrát opačným směrem – ve prospěch ministerstva hospodářství za vlády „velké koalice“ (2005-2009). Oba tyto poslední přesuny měly vnitropolitický důvod.³⁹

Ministerstvo zahraničních věcí (AA)

Jak již bylo výše naznačeno, i úkoly a kompetence ministerstva zahraničí se v průběhu desetiletí s postupující evropskou integrací utvářely, i když méně dramaticky než v případě

---

³⁵ Handl, Vladimír (2007).

³⁶ Grünhage, Jan, Entscheidungsprozesse in der Europapolitik Deutschlands. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder, Baden-Baden: Nomos, 2007.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Handl, Vladimír (2007).

ministerstev hospodářství a financí. V současné době je AA zodpovědné za přípravu a realizaci evropských záměrů s dlouhodobým účinkem (tedy např. reformních smluv), bilaterální vztahy k ostatním členským státům EU, otázku rozšiřování EU, dále za Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a Společnou bezpečnostní a obrannou politiku. Významná role AA při řešení záležitostí „zásadního významu“ (tedy i evropské integrační politiky, přípravu finančního rámce EU apod.) je ukotvena v odstavci 2 paragrafu 37 jednacího řádu spolkových ministerstev („Gemeinsame Geschäftsordnung“ – GGO):

„(2) In Angelegenheiten von grundsätzlicher Bedeutung ist das Auswärtige Amt im Interesse der Kohärenz der deutschen Europapolitik zu beteiligen.“⁴⁰

Z výše uvedeného odstavce vyplývá i role koordinátora, kterou AA zaujímá v rámci spolkové vlády. Dále je AA pověřeno koordinací německých stanovisek před zasedáním Evropské rady, přípravou zasedání Rady pro obecné záležitosti a podílí na udělování pokynů pro německé členy Výboru stálých zástupců (COPERER), resp. politické oblasti II. (obecné a institucionální záležitosti, GASP, rozvojová politika. Justice, ECOFIN).⁴¹

Ministerstvo hospodářství a technologií - BMWi

Ministerstvo hospodářství bylo vzhledem k hospodářskému charakteru počátků evropské integrace od roku 1958 centrálním aktérem německé evropské politiky, tomu odpovídaly jeho nástroje i kompetence. Centrálním nástrojem (zřízeném již v roce 1958) bylo a je evropské oddělení složené z 9 referátů (později 15). Toto oddělení bylo koordinátorem pro udělování „Weisungen“ pro obě části Výborů stálých zástupců v Bruselu, předsedou Výboru pro Evropské zmocněnce, řídilo informační tok mezi Bruselem a Bonnem, zastupovalo Německo při procesech u Evropského soudního dvora. Jeho zaměstnanci tvořili sekretariát Výboru státních tajemníků pro evropské otázky. Konceptně BMWi nedělalo žádnou ostrou hranici mezi zahraničně politickými a vnitřními záležitostmi, což bývá interpretováno jako jeho vysoký stupeň evropeizace. V roce 1998 byly jeho evropské kompetence převedeny na ministerstvo financí (BMF), což si vyžádalo i ztrátu 40 úředníků.⁴²

S nástupem „velké koalice“ v roce 2005 byla učiněna významná organizační změna pomocí „Organisationserlass“ z 22. listopadu 2005, podle kterého byla podstatná část evropsko-

---

⁴⁰ Bundesministerium des Inneren: Gemeinsame Geschäftsordnung der Bundesministerien, Stand 2009. URL: <http://www.bmi.bund.de/cae/servlet/contentblob/139852/publicationFile/55730/ggo.pdf> [14.4.2010]

⁴¹ Grünhage, Jan (2007).

⁴² Grünhage, Jan (2007).

politických kompetencí převedena ze spolkového ministerstva financí zpět na ministerstvo hospodářství.⁴³

V současné době patří mezi evropsko-politické kompetence spolkového ministerstva hospodářství a technologií koordinace „vlastních“ hospodářsko-politických témat jako je evropský vnitřní trh, energetická, hospodářská, obchodní, informační a telekomunikační politika a lisabonská strategie. Dále je společně s AA v rámci tzv. „dvoukolejné“ koordinace⁴⁴ zodpovědné za koordinaci pozic spolkové vlády, a sice (v rámci dělení kompetencí s AA) v tradičních a technicky náročnějších oblastech jako je společná zemědělská politika. Dále poskytuje BMWi pokyny pro německé členy Výboru stálých zástupců (COPERER), část I.⁴⁵

Ostatní ministerstva

I ostatní ministerstva mají vliv na vytváření německé evropské politiky a jsou jí také do velké míry ovlivněny. Ještě do 80. let nebylo dotčeno ministerstvo vnitra, výchovy a obrany, od 80. let však hovoříme o evropeizaci všech politických resortů. To se projevilo i v jejich vnitřní struktuře zakládáním speciálních referátů nebo oddělení, která se liší svou velikostí, počtem spolupracovníků i umístěním v hierarchii v rámci svého resortu. Na rozdíl od AA a BMWi však nedisponují žádnými obecnými kompetencemi, které by přesahovaly jejich resort.

Spolkový sněm

Spolkový sněm zaujímá centrální roli v politickém systému Spolkové republiky. Podobně jako jiné národní parlamenty vykonává zákonodárnou („*Legislative Funktion*“), volební („*Wahlfunktion*“), a kontrolní funkci („*Kontrollfunktion*“), stejně jako funkci zprostředkovatele a komunikátora názorů mezi spolkem a obyvatelstvem („*Artikulationsfunktion*“).⁴⁶ Kompetencím spolkového sněmu obecně je věnována část III. Základního zákona (čl. 38 a 49), přičemž se ho týká i řada dalších článků napříč Základním zákonem.

---

⁴³ Wessels, Wolfgang; Thomas, Anja (2006).

⁴⁴ Handl, Vladimír, 2007.

⁴⁵ Mezi jeho další koordinační úkoly patří poskytování informací Spolkovému sněmu a radě. Za zmínku stojí i funkce odborného poradce spolkové vlády (i zemských vlád) v otázkách práva v rámci „*Kompetenzzentrum Europarecht*“, mezi jehož pravomoci patří i zastupování Německa u evropských soudů v Lucemburku. v: Koordinieren und Gestalten - Verantwortung für die Europapolitik der Bundesregierung. URL: <http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Europa/Europaministerium-BMWi/gestaltung-der-deutschen-europapolitik.html> [15.4.2010]

⁴⁶ Rudzio, Wolfgang (1996).

Zatímco jeho funkce zprostředkovatele a kompetence spolupodílet se na volbě některých důležitých státních orgánů nebyly evropskou integrací dotčeny, u kontrolní a zákonodárné funkce tomu bylo naopak. Příčinou byl vzrůstající podíl schválených zákonů v Německu na podnět z Bruselu nebo jednání spolkové vlády v Radě ministrů „za zavřenými dveřmi“. ⁴⁷ I přes tyto zásahy do kompetencí Spolkového sněmu se tento orgán na rozdíl od spolkových zemí začal zasazovat o navýšení svých kompetencí až v souvislosti s ratifikací Smlouvy z Maastrichtu, která je v tomto směru významným mezníkem. Významně si Spolkový sněm, co se kompetencí týče, polepšil v souvislosti s ratifikací Lisabonské smlouvy, resp. se schválením doprovodných zákonů k této smlouvě. Centrální význam má pro podíl Spolkového sněmu na evropských záležitostech článek 23 Základního zákona, podle kterého má Sněm (i Rada) právo na zprostředkování „obsáhlých informací v co možná nejkratší době“ (odst. 2), stejně jako na předložení stanoviska k právním aktům EU, které spolková vláda „zohlední“ při jednáních ⁴⁸ (odst. 3). Zároveň byl schválen Zákon o spolupráci spolkové vlády a německého Spolkového sněmu v záležitostech Evropské unie (EUZBBG), a upraven jednací řád Spolkového sněmu (GOBT).

V této době zareagoval Spolkový sněm na nová práva, ale i povinnosti zřízením Výboru pro záležitosti Evropské unie, který nahradil dosavadní ES-Výbor. V porovnání s ním však obdržel nový výbor podstatně dalekosáhlejší kompetence i význam. Výbor neslouží pouze k výměně informací a stanovisek (se spolkovou vládou i bruselskými institucemi), ale i k projednávání evropských (především integračních) otázek, které přesahují rámec jednoho ministerského resortu. Dále toto grémium významně utváří stanoviska Spolkového sněmu v evropských záležitostech, ale disponuje i tzv. „zvláštními právy“, především oprávněním učinit závazné stanovisko ve jménu celého Spolkového sněmu (po předchozím souhlasu dalších výborů - § 93a, odst. 3 GOBT). ⁴⁹

I v souvislosti s přípravou Lisabonské smlouvy byl vypracován návrh na navýšení kompetencí Spolkového sněmu a rady, resp. byla z velké části převzata a upravena ustanovení z Dohody mezi předsedou Spolkového sněmu Norbertem Lammertem a kancléřkou Angelou

---

⁴⁷ Grünhage, Jan, Entscheidungsprozesse in der Europapolitik Deutschlands. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder, Baden-Baden: Nomos, 2007.

⁴⁸ Art. 23. GG

URL: http://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_23.html [12.11.2009]

⁴⁹ Grünhage, Jan (2007).

Merkelovou z roku 2006.⁵⁰ V důsledku rozsudku německého Spolkového ústavního soudu z 30. června 2009 bylo nutné tento návrh přepracovat. V novele Zákona o spolupráci spolkové vlády a německého Spolkového sněmu v záležitostech Evropské unie (EUZBBG) je nyní obsažen explicitní seznam všech oblastí dění v EU, o kterých má spolková vláda povinnost Sněm informovat (zasílání dokumentů ER, Rady, neformálních Rad, atd., zápisy ze zasedání apod.). Vláda má povinnost připravit pozici k připravované legislativě. Co se týče práva Sněmu na stanovisko, pak zákon sice neukotvuje tzv. imperativní mandát, podle kterého by byla spolková vláda vázána tímto stanoviskem, a může se od něho i nadále ze závažných integračních a zahraničně politických důvodů odklonit. V případě, že k takovému odklonu dojde, musí vláda předložit písemné odůvodnění nebo své odůvodnění na požádání přednést i v rámci plenární debaty. Stanovisko smí Sněm předložit i k přihlášce nového státu ke členství v EU. Zde se musí pokusit nalézt shodu se Sněmem.⁵¹ Významné navýšení pravomocí představuje tzv. „*Integrationsverantwortungsgesetz*“ (*Gesetz über die Ausweitung und Stärkung der Rechte des Bundestages und des Bundesrates in Angelegenheiten der Europäischen Union*).⁵²

Spolková rada

Spolková rada skládající se ze zástupců vlád spolkových zemí je třetím nejvýznamnějším aktérem v evropské politice Spolkové republiky (po spolkové vládě a Spolkovém sněmu)⁵³ a zřejmě nejdůležitější (ale ne jediný orgán), v jehož rámci země uskutečňují svou evropskou politiku. SÚS tuto domněnku nedávno potvrdil svým rozsudkem z 30. června 2009.

Německý federalismus patří k jednomu ze základních strukturálních znaků německého státu. Je ukotven v čl. 20, odst. 1 GG, podle kterého je Německo „demokratický a sociální spolkový stát“.⁵⁴ Práva Spolkové rady na spolupůsobení na zákonodárství a správě spolku (a od roku 1993 i v evropských záležitostech) jsou ukotvena v čl. 50 GG. Spolkové radě jsou věnovány i tři následující články Základního zákona (51-53 GG).

---

⁵⁰ Entwurf eines Gesetzes über die Ausweitung und Stärkung der Rechte des Bundestages und des Bundesrates in Angelegenheiten der Europäischen Union.

URL: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/16/084/1608489.pdf> [13.11.2009]

⁵¹ Gesetz über die Zusammenarbeit von Bundesregierung und Deutschem Bundestag in Angelegenheiten der Europäischen Union. <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/euzbbg/gesamt.pdf> [13.11.2009]

⁵² Gesetz über die Ausweitung und Stärkung der Rechte des Bundestages und des Bundesrates in Angelegenheiten der Europäischen Union. URL: <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/XBCBGI0960.pdf> [28.04.2010]

⁵³ Grünhage, Jan (2007).

⁵⁴ Tamtéž. Str. 176.

Spolkové země (na rozdíl od Spolkového sněmu) požadují navýšení vlastních práv v evropské politice již od samého počátku evropské integrace, což se dá odůvodnit včasným rozpoznáním ohrožení svých kompetencí v důsledku prohlubující se integrace. Tyto snahy dokumentuje založení Výboru pro otázky Evropské unie (pod jiným názvem) již v roce 1958.⁵⁵ Tyto požadavky se po dlouhou dobu neseskávají s pochopením spolkové vlády, která považuje evropskou politiku za součást zahraniční politiky, a tedy „výlučnou kompetenci spolkové vlády“.⁵⁶ Významnějších úspěchů se zemím podařilo docílit až u příležitosti ratifikace reformních smluv. U příležitosti ratifikace Maastrichtské smlouvy byla Spolková rada (stejně jako Spolkový sněm) zastoupena ve Společné ústavní komisi a přímo se tak podílela na návrhu článku nového znění článku 23 Základního zákona, dodnes upravujícího i kompetence Spolkového sněmu v této oblasti. Dále bylo upraveno znění článku 50 GG, podle kterého nyní Spolková rada spolupůsobí kromě v zákonodárství a správě spolku, i v záležitostech EU.⁵⁷ Tyto ústavní změny našly své uplatnění v podobě schválení Zákona o spolupráci spolku a zemí v záležitostech Evropské unie (EUZBLG) a v Dohodě spolků a zemí („Bund-Länder-Vereinbarung“ – BLV) z roku 1993.⁵⁸ V těchto právních ustanoveních byla ukotvena povinnost spolkové vlády informovat spolkové země co nejdříve a obsáhle (čl. 23, odst. 2 GG) o všech záměrech („Vorhaben“), které by mohly země zajímat (§ 2 EUZBLG), přičemž BLV obsahovala seznam témat, o kterých je především třeba informovat (např. dokumenty a sdělení orgánů EU, zprávy ze stálého zastoupení, dokumenty a informace o oficiálních stanoviscích spolkové vlády).⁵⁹ Dále zde bylo ukotveno právo na stanovisko, které musí spolková vláda buď pouze zohlednit, nebo zohlednit rozhodujícím způsobem („maßgeblich“) podle toho, zda jsou dotčeny pouze zájmy zemí nebo jejich výlučné zákonodárné kompetence.⁶⁰ Další významnou kompetencí je možnost přímého působení na vyjednávací pozici spolkové vlády k evropským záměrům „Vorhaben“ (§ 4 EUZBLG), tato kompetence

---

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Jeffery, Charlie, Towards a new understanding of multi-level governance in Germany? : The federalism reform debate and European integration / Charlie Jeffery, 2007; (Deutsch) In: Politische Vierteljahresschrift (Wiesbaden), 48 (März 2007) 1, S. 17-27

⁵⁷ Článek 50 Základního zákona. URL:

http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_04.html
[14.4.2009]

⁵⁸ Mitwirkung der Bundesländer in Angelegenheiten der EU.

URL: <http://www.auswaertiges->

[amt.de/diplo/de/Europa/DeutschlandInEuropa/MitwirkungBundeslaender.html](http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Europa/DeutschlandInEuropa/MitwirkungBundeslaender.html) [1.11.2009]

⁵⁹ Grünhage, Jan (2007).

⁶⁰ <http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Europa/DeutschlandInEuropa/MitwirkungBundeslaender.html>
[1.11.2009]

je většinou naplněna účastí 1-2 zástupců zemí ve Výboru stálých zástupců v Bruselu („AStV“/COREPER) a zasedání Evropských zmocněnců spolkové vlády („Gremium der Europabeauftragten“), v rámci těchto grémií mají spolkové země možnost přednést svá stanoviska, navíc získají přehled o aktuálním názorovém rozpoložení v rámci vlády.⁶¹ Za významné navýšení je dále možné považovat odst. 6 čl. 23 GG, podle kterého mohou být zájmy Německa jako členského státu EU prosazovány jedním zástupcem jmenovaným Spolkovou radou v zákonodárné oblasti, které patří do výlučné kompetence zemí.⁶² Podstatnou změnu v oblasti pravomocí představuje stejně jako v případě Spolkového sněmu tzv. „Integrationsgesetz“.⁶³

V souvislosti s nově nabytými právy a povinnostmi, a především v reakci na obavy ze zpomalení rozhodovacího procesu o evropské politice v Německu, byla ze zástupců Spolkové rady zřízena tzv. Evropská komora („Europakammer“). Toto grémium bylo v Základním zákoně ukotveno s Maastrichtskou smlouvou (čl. 52, odst. 3a). Skládá se ze 16 členů a vyznačuje se rotujícím předsednictvím (interval 1x za rok). Oproti Výboru pro otázky Evropské unie do ní mohou země vyslat pouze své zástupce ze Spolkové rady a jednotliví zástupci disponují stejnou vahou hlasů jako je tomu ve Spolkové radě (podle čl. 51, odst. 2 a čl. 52, odst. 3 GG), někdy se mluví o „*Bundesrat en miniature*“. Její význam spočívá v tom, že může zastupovat Spolkovou radu v rozhodování v případech, které vyžadují rychlé rozhodnutí („Eilfall“), například s ohledem na jednání grémií EU. V praxi měla doposud malý význam.⁶⁴ Centrálním grémiem Rady, co se týče utváření evropských politických stanovisek Spolkové rady, zůstává Výbor pro otázky Evropské unie.⁶⁵

Spolkový ústavní soud (SÚS)

Spolkový ústavní soud je ústavním orgánem Spolkové republiky, jeho práva, povinnosti a kompetence jsou ukotveny především v člancích 93 a 94 Základního zákona. Jeho činnost se dále řídí Zákonem o Spolkovém ústavním soudu. Za posledních 50 let německý SÚS svými rozsudky podstatně formoval vztah k otázkám spojeným s integračním procesem. To, co

---

⁶¹ Grünhage, Jan (2007).

⁶² Art. 23 GG, In: „Föderalismusreform“, Synopse der Änderungen des Grundgesetzes zum 1.9.2006. URL: <http://dejure.org/grundgesetz-synopse.php#a23> [7.11.2009]

⁶³ Gesetz über die Ausweitung und Stärkung der Rechte des Bundestages und des Bundesrates in Angelegenheiten der Europäischen Union. URL: <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/XBCBGI0960.pdf> [28.04.2010]

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

judikaturu Spolkového ústavního soudu v otázkách evropské integrace spojuje, je koncept univerzální doktríny základních lidských práv. Přičemž je to podle SÚS ochrana lidských práv, která vypovídá o demokratičnosti státu (resp. evropského společenství). Otázka demokratické legitimacy je i červenou nití posledních dvou rozsudků (Maastricht, Lisabon).⁶⁶ Následující přehled významných rozsudků si neklade nárok na úplnost, jeho cílem je naznačit vývoj a význam judikatury německého SÚS v oblasti evropské integrační politiky.

Solange I. a II.

Kvalitou ochrany lidských práv v Evropském společenství se zabýval SÚS i v rámci tohoto rozsudku z roku 1974 a došel k závěru, že není dostatečná. Evropské právo by nemělo mít aplikační přednost na území Německa, dokud („solange“) nebude na evropské úrovni efektivně zajištěno respektování lidských práv. Prakticky si tím SÚS ponechal možnost v budoucnu přezkoumávat normy komunitárního práva v budoucnu.⁶⁷ Postupem času SÚS v rámci jiných rozhodnutí – tzv. Rozsudku Možná („Vielleicht-Beschluss“) z roku 1979 – připustil, že by závěry obsažené v rozsudku Solange I. mohly být časem revidovány.⁶⁸ V rámci Solange II. z roku 1986 SÚS pověřil ochranou lidských práv i evropské orgány. Zároveň však vyzdvihl zlepšení v oblasti ochrany lidských práv na evropské úrovni.⁶⁹

„Maastrichtský rozsudek“

Otázkou demokratické legitimacy se SÚS zabýval i při přezkumu tzv. Maastrichtské smlouvy. Mezi stěžovatele tehdy patřil Dr. Manfred Brunner⁷⁰ a čtyři němečtí poslanci Evropského parlamentu,⁷¹ přičemž nebyla jejich stížnost zaměřena proti Smlouvě z Maastrichtu jako takové, ale proti zákonům, jejichž pomocí měla být smlouva v Německu ratifikována, a sice proti doprovodným zákonům k této smlouvě (“*Zustimmungsgesetz zum Unions-Vertrag*” a “*Gesetz zur Änderung des Grundgesetzes*”)⁷². Podle rozsudku Spolkového ústavního soudu (SÚS) se suverenita německého státu nevyklučuje s členstvím v EU. Německá suverenita je

⁶⁶ Mlsna, Petr, Vztah vnitrostátního a evropského práva ve Spolkové republice Německo, v: Mlsna, Petr; Kněžínek, Jan, Mezinárodní smlouvy v českém právu, Teoretická východiska, sjednávání, schvalování, ratifikace, vyhlášení a aplikace, Praha: Linde, 2009.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Šlosarčík, Ivo (2001).

⁶⁹ Mlsna, Petr (2009).

⁷⁰ Manfred Brunner má právní vzdělání. Byl dlouholetým členem FDP a zakládajícím členem BFB (Bund freier Bürger). Bezprostředně před podáním stížnosti byl vedoucím kanceláře tehdejšího evropského komisaře pro vnitřní trh, Martina Bangemanna. V souvislosti se svým nesouhlasem s Maastrichtskou smlouvou z této funkce odstoupil.

⁷¹ Šlosarčík, Ivo (2001).

⁷² BVerfGE 89, 155. URL: <http://www.servat.unibe.ch/law/dfr/bv089155.html#Rn037> [29.4.2010]

zachována, dokud se bude vůle německého lidu odrážet v rozhodnutí evropských institucí. EU není „spolkovým státem“ (Bundesstaat), ale „spolkem států“ (Staatenverbund). Členské státy jsou i nadále „pány smluv“ („Herren der Verträge“). EU nevlastní Kompetenz-Kompetenz – kompetenci rozhodovat o svých pravomocích – ty jsou pouze odvozené od členských států, i nadále je při převodu pravomocí pro další integraci třeba změna zakládajících smluv a souhlas všech členských států. SÚS má právo přezkoumat, zda je jednání institucí EU v souladu s jeho tvrzením o Kompetenz-Kompetenz, tj. zda se EU nepokouší o skrytou/plíživou novelizaci smluv, ačkoli by to mělo příslušet ESD. Pokud by tomu tak bylo, má SÚS právo nařídít nerespektování aktivit takových orgánů na svém území.⁷³

Vzhledem k tématu předkládané práce stojí za zmínku především bod stížnosti Manfreda Brunnera a ostatních stěžovatelů týkající se zemských kompetencí. Ti v rámci svých stížností formulovali obavu, že by mohla být v důsledku ratifikace Maastrichtské smlouvy omezena pravomoc spolkových zemí podílet se na zákonodárství, což je podle článku 79 GG, odstavce 3 nepřípustné.⁷⁴ Tento postoj sdíleli i ostatní stěžovatelé. Plánované ústavní změny v podobě nového formulování článku 23 GG přitom považují za nedostatečnou kompenzaci. Doplnění článku 52 GG o odstavec 3a, podle kterého může Spolková rada přenést své kompetence na Evropskou komoru, by podle stěžovatelů mohlo vést k marginalizaci postavení spolkových zemí.⁷⁵

Tématu spolkových zemí se věnoval i SÚS, když formuloval myšlenku, že jsou spolkové země nositelkami vlastní suverenity, a jako takovým jim nelze ani ze strany spolky, ani ze strany ES, bránit v tom, aby do svých zemských ústav zahrnovaly instituce a procesy, které by byly obdobou podobných institucí a procesu na spolkové nebo evropské úrovni.⁷⁶

Lisabonský rozsudek

Dne 30. června 2009 rozhodl SÚS ve věci LS a některých jejích implikacích (ratifikační zákon k LS – *“Zustimmungsgesetz zum Vertrag von Lissabon”*, *“Gesetz zur Änderung des*

---

⁷³ Šlosarčík, Ivo (2001).

⁷⁴ *“(3) Eine Änderung dieses Grundgesetzes, durch welche die Gliederung des Bundes in Länder, die grundsätzliche Mitwirkung der Länder bei der Gesetzgebung oder die in den Artikeln 1 und 20 niedergelegten Grundsätze berührt werden, ist unzulässig.”* Grundgesetz. URL: http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_07.html [29.4.2010]

⁷⁵ Rozsudek ke Smlouvě z Maastrichtu (BVerfGE 89, 155.) URL: <http://www.servat.unibe.ch/law/dfr/bv089155.html#Rn037> [29.4.2010]

⁷⁶ Mlsna, Petr (2009).

Grundgesetzes”, “*Gesetz über die Ausweitung und Stärkung de Rechte des Bundestages und des Bundesrates in Angelegenheiten der Europäischen Union*“). SÚS v rozsudku rozšířil svou argumentaci z roku 1974 o oblasti ochrany základních lidských práv a vyhrazuje si právo na přezkum všech ustanovení v LS, která by vyžadovala změnu smluv. Rozsudek o LS navazuje na rozsudek z Maastrichtu z roku 1993 v tom smyslu, že nadále označuje EU za „Staatenverbund“, jehož právní statut je odvozen od členských zemí. Na rozdíl od tohoto rozsudku jde mnohem dál, nové „legitimizační“ opatření, které LS přináší (hlasování dvojí většinou v Radě, občanská iniciativa nebo zapojení národních parlamentů do evropských zákonodárných procesů), nepovažuje za dostatečné. Stanovuje podmínky pro přechod k evropské federaci a sám sebe pasuje do role „strážce suverenity“.⁷⁷

SÚS se při přezkumu soustředil na posuzování kompatibility LS se základním zákonem (články 38, 20, 23 odst. 1, 79 odst. 3 a čl. 146 GG), přičemž důraz byl kladen na zjišťování, do jaké míry je umožněna demokratická participace a ochrana ústavní moci a suverénní státnosti, které jsou považovány za podmínky pro další integraci. Dále ho zajímal přesun kompetencí na úkor Spolkového sněmu (z kvalitativního i kvantitativního hlediska). Dalšími body při přezkumu byly stav demokracie EU a přenos svrchovaných práv („*Übertragung von Hoheitsrechten*“), přičemž pod uplatňováním těchto svrchovaných práv rozumí SÚS jakékoli textové změny, které EU v primárních smlouvách provádí (např. pomocí zjednodušeného pozměňovacího řízení, passerelle, klauzule flexibility, apod.).⁷⁸

Ve svém rozsudku SÚS nevyloučil další evropskou integraci, stanovil pro ni však přísnější pravidla, týkající se především zajištění dodržování základních lidských práv a demokratických principů tak, jak jsou ukotveny v Základním zákoně. Lisabonská smlouva není ústavou a EU s jejím přijetím nepřechází ve federální stát, ale zůstává i nadále spolkem států („*Staatenbund*“). V tomto bodě navazuje SÚS na své rozhodnutí z Maastrichtu, stejně jako v závěru, že EU trpí demokratickým deficitem, a to i přes změny, které s sebou Lisabonská smlouva přináší. Hodnocení demokratického principu lze označit za stěžejní bod celého rozsudku. Z pohledu spolkových zemí je zásadní obava SÚS z dalšího velkého nebo neuváženého přenosu kompetencí na evropskou úroveň, který by mohl vést ještě k většímu

---

⁷⁷ Maurer, Andreas, Becker, Peter, *Deutsche Integrationsbremsen, Folgen und Gefahren des Karlsruher Urteils für Deutschland und die EU*, 2009. URL: http://www.swp-berlin.org/common/get_document.php?asset_id=6186 [4.8.2009]

⁷⁸ Maurer, Andreas (2009).

demokratickému deficitu.⁷⁹ Této obavě odpovídá i požadavek SÚS na přepracování jednoho z tzv. „doprovodných zákonů“ (*Gesetz über die Ausweitung und Stärkung der Rechte des Bundestages und des Bundesrates in Angelegenheiten der Europäischen Union*) za účelem lepšího zapojení Spolkového sněmu a Rady do rozhodovacího procesu o evropských záležitostech. Ratifikační zákon je podle rozsudku SÚS naopak v souladu se Základním zákonem.

Další aktéři

Své zájmy se v německé evropské politice snaží uplatnit i odbory, církve, spolky a různé zájmové skupiny, často úspěšně,⁸⁰ Za zmínku stojí i role médií a tzv. think-tanků, jako je kterým SWP Berlin (Stiftung Wissenschaft und Politik) nebo např. ZEI v Bonnu (Das Zentrum für Europäische Integrationsforschung), kterým zde vzhledem k omezeným prostorovým možnostem práce nemůže být věnována pozornost.

2.3. Německý federalismus a evropská politika

2.3.1. Německý federalismus tváří v tvář Evropě

Spolkový charakter Německa je jeden ze základních státních principů německého státního zřízení. Jako takový je ukotven v článku 20, odstavci 1 Základního zákona, který zní: „*Die Bundesrepublik Deutschland ist ein demokratischer und soliazer Bundesstaat.*“⁸¹ O tom, že se jedná o jeden ze státo tvorných ustanovení, svědčí jeho trvalý charakter pramenící z ukotvení v „Ewigkeitsklauel“, tedy článku 79, podle kterého je změna státního členění a spolupůsobení zemí nepřípustná. I přesto podlehl německý federalismus (v souladu s čl. 79) dynamickému vývoji.

V souvislosti s německým spolkovým systémem se můžeme setkat s pojmy „kooperativní federalismus“ a „Politikverflechtungsfalle“. Kooperativní federalismus – pojem označující úzkou spolupráci spolku a zemí – je v případě Německa důsledkem postupného procesu v poválečném období, kdy se spolupráce mezi spolkem a zeměmi neustále zintenzivňovala,

---

⁷⁹ Maurer, Andreas; Becker, Peter, (2009).

⁸⁰ Tamtéž, str. 137.

⁸¹ Základní zákon.

URL: www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_02.html
[8.4.2010]

země převáděly své kompetence na spolek, za což se jim dostalo odměny ve formě většího zapojení do rozhodovacího procesu. Jejich motivem přitom byla touha po sjednocení životních podmínek mezi jednotlivými spolkovými zeměmi nebo motiv v podobě finanční spoluúčasti ze strany spolku na plnění úkolů.⁸²

Takto úzká spolupráce s sebou nese určité nevýhody. Mezi ně patří těžkopádnost a zdoluhavost rozhodování.⁸³ Dále se uvádí omezená transparentnost rozhodovacích procesů a autonomie obou úrovní, nutnost kompromisů a s tím spojená možnost dosahovat pouze nedokonalých (suboptimálních) řešení. Negativ tohoto systému si byl vědom i Fritz Scharpf, když v 80. letech minulého století přišel s pojmem „Politikverflechtungsfalle“ označujícím situaci, kdy je sice stávající situace neúnosná, nicméně je téměř nemožné ji efektivně ji reformovat vzhledem k omezené autonomii obou úrovní a nezbytnosti spokojit se pouze s kompromisy.⁸⁴

S prohloubením evropské integrace byl tento systém postaven před další výzvu. Kompetence zemí jsou převáděny nejen na spolek, ale i na evropskou úroveň. Systém se stává těžkopádnějším, někdy se hovoří o „doppelte Politikverflechtung“⁸⁵. Na tento vývoj reagují německé spolkové země již od prvopočátku evropské integrace vznášením požadavků na vlastní zapojení do rozhodovacích procesů. Jejich snahy jsou postupem času korunovány úspěchem, především když se jim podaří dosáhnout ústavní změny v podobě článku 23 Základního zákona u příležitosti ratifikace Maastrichtské smlouvy, vycházející však právě z kooperativního federalismu mezi německými spolkovými zeměmi.

Na druhou stranu je to právě německý spolkový systém, který Spolkové republice Německo poskytuje výhody, co se prosazování německých zájmů na evropské úrovni týče. Jedním z předpokladů, jak tyto zájmy prosazovat, je dosažení shody (“fit”) mezi národními a evropskými normami a institucemi. Této shody bývá dosahováno v procesu evropeizace. Jde o dvousměrný proces, který spočívá jak v přejímání politických modelů a norem, tak i v uplatňování vlastních norem na evropské úrovni (tzv. “uploadingu”).⁸⁶

---

⁸² Kropp, Sabine, Kooperativer Föderalismus und Politikverflechtung, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2010.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Knodt, Michèle (1998).

⁸⁵ Grünhage, Jan, Entscheidungsprozesse in der Europapolitik Deutschlands. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder, Baden-Baden: Nomos, 2007.

⁸⁶ Handl, Vladimír, "Evropské Německo", nebo "de-evropeizace" německé politiky?, v: Rovná, Lenka (ed.):

Předpokladům pro úspěch Německa v institucionálním exportu na evropskou úroveň se v analýze věnoval například Simon Bulmer (1997). Patří mezi ně evropská identita, která po dlouhá desetiletí nahrazovala německou národní identitu, jejíž rozvoj byl v poválečné době poznamenán historickou zátěží. Dále svou roli sehrál zakořeněný multilateralismus, který se v Německu projevoval instinktivním požadováním multilaterálních řešení, často přitom navrhovalo použít vlastní osvědčené struktury, normy a politické principy na mezinárodní úrovni, které tak prakticky exportovalo. Tento export vedl jak k posílení vlastních struktur, tak i k vytvoření evropské prostředí, které je německým aktérům důvěrně známé, kde se orientují a cítí jako doma. Následkem bylo systematické posilování vlastní role v Evropě ("Systemic empowerment").⁸⁷

Proces evropeizace německé politiky (v obou směrech) je stimulován a motivován nejen snahou o rozvoj národní politiky a o aktivní působení v rámci EU, ale i úsilím o odstranění nesouladu („misfitu“) mezi národním a evropským modelem.⁸⁸

Shodou různých politických systémů se systémem evropským ze srovnávací perspektivy se zabývala například Vivien Schmidtová, na výsledky jejíž studie se ve svém příspěvku odvolává Beate Kohler-Koch.⁸⁹ Systém EU je podle ní quasi-pluralistický (podobně jako USA, jen méně otevřený k uplatňování vlivu různých zájmových skupin), jehož rozhodovací struktura je kooperativní a spíše technokratická. Na základě zkoumání čtyř členských států přiřadila Spolkovou republiku ke státům korporativního typu, kde se politika formuje podle klíčových zájmů, rozhodnutí se v těchto prioritních oblastech zakládají na konsenzu, jsou méně politizována a zřídka je učiní špičky státní hierarchie. (V. Schmidt 1999: 156). Tento typ státu se podle Schmidtové vyznačuje větší shodou se systémem EU než u států etatistického typu vyznačujících se menší otevřeností vůči organizovaným zájmům, konfliktním charakterem politické soutěže a vydáváním důležitých rozhodnutí seshora "unter politischen Gesichtspunkten".⁹⁰

Evropská unie v členských státech a členské státy v Evropské unii: Evropeizace vybraných zemí EU, Praha: eurolex Bohemia, 2007

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Handl, Vladimír (2007).

⁸⁹ Kohler-Koch, Beate, Conzelmann, Thomas; Knodt, Michèle, Europäische Integration - Europäisches Regieren, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2004.

⁹⁰ Tamtéž.

Výsledkem této studie bylo, že v Německu při přenosu "politische Willensbildung" z národní na evropskou úroveň, vzniká mnohem méně transakčních ztrát ("Reibungsverluste") než je tomu v ostatních zkoumaných státech unitárního typu, v důsledku čehož Německo trpí pod menším tlakem na přizpůsobení se evropským poměrům. Stejného názoru je i Tanja Börzel, která zastává názor, že mohou být instituce kooperativní federalismu jednodušeji přeneseny na evropskou úroveň, v důsledku čehož bývají ještě posíleny.⁹¹

Od 80. let lze však hovořit o vzrůstajícím nesouladu mezi německým a evropským modelem v důsledku změn na evropské i německé úrovni. Zásadní události jako je prohlubování evropské integrace nebo sjednocení Německa si vyžádaly změnu dynamiky na obou úrovních. Nejen, že Německo sužované tlakem globalizace a ekonomickou zátěží v souvislosti se sjednocením ztrácelo na své přitažlivosti, co se potenciálu exportovat vlastní struktury na evropskou úroveň týče, ale i přenos kompetencí z evropské úrovně na národní se stával politicky jen těžko přijatelný. Tyto změny se pochopitelně odrazily v německé evropské politice.⁹²

V tomto období lze zaznamenat i změny v rámci německého federalismu a evropské politiky spolkových zemí. Zatímco byl starý systém kooperativního federalismu založen na ochotě k prosazování stejných standardů (v rozpočtové oblasti) a solidaritě mezi spolkovými zeměmi, byla to mimo jiné finanční solidarita, která se ukázala být po německém znovusjednocení problematickým bodem – vzhledem k větším rozdílům mezi finančně slabými a silnými zeměmi a neochota finančně silnějších zemí doplácet na své slabé partnery. Mimo to vykazují německé spolkové země i teritoriální rozdíly, rozdíly v politické kultuře a sociální identitě, které ve sjednoceném Německu vycházely napovrch. I tyto rozdíly daly vznik novému typu federalismu, který bude více zohledňovat teritoriální rozdíly namísto vydávání jednotných standardů.⁹³ Tento nový typ federalismu je někdy označován jako „kompetitivní“, a o nové strategii německých zemí v evropské politice se někdy hovoří jako o „Sinatra-Strategie“ ('I did it my way'). Ta bývá u různých spolkových zemí odlišně rozvinuta a prováděna odlišným způsobem. Prvky kooperativního systému jsou téměř ve všech případech zachovány.⁹⁴

---

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Handl, Vladimír (2007).

⁹³ Jeffery, Charlie, *The German Länder: From Milieu-Shaping to Territorial Politics*, v: Dyson, Kenneth; Goetz, Klaus H.; *Germany, Europe and the Politics of Constraint*, London: Oxford University Press, 2003.

⁹⁴ Knodt, Michèle, *Europäisierung à la Sinatra: Deutsche Länder im europäischen Mehrebenensystem*, v: Kohler-Koch, Beate; Knodt, Michèle, *Deutschland zwischen Europäisierung und Selbstbehauptung*, Frankfurt/Main: Campus Verlag, 2000.

Byla to ratifikace Jednotného evropského aktu, především však perspektiva zavádění společného vnitřního trhu, který by si vyžádal „zespolečenštění“ dalších oblastí rozhodování, díky kterým se dokázaly německé spolkové země mobilizovat k vyvíjení „koncentrovaného tlaku“. Při uplatňování tohoto tlaku přitom sledovaly dva cíle. Jejich cílem bylo přizpůsobit si Evropu tak, aby lépe odpovídala jejich představám (resp. lépe odpovídala jejich domácímu zřízení) a zároveň si kladly za cíl „adaptovat“ Základní zákon pro potřeby evropské integrace. Tato dvojitá strategie brzy přinesla úspěch, a sice když spolkové země v souvislosti s vyjednáváním o Maastrichtské smlouvě přiměly tehdejšího spolkového kancléře Kohla, aby se zasazoval o jejich zájmy na zasedání Evropské rady. Tato snaha byla korunována úspěchem v podobě zřízení Výboru regionů, typického příkladu „vývozu“ domácích struktur na evropskou úroveň. Změna základního zákona v podobě článku 23 Základního zákona u příležitosti ratifikace Smlouvy z Maastrichtu je naopak typickým příkladem opačného směru evropeizace – projektování evropských struktur na domácí úroveň. Vzhledem k výše zmíněným změnám v německém federalismu a ke skutečnosti, že článek 23 GG spíše odpovídal potřebám dřívějšího kooperativního federalismu, se nelze divit, že snaha o prosazení vlastních stanovisek na evropské úrovni ze strany spolkových zemí pokračovala a pokračuje dodnes.⁹⁵

2.3.2. Reforma federalismu a evropská politika

Komise k reformě federalismu zasedala celkem jedenáctkrát v období od listopadu 2003 do prosince 2004, přičemž byla vztahu spolku a zemí věnováno jedno a půl zasedání.⁹⁶ Přesto bylo zvýšení souladu mezi evropskou politikou a německým federalismem ("Europafähigkeit des deutschen Föderalismus") jedním z cílů proklamovaných Spolkovým sněmem a radou v jejich rozhodnutích o zřízení Komise k modernizaci spolkového zřízení z října 2003. Dalšími proklamovanými cíli bylo snížení vzájemné závislosti, jasnější vymezení kompetencí, posílení zemských parlamentů, přezkoumání finančních vztahů mezi spolkem a zeměmi a spolupůsobení zemí v oblasti zákonodárství ("Entblockierung des Bundesrates").⁹⁷

Jedním z úkolů, které si Komise stanovila, bylo modernizovat spolkové struktury s ohledem

---

⁹⁵ Jeffery, Charlie (2003).

⁹⁶ Jeffery, Charlie, Towards a new understanding of multi-level governance in Germany? : The federalism reform debate and European integration, In: Politische Vierteljahresschrift (Wiesbaden), 48 (März 2007) 1, Str. 17-27.

⁹⁷ Sturm, Roland, Die Föderalismusreform I: Erfolgreiche Verfassungspolitik? Politische Bildung 1/2007, Wochenschau Verlag, str. 25-38.

na vývoj evropské integrace s cílem posílení „schopnosti soužití“ mezi Evropou a německým federalismem. Konkrétně mělo jít o přezkum 6. odstavce článku 23 GG.⁹⁸ Podle odstavce 6 náleželo zástupci Spolkové rady právo nejen zasedat v Radě ministrů společně s německou delegací, ale dokonce zde Německo i zastupovat, pokud se daná oblast rozhodování nacházela ve výlučné kompetenci zemí. Je třeba poznamenat, že šlo o jeden ze sporných bodů reformy federalismu I., a to nejen ze strany spolkové vlády, ale například i expertů.⁹⁹ Arthur Benz, politolog a profesor na „FernUniversität Hagen,“ tak v souvislosti s touto pravomocí upozorňuje na možné nevýhody tohoto řešení. Odhlédneme-li od složitého jednání o pozici jak na vertikální (mezi spolkem a zeměmi), tak i horizontální úrovni (mezi spolkovými zeměmi), pak mohou nevýhodou souviset i se skutečností, že zemský zástupce není součástí sítě kontaktů, kterými na evropské úrovni disponuje spolková vláda. Zastupuje-li německé zájmy Radě představitel spolkové země, může tak být narušena nejen kontinuita, ale i důvěra mezi Německem a zástupci ostatních členských států. Navíc vzhledem ke skutečnosti, že nejsou pozice zemských zástupců vázány na kontrolu ze strany Spolkového sněmu, ani zemských parlamentů, hrozí navýšení demokratického deficitu. Nechá-li se Německo zastupovat v Radě ministrů jedním ze zemských zástupců, může se stát, že budou federální komponenty německého vládního systému posíleny na úkor efektivity rozhodování a demokratické kontroly.¹⁰⁰

Vzhledem ke skutečnosti, že měla reforma federalismu redukovat počet zákonů, které vyžadují souhlas Spolkové rady a naopak rozšířit oblast výhradních kompetencí spolkových zemí, včetně oblasti vzdělávání (čímž reforma přispěla k odklonu od kooperativní formy federalismu k federalismu kompetitivnímu), je pochopitelné, že by se podobná změna - bez zásahu v souvislosti s reformou federalismu - odrazila i v navýšení zemských kompetencí v rámci evropského rozhodovacího procesu.¹⁰¹

Výsledkem reformy federalismu, co se evropských kompetencí spolkových zemí týče, byla

---

⁹⁸ Grasl, Maximilian K., Trennen sich die Wege? Die Bundes- und Europapolitik der Länder, z: Hildebrandt, Achim (Hg.), Die Politik der Bundesländer. Staatstätigkeit im Vergleich, Wiesbaden, 2008, str. 311-329.

⁹⁹ Chardoń, Matthias, Mehr europapolitische Handlungsspielräume für die deutschen Länder? Die Auswirkungen der Föderalismusreform I. und des Vertrags von Lissabon, z: Lambertz, Karl-Heinz (Hg.), Europapolitik und Europafähigkeit von Regionen, Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges., 2009. Str. 25-41.

¹⁰⁰ Benz, Arthur, „Europafähigkeit“ des deutschen Bundesstaats, Vorschläge zur Reform des Bundesstaates vor dem Hintergrund der europäischen Integration“, z: Alemann, Ulrich von (Hg.), Landespolitik im europäischen Haus, NRW und das dynamische Mehrebenensystem, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaft, 2005.

¹⁰¹ Dieringer, Jürgen, Föderalismus in Europa - Europäischer Föderalismus, Z: Gabriel, Oscar, W. (Hg.), Die EU-Staaten im Vergleich. Strukturen, Prozesse, Politikinhalt, 3. Auflage, 2008.

změna dvou bodů článku 23, odstavce 6:

(1) Původní právo spolkových zemí zastupovat Německo při jednání v Radě ve všech oblastech, které spadají do jejich výlučných zákonodárných kompetencí, bylo omezeno na možnost zastupovat výlučně ve třech oblastech, a sice: školství, kultura a vysílání.

(2) Na oplátku došlo k ústupku ve prospěch spolkových zemí tím, že bylo slůvko "soll" nahrazeno slovem "wird". V textu to tak vypadalo tak, že zástupce zemí "bude" zastupovat Německo při jednáních (místo "měl by").¹⁰²

Co se týče druhé změny a formulace „měl by“ můžeme hovořit, že došlo k rozptýlení obav spolkových zemí, které byly v souvislosti s tímto bodem formulovány již krátce po schválení článku 23 GG u příležitosti ratifikace Smlouvy z Maastrichtu. Zástupce státní kanceláře Severního Porýní-Vestfálska se podle zprávy příslušného podvýboru v roce 1992 k této formulaci vyjádřil následovně: *„In Artikel 23 sei es so formuliert, dass diese Mitgliedschaftsrechte, die die Bundesrepublik Deutschland habe, übertragen werden sollen. Dieses ‚soll‘ – so stehe es in der Begründung zum Gesetzentwurf – sei im Regelfall ein ‚muss‘, lasse aber Ausnahmen zu. Nun stehe in der Begründung zum Gesetzentwurf der Bundesregierung etwas von administrativer und politischer Opportunität. Dies würde bedeuten, dass in den Fällen, in denen ein Länderminister die Verhandlungsführung habe, aus politischer Opportunität – ein weit gefasster Begriff – der Bundesregierung sagen könne: nein, dieser Länderminister doch bitte nicht. Deshalb müsse die Begründung konkreter sein. Man müsse sicher Ausnahmefälle zugestehen. Dies könnten dann aber nur Fälle objektiver Hinderungsfälle sein. Man wolle nicht, dass die Ausnahmefälle im Belieben der Bundesregierung stünden. Dieser Punkt müsse in der Begründung noch näher geklärt werden.“*¹⁰³ K odstranění tohoto „neduhu“ článku 23 z pohledu zemí tak došlo až v souvislosti s reformou federalismu jako kompenzace za omezení oblastí, ve kterých spolkovým zemím kompetence zastupovat Německo v Radě ministrů náleží.

Co se týče hodnocení této změny, tak bývají její dopady označeny za minimální. K tomuto závěru se připojuje i Charlie Jeffery, přičemž malý dopad změny odůvodňuje minimálním

---

¹⁰² Jeffery, Charlie (2007).

¹⁰³ Protokol z 22. zasedání Podvýboru Hlavního výboru pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci z 9.9.1992. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-635_1-5.pdf [24.4.2010]

využíváním kompetence zastupovat Německo na jednáních ze strany německých zemí.¹⁰⁴

2.3.3. Vývoj kompetencí spolkových zemí v evropské politice do Maastrichtu

Spolkové země měly například na rozdíl od Spolkového sněmu schopnost poměrně rychle rozpoznat riziko plynoucí pro jejich kompetence a statut v kontextu evropské integrace. O svá práva se přihlásily již u příležitosti zakládání Evropského společenství uhlí a oceli, kdy se tehdejší ministerský prezident Severního Porýní-Vestfálska Karl Arnold při přípravě příslušných mluv dožadoval práva na informace na základě článku 32, odstavce 2 Základního zákona:

Čl. 32, odst. 2:

„(2) Vor dem Abschlusse eines Vertrages, der die besonderen Verhältnisse eines Landes berührt, ist das Land rechtzeitig zu hören.“¹⁰⁵

Dále se NRW zasazovalo o spolurozhodování o obsazení pozic ve vrcholných úřadech a požadovalo právo na podílení se na udělování pokynů německým členům těchto úřadů.

Tehdejší ministerský předseda Severního Porýní-Vestfálska, Karl Arnold, přesvědčený zastánce evropské myšlenky, se ve svém vládním prohlášení 21. září nechal slyšet:

„Im Schumann-Plan erblicken wir an Rhein und Ruhr die Verwirklichung einer seit langem gehegten großen Idee. Die Bundesregierung kann sichr sein, dass Arbeitnehmer und Arbeitgeber dieses Landes gleicherweise, und mit ihnen die Landesregierung, bereit sind, diesen Weg in ein neues Europa mitzugehen. Von der Bundesregierung aber erwarten wir, dass die Landesregierung bei der Durchführung dieses Planes maßgeblich beteiligt wird, denn die Kohlen- und Stahlindustrie unseres Landes ist der wesentliche Gegenstand der neuen europäischen Ordnung.“¹⁰⁶

Tato iniciativa se odrazila v návrhu zákona z 6. prosince 1951. Tento zákon nebyl schválen ve Spolkovém sněmu a spolkové země se měly spokojit s příslibem („Absichtserklärung“) Konrada Adenauera, že bude podvýbor zahraničního výboru Spolkové rady informován o aktuálním ohledně Smlouvy. V otázkách, které se konkrétních zemí dotýkají, by měly být tyto

---

¹⁰⁴ Jeffery, Charlie (2007).

¹⁰⁵ Článek 32 Základního zákona. URL:

http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_02.html [13.5.2010]

¹⁰⁶ Rombeck-Jaschinski, Ursula, Nordrhein-Westfalen, die Ruhr und Europa, Föderalismus und Europapolitik 1945-1955, Düsseldorf Schriften zur Neueren Landesgeschichte und zur Geschichte Nordrhein-Westfalens, Universität Düsseldorf, Band 29, Essen: Klartext Verlag, 1990.

země vyslyšeny.¹⁰⁷ Severní Porýní-Vestfálsko již tehdy tento krok v podobě založení Evropského společenství uhlí a oceli chápalo jako počátek evropské integrace a snažilo se mobilizovat ostatní země, aby se zasazovaly za své zájmy. Překvapivě aktivní bylo Bavorsko, když se stejně jako NRW i přes omezenou produkci uhlí a oceli na svém území pokoušelo o zařazení svých hospodářských expertů do německé delegace při jednáních v Paříži.¹⁰⁸

Dalším drobným úspěchem na cestě ke spoluúčasti na rozhodování v evropských záležitostech bylo tzv. „postupovací řízení“ (Zuleitungsverfahren)¹⁰⁹ z roku 1957. Pod tímto pojmem se skrývá závazek spolkové vlády trvale informovat Spolkový sněm a radu o dění v Radě Evropského hospodářského společenství a Evropského atomového společenství, a to v některých případech již před rozhodnutím Rady, a sice pokud toto rozhodnutí vyžaduje schválení zákonných opatření ze strany Německa. Tento ústupek byl zemím umožněn v rámci jednání o ratifikaci Římských smluv v podobě článku 2 ratifikačního zákona. V podstatě šlo o precizaci tehdejšího článku 53 Základního zákona, na základě kterého měla vláda povinnost informovat radu o svých aktivitách. Mimo jiné vzhledem k právní nezávaznosti stanovisek Spolkové rady, nemohlo toto řešení spolkové země dlouhodobě uspokojit.¹¹⁰ V téže době (1956) vyslali země poprvé svého zemského pozorovatele při Evropském společenství, instituci, která funguje bez větších změn dodnes.¹¹¹

Jako další krok můžeme označit tzv. „Länderbeteiligungsverfahren“ z roku 1979. Podnětem k tomuto opatření bylo jak neuspokojivý stav stávajících opatření na zapojení zemí do rozhodovacího procesu v rámci Německa, tak i stále více zásahů do kompetencí zemí (včetně oblastí jako je ochrana životního prostředí nebo věda) a hrozba ztráty dalších kompetencí v důsledku postupující evropské integrace. Na nedostatky v zemské spoluúčasti na evropském rozhodování poukázali v 70. letech i odborníci v rámci vyšetřující komise Spolkového sněmu pro ústavní reformu („Enquete-Kommission Verfassungsreform“), přičemž došly k názoru, že by přenášení svrchovaných práv spolkových zemí mělo být možné pouze na základě zákona schváleného Spolkovou radou. V této souvislosti požadovali změnu článku 24 Základního zákona. Základem nové dohody byla dopisová korespondence mezi tehdejšími spolkovými

---

¹⁰⁷ Grünhage, Jan (2007).

¹⁰⁸ Rombeck-Jaschinski, Ursula (1990).

¹⁰⁹ Janská, Zuzana, Evropská politika německých spolkových zemí. Bilance devadesátých let (diplomová práce), Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních vztahů, Praha, 2002.

¹¹⁰ Grünhage, Jan (2007).

¹¹¹ Janská, Zuzana (2002).

kancléřem Helmutem Schmidtem a předsedou Konference ministerských předsedů (ministerským předsedou Severního Porýní-Vestfálska) Johannesem Rau, který 26. srpna 1979 přijal Schmidtovo „prohlášení“. Výraznou změnou oproti předchozímu „Zuleitungsverfahren“ byla institucionalizace přímé komunikace mezi spolkovými zeměmi a vládou bez Spolkové rady v roli prostředníka. Další pozitivní změnou bylo výslovné rozšíření informační povinnosti spolkové vlády o povinnost konzultační, a sice ve všech záležitostech, které zcela nebo částečně spadají do výlučných zákonodárných kompetencí zemí. Právo na poslední slovo v těchto záležitostech však i nadále náleželo spolku, resp. mohl se od stanoviska zemí odklonit ze zahraničně- a integračně-politických důvodů. Od zemí se však očekávala shoda na společném stanovisku. Méně inovační součástí této dohody o zapojení zemí do rozhodování bylo vymezení práva zemím na účast na vyjednávání v grémiích evropských institucí. (Tímto právem disponovaly s určitými omezeními již před rokem 1979 na základě tzv. „Kramer/Heubl-Absprache“ uzavřenou jako výsledek rozhovorů z let 1964-1968.¹¹²

Skutečnost, že situace v oblasti spoluúčasti spolkových zemí na rozhodování o evropských záležitostech nebyla vždy uspokojivá, však nebyla vždy pouze vinou spolkové vlády. Svůj díl viny jistě nesly i země samotné¹¹³ (jejich antipatie k evropskému rozhodování nebo jejich nedostatečné finanční zdroje na zajištění kompetentního personálu), resp. byl na vině samotný německý federalismus (spojovaný se zdlouhavým rozhodovacím procesem). Po celé toto období však můžeme hovořit o trvalé nechuti spolkové vlády vymezit zemím větší pravomoci, a to bez ohledu na stranickou příslušnost jejich vlád.¹¹⁴

Poslední významnější změnou před příchodem Maastrichtské smlouvy bylo „Bundesratsverfahren“ z roku 1986. I zde patřily mezi motivy zemí v jejich úsilí o navýšení kompetencí nespokojenost s uvedením „Länderbeteiligungsverfahren“ do praxe, špatná zkušenost s jejich možností ovlivnit průběh Mezivládní konference¹¹⁵, především však obavy v souvislosti s dalším krokem v procesu evropské integrace v podobě Jednotného evropského aktu (JEA) a přípravou na zavedení společného vnitřního trhu, které vyžadovalo harmonizaci velké části právních předpisů členských zemí. Země tak měly nejen přijít o příležitost zasahovat do zákonodárství pomocí Spolkové rady na národní úrovni, ale i navíc za tuto ztrátu

---

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Grünhage, Jan (2007).

ani nadále neměly být získat kompetenci v podobě přímé účasti na rozhodování v evropských institucích. Nemluvě o nutnost zohlednit požadavky Evropské komise v oblasti implementace právních předpisů.¹¹⁶

Ještě před samotnou ratifikací JEA se tak rozpoutala vnitrostátní diskuse o cílech evropské integrace a jejich slučitelnosti s německým spolkovým uspořádáním. Významnou roli v ní sehrál tehdejší ministerský předseda Bavorska, Edmund Stoiber, jeden z průkopníků používání pojmu „subsidiarita“ mimo jiné tím, že zahrál na strunu bavorského separatismu.¹¹⁷ Podnětů pro tuto „mobilizaci“ spolkových zemí bylo hned několik. Kromě výše zmíněného nedostatečného zohlednění zájmů zemí při přípravě JEA (a s tím souvisejícího nesouhlasu s některými jeho částmi), to byla změna v rámci složení Evropského společenství (v důsledku rozšiřování) v podobě přístupu dalších ekonomicky slabších regionů.¹¹⁸

Mezi konkrétní požadavky spolkových zemí v souvislosti s ratifikací JEA patřilo ukotvení jejich pravomocí v Zákonu k Jednotnému evropskému aktu (EEAG), získání práva na informace o všech evropských záležitostech, které by mohly spolkové země zajímat a právo (a povinnost) zemí poskytovat své stanovisko, pokud se jedná o jejich výlučné zákonodárné kompetence i oblasti jejich obzvláštního zájmu. Stanovisko spolkové vlády by se mělo od stanoviska spolkových zemí odlišovat jen v případě závažných zahraničně- a integračně-politických důvodů a vždy by pro tento odklon mělo být zpětně spolkovým zemím poskytnuto odůvodnění. Na požadavky spolkových zemí reagovala spolková vláda v této závěrečné fázi jednání více méně s pochopením, vyjádřila však obavy z omezení jednání schopnosti spolkové vlády, pokud by měla být její pozice na evropské úrovni závislá na souhlasu Spolkové rady. V této souvislosti poukazovala spolková vláda na nesoulad s článkem 32, odstavec 1 Základního zákona, podle kterého jsou zahraniční záležitosti v kompetenci spolku.¹¹⁹ Oproti návrhu spolkových zemí tak došlo ke změně, a sice ve vymezení případů, kde se stanovisko spolkové vlády smí odlišovat. Na základě článku 2, odstavce 3 se tak může stanovisko spolkové vlády odklánět od stanoviska zemí v případě nevyhnutelných („unabweisbar“) zahraničně nebo integračně politických důvodů, přičemž v původním návrhu zemí se objevovalo slovo „zwingend“ (naléhavý) viz text článku 2 EEAG v příloze č. 1.

---

¹¹⁶ Janská, Zuzana (2002).

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Článek 32 Základního zákona. URL:

http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_02.html [20.4.2010]

Detaily byly upřesněny v rámci Dohody mezi spolkem a zeměmi ze 17. prosince 1987.¹²⁰

Novinky v oblasti posilování kompetencí spolkových zemí v evropském rozhodovacím procesu lze shrnout do tří bodů: 1) znovuzapojení Spolkové rady jako prostředek k formulování a prosazování zemských zájmů, proto v souvislosti s touto reformou zemské spoluúčasti někdy hovoříme o „*Bundesratsverfahren*“. Z pohledu (větších) zemí tím odpadla jedna významná překážka oproti předchozímu, a sice tlak na nalezení konsensu, s tím souvisí druhý bod 2) zohlednění většinového principu ve Spolkové radě při jednání o evropských záležitostech, podle kterého však nemusí rozhodnout většina spolkových zemí, ale rozhodující je většina hlasů, podle tzv. „*gewichtete Stimmenverteilung*“ v Radě (tedy například 6 hlasů pro NRW a Bavorsko, oproti tehdejší 4 hlasům Berlína). Třetí novinkou je zavedení „EG-Kammer“, komor Spolkové rady umožňující zasedání mimo legislativní periodu a činění závažných rozhodnutí za Spolkovou radu v případě časového presu („*in Fällen dringender Eilbedürftigkeit*“).¹²¹

3. Evropská integrační politika Severního Porýní-Vestfálska

3.1. Charakteristika spolkové země Severní Porýní-Vestfálsko (a Bavorska)

Tato kapitola se opírá o faktory, které ve své monografii, věnované srovnání evropské politiky Bavorska, francouzského regionu Rhône-Alpes a rakouské spolkové země Horní Rakousy, popsal Jan Grasnick¹²². Podle Grasnicka lze rozlišovat mezi 4 druhy důležitých faktorů, a sice na historicko-kulturní faktory, hospodářsko-ekonomické faktory, politické a politicko-ústavními faktory a administrativně správními faktory. Tohoto rozlišení se budeme držet i zde. Další faktor, který autorka přidala ke zhodnocení, je faktor kontaktů s evropskými partnery.

Historicko-kulturní faktory

Těžko bychom hledali dvě spolkové země s odlišnějším historickým vývojem a s ním související zemskou identitou. O Bavorsku se hovoří jako o „Hort des Föderalismus“ a spolkové zemi se silným vědomím vlastní státnosti odvozené od skutečnosti, že její už zhruba

---

¹²⁰ Grünhage, Jan (2007).

¹²¹ Knodt, Michèle, *Tiefenwirkung Europäischer Politik, Eigensinn oder Anpassung regionalen Regierens?* Baden-Baden: Nomos-Verl.-Ges., 1998

¹²² Grasnick, Jan, *Bayern, Rhône-Alpes und Oberösterreich im Vergleich*, Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag, 2007.

po dobu 200 let přetrvává v současné podobě.¹²³ Podle Jana Grasnicka se i toto zemské povědomí může promítat do vnímání po válce nově založených spolkových zemí, jako je Severní Porýní-Vestfálsko, pro které se vžilo označení „pomlčková země“ („*Bindestrich-Land*“).¹²⁴ Stejně jako ostatní spolkové země (včetně NRW) sestává i Bavorsko z několika kulturně i jazykově odlišných regionů („vier Stämme“). Regionální identita však v případě Bavorska nekonkuruje identitě zemské. Naopak ji vhodně doplňuje stejně jako evropskou a národní identitu. Skutečnost, že bývá (nejen) v souvislosti s Bavorskem často poukazováno na to, že se občané lépe identifikují s regionem než s Evropskou unií, což je podle Jana Grasnicka v tomto případě dáno jak „solidární reakcí“ („*solidarisme Trotzreaktion*“) na úbytek zemských kompetencí ve prospěch EU, tak i větší blízkostí regionů (spolkových zemí) k průměrnému občanovi.¹²⁵

Spolková země Severní Porýní-Vestfálsko bylo uměle vytvořeno na základě rozhodnutí Britů ze 17. července 1946 z původně dvou pruských provincií Porýní a Vestfálka (později, v roce 1947, byla ještě připojena země Lippe). Vytváření zemské identity byl u Severního Porýní-Vestfálska dlouhodobý proces, v jehož rámci lze rozlišovat mezi dvěma fázemi. V první fázi od 50. do 70. let měla být zemská identita posilována symbolickými prostředky, jako například zemským znakem¹²⁶, vlajkou nebo hymnou. Významné zásluhy můžeme v oblasti vytváření zemské identity připsat ministerskému předsedovi Franzi Meyersovi a jeho kabinetu, který i byl dobře vědom převahy identifikace s dílčími regiony (jako Porýní, vestfálsko nebo Lippe) nad tehdy ještě slabě vyvinutou identifikací se spolkovou zemí u tehdejších obyvatel NRW.¹²⁷

Nezanedbatelný vliv na rozvoj zemského povědomí měl vznik a rozvoj Západoněmeckého rozhlasu (WDR – „*Westdeutscher Rundfunk*“). Vzhledem k fragmentaci tisku, který je pro NRW typický, tak mohli lidé pomocí společného vysílání poznávat kulturní zvláštnosti všech jejích regionů. Založení WDR 25. Května 1954 tak pro Severní Porýní-Vestfálsko mělo podle

---

¹²³ Grasnick, Jan (2007).

¹²⁴ Grasnick, Jan (2007), str. 120.

¹²⁵ Grasnick, Jan (2007).

¹²⁶ Zemský znak byl v současné podobě zaveden již v roce 1948, teprve v roce 1953 byl ukotven v zákoně „*Gesetz über die Landesfarben, das Landeswappen und die Landesflagge*“ viz. Alemann, Ulrich von; Brandenburg, Patrick, Nordrhein-Westfalen. Ein Land entdeckt sich neu, Köln: Landeszentrale für politische Bildung, 2000.

¹²⁷ Alemann, Ulrich von; Brandenburg, Patrick, 2000.

Ulricha von Alemann s trochou nadsázky stejný význam jako znovuvyhlášení suverenity.¹²⁸

V další fázi, tedy od 80. let, sázeli zemští politici pod vedením tehdejšího ministerského předsedy Johannese Rau především na marketingové nástroje a na tzv. dvojí strategii k podpoření pocitu zemské sounáležitosti. Prvním strategickým cílem bylo nabídnout občanům pozitivní obraz silné spolkové země otevřené navenek, se kterou by se mohli identifikovat. V této souvislosti bývá uváděn slogan „*Wir in Nordrhein-Westfalen*“ umístěný na samolepce doplněné zemským znakem, na jejíž druhé straně byl umístěn výňatek z vládního prohlášení ministerského předsedy Rau z 10. června 1985, ve kterém se zdůrazňuje sílu spolkové země, její počet obyvatel a jejich odlišný původ, přičemž se snaží právě různorodost prezentovat jako výhodu.¹²⁹

Druhou součástí strategie bylo vymezit se vůči tehdejšímu největšímu konkurentovi v podobě spolkové země Bádenska-Württemberska (BW), které díky včasné hospodářsko-technologické modernizaci získalo náskok vůči NRW, a které se společně s Bavorskem stávalo stále častěji i sídlem mezinárodních firem. Tato část kampaně byla tedy spíše zaměřena na hospodářské subjekty a s identifikací běžných občanů se počítalo jako s vedlejším efektem.¹³⁰

Ačkoli se identita obyvatel NRW dodnes nedá srovnávat s identitou obyvatel Bavorska, vyvinulo se v průběhu let množství představ a klišé (mnohdy založených na skutečnosti), se kterými se obyvatelstvo Severního Porýní-Vestfálska může ztotožňovat, jako např.: NRW jako domov rýnského kapitalismu, centrum „bonnské republiky“, nebo spolková země s nejhustší sítí vysokých škol apod.¹³¹ Mnohem výmluvněji však hovoří fakta, podle kterých je Severní Porýní-Vestfálsko nejlidnatější spolkovou zemí s dlouhodobě nejvýkonnějším hospodářstvím (viz. kap. 4.1.2.). I přes mírný pokles oproti předešlému roku dosahoval tamní HDP na obyvatele v roce 2009 521.746 miliard eur.¹³² Dalším identifikačním faktorem může

---

¹²⁸ Allemann, Ulrich von; Brandenburg, Patrick (2000). Str. 72.

¹²⁹ „*Wir in Nordrhein-Westfalen wissen: Wir leben in einem schönen und starken Land. Wir sind fast 17 Millionen Menschen. Unsere Herkunft ist unterschiedlich, unsere Zukunft ist gemeinsam. Wir leben gerne hier. Vielfalt ist unsere Stärke. Wir sind stolz auf unsere Heimat.*“ Allemann, Ulrich von; Brandenburg, Patrick (2000). Str. 69-70.

¹³⁰ Allemann, Ulrich von; Brandenburg, Patrick (2000). Str. 69-70.

¹³¹ Brautmeier, Jürgen; Heinemann, Ulrich, „Es ist furchtbar, aber es geht“: 60 Jahre Nordrhein-Westfalen, Vorwort der Herausgeber, v: Brautmeier, Jürgen; Heinemann, Ulrich, Mythen – Möglichkeiten – Wirklichkeiten. 60 Jahre Nordrhein-Westfalen

¹³² Bruttoinlandsprodukt – in jeweiligen Preisen – 1991 bis 2009. VGRdL (Volkswirtschaftliche

být strukturální změna, a s ním úzce spjaté Porúří, které stálo v roce 2010 v centru mediální pozornosti v souvislosti s jeho vyhlášením jednou z kulturních metropolí Evropy roku.

Hospodářsko-ekonomické faktory

V následující kapitole budou zohledněny dva faktory, které by podle autorky mohly mít vliv na evropsko-politické postoje obou spolkových zemí. Prvním z těchto faktorů je hospodářská konkurenceschopnost ve spojení s životním standardem obyvatel spolkové země. Tento faktor považuje Michèle Knodt, autorka monografie věnované srovnání evropské politiky Bádenska-Württemberska a Dolního Saska,¹³³ za faktor, který ovlivňuje schopnost spolkové země přizpůsobit se novým výzvám, které s sebou evropská integrace přináší. Další z faktorů, který zde bude zohledněn, je závislosti těchto dvou vybraných zemí na strukturálních fondech EU, která by podle autorčina úsudku mohl ovlivňovat postoj obou spolkových zemí k evropské integraci.

Hospodářská konkurence a životní standard

Ačkoli existuje velké množství teoretických modelů k posuzování hospodářské vývoje regionů, jen málo z nich je vhodných k posuzování jeho vývoje s ohledem na postupující evropskou integraci. Vzhledem k této skutečnosti se autorka opírá o model, který ve své monografii používá Michèle Knodt¹³⁴. Mezi indikátory hospodářské konkurenceschopnosti a životního standardu jsou zařazeny hospodářská síla, hospodářský růst, zaměstnanost, které patří mezi základní hospodářské ukazatele. Dále je to výše průměrné mzdy a platu. Při jejich posuzování musíme zohlednit skutečnost, že na jednu stranu vypovídají o kvalifikaci zaměstnanců a jejich kupní síle, a na druhou stranu může být příliš vysoká platová hladina posuzována jako nevýhoda regionu, co se konkurence týče. Dalším indikátorem je export, který by měl mimo jiné vypovídat o schopnosti regionu (spolkové země) přizpůsobit produkci zboží a služeb dynamickému vývoji světového trhu. Další sledovanou hodnotou je míra zaměstnávání vědeckého personálu v hospodářství, která by mělo vypovídat o inovačním potenciálu každé spolkové země. Za centrální ukazatel můžeme považovat infrastrukturu, pod kterou je započítána jak doprava, tak i telekomunikace, energetika, hustota sítě vzdělávacích

---

Gesamtrechnungen der Länder), URL: http://www.vgrdl.de/Arbeitskreis_VGR/tbls/tab01.asp [12.5.2010].

¹³³ Knodt, Michèle, Tiefenwirkung europäischer Politik, Eigensinn oder Anpassung regionalen Regierens? Baden-Baden: Nomos-Verl.-Ges., 1998.

¹³⁴ Knodt, Michèle, Tiefenwirkung europäischer Politik, Eigensinn oder Anpassung regionalen Regierens? Baden-Baden: Nomos-Verl.-Ges., 1998.

zařízení atd. Toto kritérium není zcela objektivní, neboť z něho vycházejí menší státy (především tzv. městské státy) často lépe. Posledními dvěma kritérii jsou finanční a administrativní kapacity zemských vlád, právě dostatečné kapacity mají totiž často rozhodující vliv na úspěšnost zemí v evropské politice. Na základě vyhodnocení více zmíněných indikátorů (a za použití tzv. klastrové analýzy a multidimensionální škály) došla Michèle Knodt k závěru, že Bavorsko a Bádensko-Württembersko patří do skupiny států, které jsou obzvláště konkurence schopné s lehce negativní tendencí, obě země skončily na stupnici 2 pětistupňové škály (viz. Příloha 7). Severní Porýní-Vestfálsko tehdy bylo do této skupiny zařazeno s výhradami vzhledem ke strukturálním problémům, kterými v té době procházelo. Vykazovalo totiž na jedné straně výrazně vysoké příjmy z daní a vysoké výdaje na zemskou správu, na druhé straně bylo u NRW možné zaznamenat i vysokou úroveň nezaměstnanosti. Podobně negativně se na počátku 90. let jevil i vývoj jeho exportu, hospodářská síla a růst.¹³⁵

Ačkoli růst HDP Severního Porýní-Vestfálska v poslední době trochu pokulhává oproti spolkovým zemím jako je Bádensko-Württembersko (viz. příloha 4), jedná se dlouhodobě o spolkovou zemi s největší hospodářskou silou, jeho HDP v roce 2009 dosahoval (i přes mírný pokles oproti loňskému roku) 521.746 miliard eur.¹³⁶ Jeho nezaměstnanost se v roce 2006 pohybovala mezi 10 a 15 procenty, což představovalo spíše průměrné hodnoty mezi všemi spolkovými zeměmi (viz. Příloha 5). Co se týče hodnoty exportovaného a importovaného zboží, má NRW náskok oproti všem spolkovým zemím (viz. Příloha 6).

Hospodářský vývoj a čerpání ze strukturálních fondů EU¹³⁷

Vzhledem k odlišnému hospodářskému vývoji a strukture německých spolkových zemí se pochopitelně liší i jejich potřeby, co se finanční podpory ze strukturálních fondů v EU týče. V přístupu ke strukturálním fondům EU (jednomu z centrálních zájmů – „Kernanliegen“ – NRW v 90. letech) bylo možné rozdělit německé spolkové země do tří táborů; mezi převážně

---

¹³⁵ Knodt, Michèle, Tiefenwirkung europäischer Politik, Eigensinn oder Anpassung regionalen Regierens? Baden-Baden: Nomos-Verl.-Ges., 1998.

¹³⁶ Bruttoinlandsprodukt – in jeweiligen Preisen – 1991 bis 2009. VGRdL (Volkswirtschaftliche Gesamtrechnungen der Länder), URL: http://www.vgrdl.de/Arbeitskreis_VGR/tb1s/tab01.asp [12.5.2010].

¹³⁷ Pod strukturálními fondy rozumíme nástroje regionální politiky E, jejichž cílem je podpora znevýhodněných oblastí. Od 70. let fungují 2 strukturální fondy, sice Evropský fond pro regionální rozvoj a Evropský sociální fond. V roce 1994 přibyl fond soudržnosti, neboli Kohezní fond. Viz. Strukturální fondy. URL: <http://www.euroskop.cz/8639/sekce/evropsky-fond-pro-regionalni-rozvoj-a-evropsky-socialni-fond/> [12.5.2010].

východoněmecké země, které požadovaly maximum finančních prostředků z Bruselu, mezi převážně západoněmecké spolkové země se strukturálními problémy a zájmem na finanční podpoře (sem patřilo Severní Porýní-Vestfálsko, Porýní-Falc, Dolní Sasko, Sársko nebo například Brémy) a mezi spolkové země, které požadovaly škrty v programech. Přičemž bylo možné do posledního z těchto „táborů“ zařadit právě Bavorsko, Bádensko-Württembersko, Hesensko nebo Hamburk. Hranice těchto táborů v průběhu času podstatně rozpouštějí, především v tom smyslu, že i Bavorsko nejpozději od roku 2000 více čerpá z finančních prostředků EU a potřeby východoněmeckých zemí jsou postupem času více saturované.¹³⁸ Následující oddíl bude věnován nástinu historického vývoje obou zemí, a mohl by tak vést k osvětlení sporu v otázce strukturálních fondů.

Severní Porýní-Vestfálsko

Spolková země Severní Porýní-Vestfálsko, kde se nachází Porúří, jedno z nejprůmyslovějších oblastí Německa známé pro svou těžbu uhlí a produkci železa a oceli, se v poválečném období stala centrem nově vznikajícího Evropského společenství uhlí a oceli (1951), které sice zpočátku mělo za cíl kontrolu nad německou produkcí surovin, zároveň s sebou však přineslo zrušení rúrského statutu a vytvoření bezcolní odbytové zóny v rámci společenství.¹³⁹ Z bývalé „*Waffenschmiede des Reiches*“ se^{50. letech} NRW stalo jedním největších přispěvatelů k německému hospodářskému zázraku. Severní Porýní-Vestfálsko bylo spolkovou zemí, kde žila jedna třetina německého obyvatelstva, která se podílela z 50 procent na německém exportu, a v roce 1957 z 31,3 procenta na tvorbě německého HDP. Problém už tehdy spočíval v tom, že šlo v případě obnovy poválečného hospodářství NRW víceméně o přesnou rekonstrukci předválečného stavu, aniž by došlo k modernizaci, co se nových průmyslových odvětví týče.¹⁴⁰

Ačkoli byla spolková země k podobné modernizaci motivována, už se založením Evropského

---

¹³⁸ Rozhovor s Herbertem Jakoby, vedoucím Oddělení V. Europa und internationale Angelegenheiten státní kanceláře NRW. Březen 2010.

¹³⁹ Axt, Heinz-Jürgen, Einleitung: Wirtschaft in NRW – Förderung und Strukturwandel mit Blick auf Europa, v: Alemann, Ulrich von; Münch, Claudia (Hg.), Handbuch Europa in NRW, Wer macht was in NRW für Europa?, 2. Aktualisierte und erweiterte Auflage, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaft, 2006.

¹⁴⁰ V roce 1957 se tak v NRW soustředilo 84,9 procent všech německých pracovníků v těžbě uhlí a 43,6 procent pracujících v produkci primárních surovin. I v oblasti nárůstu produkce surovin NRW spíše pokulhávalo. Zatímco se hrubá produkce v Německu v letech 1950 a 1956 zdvojnásobila, navýšil se objem vytěženého uhlí „jen“ o 42,5 procent (v oblasti produkce železa a oceli to bylo 72,8 procent). Viz. Briesen, Detlef, Vom Durchbruch der Wohlstandsgesellschaft und vom Ende des Wachstums 1955-1995, v: Landeszentrale für politische Bildung Nordrhein-Westfalen, Gesellschafts- und Wirtschaftsgeschichte Rheinlands und Westfalens, Köln: W. Kohlhammer GmbH, 1995, s. 202-268.

hospodářského společenství v roce 1957, a tedy vytvořením společného trhu, ale i přiosazením hospodářské soutěže, chyběly pro větší strukturální proměnu finanční prostředky, kterých se NRW dostalo z evropských fondů v 70. letech poté, co bylo těžce zasaženo hospodářskou krizí a klesajícím odbytem pro svou produkci.¹⁴¹ Dramatické dopady krize na NRW se dají odůvodnit jak úzkou specializací na určitá odvětví těžkého průmyslu a tomu odpovídající infrastrukturu, převažující orientací na masovou produkci, tak i jeho strukturou průmyslu tvořenou převážně velkými podniky vyznačujícími se menší flexibilitou tváří v tvář novým hospodářským výzvám vzhledem k vysokým nákladům na modernizaci.¹⁴²

Naději přinesla Severnímu Porýní-vestfálsku reforma strukturálních fondů EU v roce 1988. NRW uvítalo především zavedení tzv. cíle 2, který umožňoval podporu reformy regionů se stagnujícím hospodářským vývojem. Od roku 1988 bylo možné rozlišovat celkem 3 cíle evropské strukturální politiky. Pod cílem 1 se skrývala podpora hospodářsky méně rozvinutých regionů (často se jedná o oblasti na periferii, ale například i o některé oblasti v Německu). Z prostředků na cíl 2 bylo možné podporovat regiony se strukturálními problémy (tehdy pouze průmyslové regiony), zatímco cíl 3 byl určen modernizaci vzdělávacích zařízení apod.¹⁴³

Severní Porýní-Vestfálsko se stalo vděčným příjemcem finančních dotací z tohoto cíle 2 díky skutečnosti, že cíl 2 svým zaměřením na podporu zakládání podniků, poradenských služeb pro malé a střední podniky, rozvoj sektoru služeb, inovačních opatření a kvalifikace zaměstnanců potřebám NRW v 80. letech zcela odpovídal, oproti vnitrostátním programům jako byla „*Gemeinschaftsaufgabe*“¹⁴⁴. V případě jiných domácích zdrojů, jako byly zvláštní programy na podporu oblastí těžby a výroby oceli („*Bergbau- und Stahlorte*“), se z dlouhodobého hlediska nejednalo o příliš spolehlivý zdroj. O tom svědčí zpráva Ministerstva pro spolkové záležitosti NRW z 16. 10. 1986, kde zaznívají obavy o finanční zdroje ze strany spolku z důvodu plánovaných škrťů v rozpočtu.¹⁴⁵

---

¹⁴¹ Axt, Heinz-Jürgen, (2006).

¹⁴² Briesen, Detlef (1995).

¹⁴³ Axt, Heinz-Jürgen, (2006).

¹⁴⁴ *Gemeinschaftsaufgabe Verbesserung de regionalen Wirtschaftsstruktur*

¹⁴⁵ Zpráva Ministerstva pro spolkové záležitosti na zasedání Hlavního výboru Zemského sněmu, 16. října 1986. URL: <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMV10-682.pdf?von=1&bis=0> [22.4.2010]

V období od roku 1989-1993 čerpalo Severní Porýní-Vestfálsko 53 procent financí určených německých oblastem v rámci cíle 2 strukturálních fondů EU oproti ostatním spolkovým zemím SRN, které strukturální fondy EU v této době využívaly pouze jako doplněk ke zdrojům z „*Gemeinschaftsaufgabe*“.¹⁴⁶ Čerpání ze strukturálních zdrojů EU přizpůsobilo NRW i změnami v zemském rozpočtu, které umožnily flexibilnější využívání zdrojů. Čerpání financí ze strukturálních fondů se v NRW vyznačovalo otevřeností a jejich kreativním využíváním. To bylo v 90. letech ještě usnadněno paralelami mezi strukturální politikou EU a NRW. Od zřízení evropských strukturálních fondů v jejich současné podobě spolupracuje NRW úzce s dalšími evropskými regiony, které mají podobné strukturální problémy. Tato spolupráce umožňuje vzájemné předávání si zkušeností. Obzvlášť úzkou spolupráce v oblasti strukturálních fondů spojuje NRW a Skotsko.¹⁴⁷

V letech 1994-1999 podpora pro NRW mírně klesla na 49 procent, po reformě v roce 2000, kdy došlo ke sloučení cíle 2 s cílem 5b (podpora venkovských regionů) čerpalo NRW ze strukturálních fondů 28 procent financí určených pro Německo.¹⁴⁸ I přes tento pokles bylo Severní Porýní-Vestfálsko s odstupem největším příjemcem dotací z v rámci cíle 2 mezi spolkovými zeměmi v období 2000-2006 (viz. srovnání v Příloze 10).

V porovnání s ostatními evropskými státy se podíl zaměstnaných pohybuje o 1 procento pod evropským průměrem (63,2 procent oproti 64,2 procent v roce 2004). Co se týče zaměstnanosti v hospodářských sektorech, je podíl zaměstnaných v zemědělství v NRW i nadále pod evropským průměrem, oproti podílu pracujících v průmyslu, který převyšuje evropský průměr. Porovnáme-li HDP na obyvatele, jsou výkony Severního Porýní-Vestfálska nadprůměrné (viz. Příloha 9).¹⁴⁹ V letech 2007-2013 počítá Severní Porýní-Vestfálsko s částkou 1,3 miliardy eur ze strukturálních fondů EU.¹⁵⁰ Finanční podpoře ze strany EU, která umožnila rozsáhlou strukturální změnu hospodářství NRW, vděčí tato spolková země za svou pozici mezi nejvýkonnějšími evropskými ekonomikami, a může tak aktivně přispívat ke zvyšování konkurenceschopnosti Evropské unie ve světě.

---

¹⁴⁶ Jakoby, Herbert, (2005).

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Axt, Heinz-Jürgen, (2006).

¹⁵⁰ Ministerium für Wirtschaft, Mittelstand und Energie des Landes Nordrhein-Westfalen, NRW in Europa. URL: <http://www.wirtschaft.nrw.de/500/300/index.php> [10.5.2010].

Bavorsko

Bavorsko bylo až do konce druhé světové války převážně zemědělskou oblastí s několika hospodářskými centry jako je Mnichov, Norimberk nebo Augšpurk.¹⁵¹ Bezprostředním motivem pro poválečnou industrializaci se stal příchod asi 2 milionů uprchlíků a vyhnanců v letech 1939 až 1950, čímž se počet obyvatel Bavorska navýšil o celých 30 procent (oproti 11 procentům v NRW).¹⁵² Pouze vytvořením nových pracovních míst bylo možné zajistit pro nově příchozí obživu.¹⁵³ A to i přes nepříznivé podmínky v podobě přerušení většiny jeho tradičních obchodních kontaktů v souvislosti s vytvořením východního bloku a rozdělením Německa, z mezinárodního dopravního uzlu se stal region na periferii. Bavorsko stálo před výzvou vytvoření zcela nových vnitro- i zahraničně obchodních vztahů. Tato situace se ztížila vytvořením Evropského hospodářského společenství, protože důležití partneři Bavorska Rakousko a Švýcarsko se na evropské integraci nepodíleli.¹⁵⁴ Industrializace Bavorska začala obnovou průmyslových podniků zničených spojeneckými nálety, v letech 1955 až 1966 byla rozšířena kapacita stávajících podniků a byly zakládány nové podniky. Již v této době se podařilo dosáhnout téměř plné zaměstnanosti. Od 80. let se Bavorsko ve zvýšené míře soustředí na moderní průmyslová odvětví a reformu energetické politiky, která se společně s výstavbou infrastruktury stala předpokladem pro úspěch bavorské industrializace. Co se týče moderních odvětví průmyslu, která jsou nenáročná na kapitál a kvalitu pracovní síly, tak již v roce 1985 tvořila 50 procent bavorské průmyslové produkce odvětví jako strojní průmysl (včetně kosmické techniky), elektronika, elektrotechnika, jemná mechanika a optika.¹⁵⁵

Bavorská hospodářská modernizaci byla umožněna finanční pomocí ze strany spolku a země Bavorska.¹⁵⁶ Bavorsko je tak jedním z příkladů spolkových zemí, které při své hospodářské modernizaci spoléhaly v první řadě na finanční pomoc ze strany spolku (především „Gemeinschaftsaufgabe“), což bylo u řady spolkových zemí na překážku strategickému využívání finančních prostředků ze strany strukturálních fondů EU.¹⁵⁷ Co se týče financí z evropských strukturálních fondů, čerpalo z nich Bavorsko především později. V letech 2000

---

¹⁵¹ Mayer, Hans, Probleme und Strukturen der bayerischen Wirtschaft – Bayerns Entwicklung vom Agrar- zum Industriestaat, v: Roth, Rainer A, Freistaat Bayern, München: Bayerische Landeszentrale für politische Bildung, 1986, str. 371-386.

¹⁵² Briesen, Detlef (1995).

¹⁵³ Mayer, Hans (1986).

¹⁵⁴ Mayer, Hans (1986).

¹⁵⁵ Mayer, Hans (1986).

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Jakoby, Herbert, NRW und die europäische Strukturpolitik, v: Alemann, Ulrich von (Hg.), Landespolitik im europäischen Haus. NRW und das dynamische Mehrebenensystem, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2005, s. 189-226.

až 2006 obdrželo celkem jednu miliardu eur od Evropské unie (z toho 560 milionů z prostředků cíle 2, 340 milionů z cíle 3 a zbývající část financí z dalších programů jako je Interreg nebo Laender+).¹⁵⁸

Politické a politicko-ústavní faktory

Jak již bylo zmíněno, patří německé spolkové země – především díky svým zákonodárným kompetencím – mezi nejsilnější regiony v Evropě.¹⁵⁹ I na zemské úrovni tedy můžeme rozlišovat mezi mocí zákonodárnou (zemský sněm), výkonnou (zemská vláda) a soudní (ústavní soudní dvůr). Co se týče rozložení politických kompetencí v evropské politice německých spolkových zemí, soustředí se rozhodovací kompetence v rukou exekutivy, zatímco disponuje zemský sněm pouze omezeným vlivem. I stranická politika v evropském integračním rozhodování často ustupuje do pozadí, neboť se může dostat do rozporu se zemskými zájmy.¹⁶⁰ Tradiční rozdělení mezi spolkové země, kde vládou sociální demokraté („A-Länder“) a mezi země, kde ve vládě dominují křesťanští demokraté („B-Länder“), občas tedy ztrácí ve smyslu formování a provádění evropské politiky na významu. Přesto zde bude vývoj stranického systému obou zemí krátce pojednán, jako faktor, který může mít vliv na utváření politické kultury té které spolkové země.

Máme-li stručně porovnat Ústavu Severního Porýní-Vestfálska a Bavorska, nelze nepřehlédnout označení „Staat“ (případně „Staatsregierung“ apod.), které spolková země Bavorsko používá pro své vlastní označení, a které vychází z jejího chápání sama sebe jako státní jednotky s dlouhou tradicí. Ústava Severního Porýní-Vestfálska je dále typická absencí katalogu základních lidských práv. Důvodem jsou okolnosti (především načasování) vzniku této zemské ústavy. Jelikož se čtrnáctičlenný zemský Ústavodárný výbor nemohl na podobě zemské ústavy shodnout, bylo rozhodnuto vyčkat, dokud nevstoupí v platnost spolková ústava – Základní zákon. Na místě, kde by měl být obsažen katalog lidských práv, se nachází odkaz na katalog obsažený v Základním zákoně. V některých bodech se tvůrci zemské ústavy Základním zákonem zřejmě inspirovaly. Na jiných místech naopak vykazují jistá specifika.¹⁶¹

---

¹⁵⁸ Grasnick, Jan (2007).

¹⁵⁹ Degen, Manfred, Der Verfassungsprozess – eine Betrachtung aus der regionalen Sicht. V: Alemann, Ulrich von (Hg.), Landespolitik im europäischen Haus. NRW und das dynamische Mehrebenensystem, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, s. 31-40.

¹⁶⁰ Grasnick, Jan (2007).

¹⁶¹ Jejím nejnápadnějším odlišným rysem je pravděpodobně pojednání některých důležitých oblastí života svých občanů od práce, sociálních věcí, vědy, kultura a církve až k podpoře drobného zahradnictví („Kleingärtnererei“). Viz: Karl-Rudolf; Florack, Martin; Grunden, Timo, Regieren in Nordrhein-Westfalen, Strukturen, Stile und

Zásadní odlišností oproti bavorské ústavě, co se evropské politiky týče, je zahrnutí článku 3a o zemské evropské politice do Bavorské ústavy (BV). Ten byl do BV vložen v roce 1998 a stanoví, že se Bavorsko ztotožňuje s takovou Evropou, která se opírá o demokratický, státně právní, sociální a federativní základ a zároveň respektuje princip subsidiarity, svébytnost regionů a jejich spolupůsobení na evropském rozhodování. Dále se zde Bavorsko hlásí ke spolupráci s ostatními evropskými regiony.¹⁶² Takový článek nemá v Ústavě NRW obdoby.

Dlouhodobě se sociálním demokratů v NRW podařilo zajistit většinu až v roce 1966 v koalici se svobodnými liberály. Přičemž lze období úplné hegemonie SPD (tedy období, kdy získala absolutní většinu a vládla bez koaličního partnera) omezují na „patnáct“ let v období mezi 1980 a 1995.¹⁶³ Od 60. let se i Bavorsku upevňuje hegemonní postavení jedné politické strany – CSU – které je však silnější než u v případě NRW vzhledem ke skutečnosti, že se CSU dařilo získávat absolutní většinu v zemských volbách nepřetržitě od roku 1962 do roku 2008.

I přes problematiku vytváření zemské identity je možné hovořit o několika základních politicko-kulturních rysech chování v Severním Porýní-Vestfálsku. Mezi tyto rysy patří podle Karla-Rudolfa Korteho¹⁶⁴ kooperační kultura, sociální kultura, integrační kultura a kultura občanské angažovanosti a organizovanosti, přičemž je to kooperační kultura, které přikládá autorka s ohledem na vyjednávání evropské integrační politiky význam. Spolková země jako je Severní Porýní-Vestfálsko, ve které po dlouhou dobu žilo několik identit a kultur (obyvatelé Porýní, Vestfálska, Lippe, Sauerlandu a Porúří) spíše vedle sebe než pospolu, se musela naučit pragmatické kooperaci a ochotě ke hledání kompromisu. Ačkoli lze předpokládat, že tradiční upřednostňování kooperace před konfliktem a konsensu před konkurencí v souvislosti s proměnou společnosti a voličské základny slábnou, stále se tento rys jeví jako dominantní v porovnání s politickou kulturou Bavorska, což autorka připisuje mimo jiné dlouhému hegemonnímu postavení Křesťanské sociální unie (CSU) v Bavorsku, které se dařilo získávat absolutní většinu v zemských volbách nepřetržitě od roku 1962 do roku 2003, kdy tedy vládla bez koaličního partnera. Ačkoli se tomu postavení Sociální demokracie v Severním Porýní-Vestfálsku v mnohém přibližuje, její vláda bez koaličního

---

Entscheidungen 1990 bis 2006, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2006.

¹⁶² Verfassung des Freistaates Bayern vom 2. Dezember 1946. URL: <http://www.verfassungen.de/de/by/bayern46-index.htm> [5.5.2010].

¹⁶³ Allemann, Ulrich von; Brandenburg, Patrick (2000).

¹⁶⁴ Korte, Karl-Rudolf; Florack, Martin; Grunden, Timo (2006).

partnera se zde „omezila“ na patnáct let v období mezi 1980 a 1995.¹⁶⁵ Od zemských voleb v Bavorsku v roce 2008 se k sobě stranické systémy obou spolkových zemí přiblížily. V důsledku ztráty absolutní většiny, kterou utrpěla CSU, nyní v obou zemích vládou koaliční vlády. To, co je dále spojuje je opětovný nárůst fragmentizace stranických systémů s příchodem FDP a volebního uskupení „Freie Wähler Bayern e.V.“ do bavorského zemského sněmu po volbách v roce 2008 a s vstupem Die Linke do zemského sněmu NRW po zemských volbách v květnu 2010, které se poprvé podařilo nejen pětiprocentní hranici na zemské úrovni v NRW¹⁶⁶, ale navíc se stala jedním z kandidátů na koaličního partnera, což by mělo vzhledem k problematickému postoji strany k EU, zřejmě dopad i na evropskou politiku Severního Porýní-Vestfálska.

Administrativně-správní faktory

Evropská politika je na zemské úrovni soustředěna v rukou exekutivy. Z tohoto důvodu se následující oddíl bude věnovat administrativní organizaci této oblasti v rámci zemských exekutiv obou spolkových zemí. Evropská politika je jak v případě Severního Porýní-Vestfálska, tak i Bavorska soustředěna pod úřad ministerského předsedy. Ten je v obou zemích v čele vlády a disponuje možností ovlivňovat směr politiky, zastupuje spolkovou zemi navenek apod. Zásadnější rozdíl v postavení obou ministerských předsedů spočívá v neodvolatelnosti bavorského ministerského předsedy.¹⁶⁷

V současné době spadá evropská problematika v NRW pod ministerstvo pro záležitosti spolku, Evropy a médií. Evropským ministrem NRW byl až do března 2010 Andreas Krautscheid, kdy byl nahrazen Arminem Laschetem, který je zároveň ministrem pro generace, rodinu, ženy a integraci.¹⁶⁸ Jak již bylo zmíněno, spadá úřad evropského ministra pod státní kancelář, a dále mu podléhá státní sekretář pro záležitosti spolku, Evropy a médií. Tuto funkci v současnosti vykonává Michael Mertes, který je zároveň zplnomocněnce spolkové země při spolku („*Bevollmächtigter des Landes beim Bund*“).¹⁶⁹ Kromě obou zemských zastoupení (u

---

¹⁶⁵ Allemann, Ulrich von; Brandenburg, Patrick (2000).

¹⁶⁶ Landtagswahlen in Deutschland. URL: http://www.election.de/cgi-bin/content.pl?url=ltw_wahl.html [11.5.2010].

¹⁶⁷ Verfassung des Freistaates Bayern vom 2. Dezember 1946. URL: <http://www.verfassungen.de/de/by/bayern46-index.htm> [5.5.2010].

¹⁶⁸ Tato výjimečná situace je dána korupční aférou, v důsledku které nastoupil Andreas Krautscheid na místo Hendrika Wüsta, odstupujícího generálního sekretáře Křesťanských demokratů v NRW. Viz. Rüttgers`neuer General. Europaminister Krautscheid wird neuer Wahlkampfmanager der NRW-CDU, schadensbegrenzung durch schnelle Nachfolge für zurückgetretenen Wüst, Westfälischer Anzeiger, 24.2.2010.

¹⁶⁹ Ministerstvo pro záležitosti spolku, Evropy a médií. URL: <http://www.mbem.nrw.de/minister/> [11.5.2010].

spolku a u EU) se evropskou politikou zabývá Oddělení pro evropské a mezinárodní záležitosti (Oddělení V.), které se dále dělí na 5 referátů.¹⁷⁰

I v případě Bavorska se evropská politika soustředí ve státní kanceláři, v jejímž čele stojí ministerský předseda (od října 2008 Horst Seehofer). V rámci státní kanceláře si evropské úkoly a pravomoci mezi sebou dělí dva ministři. Jedním z nich je státní ministr, který vede státní kancelář a dohlíží nad dodržováním rámce bavorské politiky (oddělení A I), dále řeší otázky zásadního významu („Grundsatzfragen“ – odd. A III), záležitosti hospodářského a vědeckého charakteru (odd. A IV.) a reformu správy. Druhý příslušným ministrem/ministryní je státní ministryně pro spolkové a evropské záležitosti (odd. C I), která je zároveň bavorskou zmocněnkou u spolku. V kompetenci zmocněnce je příprava zástupců bavorské vlády zasedajících ve Spolkové radě. Zároveň jejímu úřadu podléhá Zastoupení Bavorska při EU v Bruselu („Vertretung des Freistaats Bayern bei der EU in Brüssel“) a při spolku v Berlíně.¹⁷¹ Schéma dělení evropských kompetencí v bavorské státní kanceláři je obsaženo v Příloze 2. Funkci vedoucího bavorské státní kanceláře od října 2008 vykonává Siegfried Schneider¹⁷² a úřad ministryní pro evropské a spolkové záležitosti je Emilia Müller.¹⁷³

Faktor kontaktů s evropskými partnery

Jak již bylo na jiných místech v této práci zmíněno, vztahy k zahraničním státům jsou podle článku 32, odstavce 1 Základního zákona záležitostí spolku. Ve třetím odstavci toho samého článku je však vymezeno právo spolkových zemí udržovat zahraniční vztahy v oblastech jejich zákonodárných kompetencí (čl. 32, odst. 3 GG).¹⁷⁴ I přes počáteční nesouhlas ze strany spolkové vlády, se tak ze zahraničních kontaktů spolkových zemí vyvinul důležitý doplněk zahraniční politiky Německa.

---

¹⁷⁰ Referát pro zásadní otázky evropských podpůrných programů a koordinaci jednotlivých oblastí evropské politiky, Referát pro zásadní otázky EU, možnosti Evropské Unie a Výbor regionů, Referát pro vztahy se státy Evropské Unie, zeměmi Beneluxu a pro meziregionální spolupráci, Referát pro zásadní otázky evropských podpůrných programů a koordinaci jednotlivých oblastí evropské politiky, Referát pro zásadní otázky EU, možnosti Evropské Unie a Výbor regionů, Referát pro vztahy se státy Evropské Unie, zeměmi Beneluxu a pro meziregionální spolupráci, Referát pro mezinárodní vztahy s Amerikou, Afrikou a Blízkým Východem, Referát pro mezinárodní vztahy se státy východní a jihovýchodní Evropy a Asie. URL: Europa & Internationales, URL: <http://www.mbem.nrw.de/minister/team-europa-und-internationales/> [11.5.2010]

¹⁷¹ Grasnack, Jan (2007).

¹⁷² Leiter Staatskanzlei. Staatsminister Siegfried Schneider. URL: <http://www.bayern.de/Leiter-Staatskanzlei-.317/index.htm> [7.5.2010].

¹⁷³ Lebenslauf. Staatsministerin Emilia Müller. URL: <http://www.bayern.de/Emilia-Mueller-.1779.htm> [7.5.2010].

¹⁷⁴ Článek 32, Základní zákon. URL: http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_02.html [7.5.2010].

Zahraniční vztahy navazují německé spolkové země Zahraniční vztahy se sousedními státy a příhraniční meziregionální kontakty mohou sloužit hledání co možná nejjednodušších řešení problémů a úkolů s mezinárodním dopadem, jako je plánování a výstavba dopravní infrastruktury v příhraničních oblastech nebo řešení problémů v souvislosti s organizovanou kriminalitou. Mimo to mohou sloužit k navazování a upevňování kontaktů s evropskými partnery, u kterých se pak spolkové země snaží získat podporu pro své evropské cíle a představy (např. o federalismu v Evropě nebo principu subsidiarity). Ačkoli spolkové vlády zpočátku pozorovaly vznik těchto meziregionálních partnerství s určitou dávkou nedůvěry, dnes je vnímá příhraniční partnerství jako vhodný doplněk své vlastní zahraniční politiky.¹⁷⁵ Je třeba mít na paměti, že ne veškeré mezinárodní kontakty spolkových zemí probíhají na formální rovině. Formálním a institucionalizovaným vztahům s relevancí pro evropskou integraci bude věnována následující kapitola.

Ačkoli se Severní Porýní-Vestfálsko při navazování zahraničních vztahů neomezuje pouze na evropské státy – úzké kontakty ho spojují například s USA, Čínou, Japonskem, Tureckem nebo Izraelem a za zmínku stojí i angažmá NRW v oblasti rozvojové pomoci¹⁷⁶ – jsou to úzké kontakty k evropským partnerům, kterými NRW nejen přispívá k uplatňování myšlenky evropského integrace v praxi,¹⁷⁷ a pro ni svými aktivitami dokonce poskytuje další podněty (jako např. v případě euroregionů). Z evropských partnerů udržuje NRW dobré kontakty s Francií, Velkou Británií (především Skotsko), Polskem a Maďarskem.¹⁷⁸

Obzvláště úzké vztahy pěstuje Severní Porýní-Vestfálsko se státy Beneluxu, a to na třech různých rovinách: (1) bilaterálně, (2) na příhraniční úrovni v rámci tzv. Euroregionů a spolupráce měst a komun a (3) nově i na multilaterální úrovni. Co se týče bilaterálních vztahů, tak za zřejmě nejužší vztahy existují mezi NRW a Holandskem. Přičemž lze tyto nadstandardní vztahy, které v Evropě nemají obdoby, podle ministra pro Evropu, spolkové záležitosti a média považovat nejen za důsledek sousedství a podobných socio-hospodářských

---

¹⁷⁵ Mayer, Hans, Die Beziehungen Bayerns zu Ländern und Staaten Mittel-, Ost- und Südosteuropas, v: Europäisches Zentrum für Föderalismus-Forschung (Hg.), Jahrbuch des Föderalismus 2005, Föderalismus, Subsidiarität und Regionen in Europa. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2005.

¹⁷⁶ Jakšová, Kristýna, Mezinárodní vztahy německých spolkových zemí, případová studie spolkové země Severní Porýní-Vestfálsko (Bakalářská práce), Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Praha, 2009.

¹⁷⁷ Rozhovor s Prof. Heina Hoebinkem, (Heinrich-Heine-Universität, Düsseldorf), březen 2010.

¹⁷⁸ Bericht 2010.

charakteristik jako je počet obyvatel, velikost území a HDP, ale svou roli hraje i historické vědomí sounáležitosti s ohledem na společný hospodářský vývoj oblasti.¹⁷⁹ Vzájemná spolupráce mezi těmito státy probíhá téměř ve všech oblastech zemské politiky – od oblasti hospodářství a financí (společné zvládání hospodářské krize), vnitra, dopravy, práce a sociálních věcí, kultury i zemědělství, až po spolupráci při výstavbě infrastruktury při ochraně spotřebitelů a přírody. I spolupráce s Belgií (a jejími regiony) a Lucemburskem je velice intenzivní.¹⁸⁰ Základ pro vztahy v této oblasti představuje velké množství smluv, z nichž za zmínku stojí především smlouva z Anholtu (z roku 1991 mezi SRN, Nizozemským královstvím, Severním Porýním-Vestfáskem a Dolním Saskem) a smlouva z Mohuče (z roku 1996 mezi Severním Porýním-Vestfáskem Porýní-Falcí, Valonskem a Německojazyčným společenstvím Belgie), které se staly základem pro vznik tzv. euroregionů.¹⁸¹ Na počátku této meziregionální spolupráce stálo založení EUREGIO v roce 1958 mezi NRW, Dolním Saskem a Nizozemím jako úplně prvního euroregionu v Evropě. Další podobná partnerství následovala, v současné době kromě EUREGIA funguje i Region Maas-Rhein, Rhein-Maas-Nord a Rhein-Waal. Finanční podporu zajišťuje EU svou iniciativou INTERREG.¹⁸²

Severní Porýní-Vestfálsko dlouhodobě usiluje o těsnější zapojení do multilaterálního společenství BENELUX. Již po dobu deseti let spolupracuje NRW jako host při různých grémích a projektech Beneluxu.¹⁸³ Přičemž intenzivnější diskuze o hlubším zapojení probíhala v období 2005-2008. Naději NRW spatřuje především v „otevřací klauzuli“ („Öffnungsklausel“) nové Smlouvy o unii Benelux ze 17. července 2008. Tato klauzule by měla umožnit spolupráci mezi Beneluxem a sousedními státy, státními celky a regiony. Základem pro současnou úzkou spolupráci se stalo „Politické prohlášení“ z 9. prosince 2008. Ke stanovení pěti možných oblastí spolupráce došlo 27. dubna 2010 v Bruselu. Těmito oblastmi jsou ochrana před katastrofami, policejní spolupráce, ochrana ovzduší, územní plánování, zdravotní nezávadnost potravin a spolupráci při potírání zvířecích nákaz.¹⁸⁴

Co se týče vztahů se státy Střední a Východní Evropy, pak je třeba zmínit úzké kontakty mezi

---

¹⁷⁹ Minister für Bundesangelegenheiten, Europa und Medien, Bericht über die europäische und internationale Zusammenarbeit der Landesregierung 2005-2009, Bonn: Mirgel + Schneider MedienManagement GmbH, 2010.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Jakšová, Kristýna (2009).

¹⁸² Bericht (2010).

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tiskové prohlášení: Benelux und Nordrhein-Westfalen intensivieren Zusammenarbeit / Verbindungsreferent aus Nordrhein-Westfalen verstärkt das Generalsekretariat der Benelux-Union. URL: http://www.mbem.nrw.de/news-infoservice/pressemeldungen/pm_mbem_27042010-2125.html [13.5.2010]

NRW a Polskem, které jsou určované existencí velké polské menšiny v Severním Porýní-Vestfálsku (300 000 Němců s polskými kořeny a 100 000 Poláků), která má historické kořeny¹⁸⁵, tak i úzkými hospodářskými kontakty. Ty spojují i NRW a Maďarsko, stejně jako spolupráce na projektu Kulturní metropole 2010, kterou se stalo maďarské město Pécs a Porúří. Vztahy mezi Severním Porýním-Vestfálskem a Českou republikou lze naproti tomu označit na standardní. V uplynulé legislativní periodě proběhla návštěva prezidenta České republiky Václava Klause (18. ledna 2008) v Severním Porýní-Vestfálsku, a návštěva zemských ministrů NRW v České republice.¹⁸⁶ V kontextu předsednictví ČR v Radě EU 12.3.2009 navštívil český vyslanec Aleše Macík Hlavní výbor zemského sněmu, kde představil priority českého předsednictví, což je tradiční událost vycházející z iniciativy zemského sněmu.¹⁸⁷ V roce 2010 bylo možné zaznamenat významnou změnu ve vztazích mezi ČR a Severním Porýní-Vestfálskem v podobě otevření Českého domu v Düsseldorfu v březnu 2010. Jde o projev snahy České republiky o oživení vzájemných kontaktů po nedávném zrušení generálního konzulátu ČR v Bonnu (jako reliktu dřívějšího českého velvyslanectví v Bonnu). Mělo by jít především o posílení hospodářských vztahů (v Českém domě bude sídlit agentury CzechInvest, CzechTrade a CzechTourism), zkrátka by neměly přijít ani kulturní akce (i přes omezené vlastní prostory).¹⁸⁸ Z finančních důvodů muselo být zavřeno České centrum v Drážďanech.¹⁸⁹

Bavorsku v navazování příhraničních kontaktů partnerství po několik desetiletí bránila „železná opona“ podél jeho východní hranice. Po dobu 60. a 70. let se tedy věnovalo pěstování vztahů se svým jižním sousedem Rakouskem. Za zmínku stojí institucionalizace vztahů mezi Bavorskem a rakouské spolkové země Tirolska v podobě založení diskusního fóra na úřednické úrovni „*Gesprächsgruppe Bayern-Tirol*“ v roce 1969, které se stalo vzorem pro zakládání podobných fór s dalšími rakouskými spolkovými zeměmi. Bilaterální spolupráci doplnila spolupráce multilaterální v podobě Pracovního společenství alpských zemí „Arge Alp“, ke které v současné době patří 10 regionů ze 4 států. I toto společenství se stalo vzorem pro další („Alpen-Adria“ z roju 1972 nebo „Internationale Bodenseekonferenz“

---

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Minister für Bundesangelegenheiten, Europa und Medien, Bericht über die europäische und internationale Zusammenarbeit der Landesregierung 2005-2009, Bonn: Mirgel + Schneider MedienManagement GmbH, 2010.

¹⁸⁷ Thema der Woche: Europa verstehen – Tschechien zu Gast im Hauptausschuss. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/GB_II/II.1/OeA/Informationen/2009/03/1203_ThemaderWoche.jsp [13.5.2010].

¹⁸⁸ Rozhovor se Zuzanou Pokornou, Ministerstvo zahraničních věcí ČR (OSE Bundesländer), květen 2010.

¹⁸⁹ Riedel, Iris, In Dresden heißt es Abschiednehmen: Tschechisches Zentrum wird geschlossen. URL: <http://www.radio.cz/de/artikel/125652> [13.5.2010].

IBK fungující od roku 1978). Převaha kontaktů se státy mimo Evropské společenství je vzhledem k tehdejšími možnostem Bavorska evidentní.¹⁹⁰

S pádem „železné opony“ v letech 1989/1990 Bavorsko navázalo, resp. oživilo, již dříve fungující kontakty se zeměmi na východ a jihovýchod od svých hranic, které dnes patří k nejintenzivnějším z německých spolkových zemí. Ve vztazích Bavorska s těmito státy dominují bezpečnostně politické a hospodářské zájmy, především v počátcích kontaktů i podpora demokracie. Kromě neformálních kontaktů lze zmínit i institucionalizovanou spolupráci ve formě pracovní skupiny Podunají („Arge Donauländer“). Tato skupina byla založena 17. května 1990. Jejími členy jsou kromě Bavorska i Bádensko-Württembersko, Horní Rakousy, Dolní Rakousy, Vídeň, Burgenland, Slovensko, Srbsko, tři maďarské komitáty, dvě chorvatské župy, bulharské regiony, 12 rumunských regionů a jeden ukrajinský region. Česká republika má v pracovní skupině statut pozorovatele.¹⁹¹

Kromě multilaterální spolupráce pěstuje Bavorsko vztahy s většinou těchto států i na bilaterální úrovni.¹⁹² Vztahy mezi Bavorskem a Českou republikou jsou velmi úzké, jejich obnovení po revoluci nastalo zřízením vládní komise v roce 1991, která tvoří společný základ vztahů mezi Bavorskem a Českou republikou dodnes. Podobně jako ve vztahu s Rakouskem převažují i zde témata jako je vnitřní bezpečnost, ochrana přírody v příhraničních horských oblastech a plánování dopravních cest a turismus.¹⁹³ Příhraniční spolupráce mezi Bavorskem a Českou republikou probíhá za podpory finančních prostředků z cíle 5 Strukturálních fondů EU. Odrazem významu bavorsko-českých vztahů je generální konzulát České republiky v Mnichově.¹⁹⁴

3.1. Spolkové země a Smlouva z Maastrichtu

Fáze diskursu

Spolkové země obecně

Spolkové země se rozhodly zúročit svou negativní zkušenost z Mezivládní konference o JEA, na které nebyly zastoupeny, a kde proto nebyla zohledněna jejich stanoviska. Součástí jejich

---

¹⁹⁰ Mayer, Hans (2005).

¹⁹¹ Southeast European Cooperative Initiative. Working Community of Danube Regions - ARGE "Donaulaender" URL: <http://www.secinet.info/danube-info-centre/summaries/191> [7.5.2010].

¹⁹² Southeast European Cooperative Initiative. Working Community of Danube Regions - ARGE "Donaulaender" URL: <http://www.secinet.info/danube-info-centre/summaries/191> [7.5.2010].

¹⁹³ Bayern in der Welt. Beziehungen Bayerns zu seinen Nachbarn. URL: <http://www.bayern.de/Beziehungen-zu-Nachbarn-.1324.htm> [7.5.2010].

¹⁹⁴ Rozhovor se Zuzanou Pokornou, Ministerstvo zahraničních věcí ČR (OSE Bundesländer), květen 2010.

nové strategie bylo nejen paralelní vyjednávání na vnitrostátní i mezinárodní úrovni (tedy s partnerskými zahraničními regiony)¹⁹⁵, ale i včasná formulace vlastních stanovisek. Již z říjnové Konference ministerských předsedů konané v Mnichově v roce 1987 (21. až 23. října) vzešel dokument „*Federalismus v Evropském společenství – Obecné zásady*“, který bývá také nazýván jako „*Deset mnichovských tezí v evropské politice*.“¹⁹⁶ Jejich součástí jsou jak obecné požadavky na fungování Evropského společenství jako například, že legislativní kroky musejí mít právní opodstatnění a na princip suverenity, tak i zcela stanoviska ke zcela konkrétním tématům, jako bylo odmítnutí začlenění rozhlasové a televizní směrnice do práva Společenství.¹⁹⁷ Důležitým grémiem pro formulování společných postojů německých spolkových zemí byla kromě Konference ministerských předsedů, i Spolková rada, která k Maastrichtu vydala hned několik stanovisek („*Enschließungen*“), ve kterých se vyjadřovala jak obecně k evropské integraci, tak i konkrétně k obsahové stránce připravované reformní smlouvy.¹⁹⁸

Paralelně probíhala meziregionální jednání, hledání partnerů z řad evropských regionů bylo významnou součástí nové strategie. Požadavek na dodržování principu subsidiarity byl formulován 19.10.1989 v rámci konference „Evropa regionů“. Návrhy konkrétních formulací tohoto principu byly předmětem 2. konference „Evropy regionů“ z 24./25.4.1990 v Bruselu a Shromáždění regionů Evropy (VRE) z 5./6.12.1990.¹⁹⁹ Obzvláštním přínosem byla německo-italská spolupráce v rámci těchto grémií.²⁰⁰

Základem pro pozice zemí se v roce 1990 stala Zpráva o zkušenostech zemí se spoluúčastí a Charta pro regionalizaci v Evropě, jejíž návrh přeložilo NRW. Mezi jejich požadavky formulované v rámci Spolkové rady před Mezivládní konferencí ES ze 7. 6.1990 patřilo ukotvení principu subsidiarity ve Smlouvě, zřízení Výboru regionů, spoluúčast zemí na

---

¹⁹⁵ Kalbfleisch-Kottsieper, Ulla, Die Europakommission der Länder und die Verhandlungen in Brüssel – auf dem Weg zu einer neuen Staatspraxis? Z: Borkenhagen, Franz H.; Bruns-Klöss, Christian; Memminger, Gerhard (Hg.), Die deutschen Länder in Europa. Politische Union und Wirtschafts- und Währungsunion, 1. Aufl. Baden-Baden: Nomos-Verl-Ges., 1992.

¹⁹⁶ V prosinci 1990 měly i nově příchozí východoněmecké země poprvé pomůžnost účastnit se Konference evropských ministrů. Při této příležitosti došlo k doplnění výše zmíněných „*Deseti mnichovských tezí v evropské politice*“ mimo jiné o požadavek na zavedení tříúrovňové struktury v rámci ES, a sice evropské, národní a regionální úrovně. Pro teze se od té doby vžil název „*Mnichovská prohlášení k federalismu v Evropě*“. Viz. Janská, Zuzana (2002).

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Borchmann, Michael (1992).

²⁰⁰ Kalbfleisch-Kottsieper (1992).

jednání v Radě ministrů, a právo stížnosti zemí, Výboru regionů a autonomních společenství.²⁰¹

Požadavek na ukotvení principu subsidiarity do textu Smluv se stal i předmětem vyjednávání mezi spolkem a zeměmi. Zatímco o nutnosti ukotvit princip subsidiarity panovala shoda, panovaly nejasnosti ohledně definice tohoto principu. Ke shodě na návrhu, který se později stal základem pro návrh německé delegace, předložený 7.1.1991 na Mezivládní konferenci k Politické unii, došlo v rámci rozhovorů mezi vedoucími spolkového kancléřství a státních kanceláří (senátů) 8.10.1990 v Bonnu. Podle tohoto návrhu mělo být Evropské společenství oprávněno vydávat opatření a přebírat zodpovědnost jen v takových případech, které jsou výslovně zmíněny ve Smlouvách a které si to z hlediska jejich dopadu na celé společenství vyžadují tam, kde nejsou členské státy a jejich úrovně schopné docílit žádoucích výsledků.²⁰²

K požadavku spolkových zemí na jmenování dvou zemských zástupců Spolkovou radou, kteří by následně reprezentovali zemské zájmy na Mezinárodních konferencích o Hospodářské a Politické unii (mezi nimi měl být i zástupce Severního Porýní-Vestfálska), zástupci spolkových ministerstev zdráhali vyjádřit ještě na listopadové schůzce „v předvečer“ zasedáním Evropské rady v Římě na konci listopadu 1990. Mimo to zástupci spolku neměli zájem na prozrazení vlastních obsahových příprav, vyjednávacích pozic a strategií.²⁰³ Později spolková vláda zemským požadavkům vytkla, že jsou "velice německé" a vyjádřila neochotu vyjednávat v Bruselu o každém z nich.²⁰⁴ Požadavek na vyslání zemských zástupců na mezinárodní konference byl nakonec zamítnut.²⁰⁵

V závěrečné zprávě z Říma (14./15.12.1991) se však nakonec objevila zmínka o tom, že některé členské státy kladou obzvláštní důraz na zohlednění zvláštních pravomocí regionálních a lokálních institucí v určitých politických oblastech stejně jako na nutnost konzultací s těmito institucemi v rámci přiměřeného procesu. Toto zohlednění zemských

---

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² „Die Gemeinschaft wird nur tätig, um die ihr im Rahmen dieses Vertrags übertragenen Maßnahmen durchzuführen und die darin festgelegten Ziele zu verwirklichen. Sie wird nur insoweit tätig, wie die Maßnahmen aufgrund ihrer Tragweite oder ihrer Auswirkungen die Grenzen eines Mitgliedstaates überschreitende Lösungen erfordern und wenn und soweit der verfolgte Zweck durch Maßnahmen auf den Ebenen der einzelnen Mitgliedstaaten allein nicht ausreichend verwirklicht werden kann.“ Borchmann, Michael (1992), str. 21.

²⁰³ Kalbfleisch-Kottsieper (1992).

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Kalbfleisch-Kottsieper (1992).

zájmu je i zásluhou výše zmíněné meziregionální spolupráce.²⁰⁶

V diskursu po podpisu Maastrichtské smlouvy se objevovaly kritické hlasy ze strany zemí, které se obracely především proti příliš slabé formulaci principu subsidiarity. Kriticky se k tomuto bodu vyjadřoval například hesenský ministerský předseda Hans Eichel.²⁰⁷ Konsens mezi spolkovými zeměmi vládl o tom, že je třeba během ratifikace dosáhnout ústupků. Nejasnosti vládly především v otázce, zda by se měly případně spokojit s příslibem spolkové vlády, že bude situaci řešit až po ratifikaci, a Smlouvu tak v rámci Spolkové rady schválit.²⁰⁸ V podstatě tedy spočíval spor v otázce, zda ratifikaci blokovat či neblokovat. Přičemž mezi nejtvrďší vyjednávače patřila bavorská zemská vláda, která navýšení zemských kompetencí podmínila svůj souhlas se Smlouvou. Země se přes počáteční neshody podařilo vytvořit jednotnou frontu, a podařilo se jim tak dosáhnout kýženého cíle.²⁰⁹

Do opozice vůči spolkové vládě se spolkové země dostaly i v otázce, na základě jakého článku by měla být Smlouva ratifikována. Zatímco spolková vláda prosazovala tradiční způsob, tedy článek 24 Základního zákona, země prosazovaly alternativní řešení, a sice novelu článku 23, protože Evropské společenství podle nich již nelze považovat za pouhou mezinárodní organizaci.²¹⁰

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko

Co se týče dvojí strategie vyjednávání, tedy jak v rámci Německa, tak i v rámci různých společenství regionů, není pochyb o aktivní roli Severního Porýní-Vestfálska v této oblasti. V tom smyslu se vyjádřil i tehdejší ministerský předseda NRW Johannes Rau, když odmítl, že by šlo v případě snah o ukotvení třetí rozhodovací úrovně v Evropském společenství pouze o iniciativu německých zemí, a zdůraznil meziregionální partnerství s cílem spolupráce na stabilizaci evropského integračního procesu.²¹¹

---

²⁰⁶ Kalbfleisch-Kottsieper (1992).

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Protokol z 29. Zasedání Hlavního výboru, z 12. Března 1992. URL:

http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-505_28-36.pdf [18.5.2010].

²⁰⁹ Hüttmann, Martin Große, Wie europafähig ist der deutsche Föderalismus? Aus Politik und Zeitgeschichte (APuZ 13-14/2005), URL:

http://www.bpb.de/publikationen/Q5D09A,1,0,Wie_europaf%C3%A4hig_ist_der_deutsche_F%C3%B6deralismus.html#art1 [18.5.2010].

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ „Der Ministerpräsident von Nordrhein-Westfalen, Johannes Rau, hat darauf hingewiesen, dass die deutschen Länder keineswegs beabsichtigen, in diesem Prozess der Verankerung der dritten Ebene in den Europäischen Verträgen eine rein deutsche Strategie durchzusetzen, sondern dass ihnen vielmehr daran gelegen ist, mit den

Diskurs ohledně Smlouvy z Maastrichtu probíhal před i po konferencích. Zatímco před konferencí obě spolkové země formulovaly své požadavky ohledně plánované reformy smluv, týkaly se diskuse po podpisu Maastrichtské smlouvy jejímu hodnocení, případně požadavků na ratifikační zákon a uvedení smlouvy do praxe. Kromě dvojí strategie v rámci vyjednávání sázel tehdejší ministerský předseda Severního Porýní-Vestfálska na dosažení dvojího cíle, a sice posílení kompetencí spolkových zemí při rozhodování o evropské politice na vnitrostátní úrovni, tak i zapojení do rozhodovacích kompetencí přímo v Bruselu. Požadavek na zřízení grémia regionů na evropské úrovni, které by disponovalo poradní funkcí vůči evropským institucím, které by byly povinny v určitých případech (zemských zájmech) stanoviska tohoto grémia vyslechnout, se objevil v pozičních dokumentech Severního Porýní-Vestfálska již v roce 1990.²¹² Po dlouhých vyjednáváních o Smlouvě z Maastrichtu, na kterých se v rámci německé delegace účastnili i zástupci z NRW a Bavorska, bylo nakonec rozhodnuto o založení Výboru regionů, který se měl od návrhu NRW lišit jen nepatrně, a sice například v bodě týkajícím se vyslání komunálních zástupců do Výboru, se kterým návrh NRW nepočítal.²¹³

Co se týče diskursu po schválení Maastrichtské smlouvy, ještě před její ratifikací v Německu, objevovala se i v Severním Porýní-Vestfálsku kritika na adresu Smlouvy. Wolfgang Clement, tehdejší ministr pro zvláštní úkoly (tedy i pro evropské záležitosti), dokonce oznámil svůj záměr Smlouvu nepodpořit, a sice již 10. března 1992, tedy krátce po jejím podpisu, v rámci vysílání pořadu „Westpol“ rozhlasu WDR. Clement ve svém projevu odmítl podpořit Smlouvu (resp. ratifikační zákon) svým souhlasem ve Spolkové radě, pokud nedojde k „vylepšení“, přičemž v této otázce poukázal na existenci nadstranického konsensu mezi všemi spolkovými zeměmi.²¹⁴ V Podvýboru pro evropskou politiku dále vyjádřil svou kritiku na

---

Regionen und Autonomen Gemeinschaften der anderen Mitgliedstaaten zusammen im Interesse einer Stabilisierung des gesamten europäischen Integrationsprozesses zusammenzuarbeiten." In: Kalbfleisch-Kottsieper (1992). Str. 11.

²¹² Mittag, Jürgen, „Europäisierung“ Nordrhein-Westfalens? Europapolitische Leitbilder und Strategien nordrhein-westfälischen Ministerpräsidenten. V: Goch, Stefan (Hg.), Wandel ha teine Heimat. Nordrhein-Westfalen in Geschichte und Gegenwart. Oberhausen: Assoverlag, 2007, Str. 152-180.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ *Zur Stunde muss ich sagen, dass die Verträge nicht zustimmungsfähig sind. Nachbesserungen und Verbesserungen müssen kommen, bevor wir den Verträgen zustimmen können. Das ist die Position aller Länder – nicht nur die Position Nordrhein-Westfalens, sondern der CDU/CSU-geführten wie der SPD-geführten Länder.* Protokol z 16. zasedání Podvýboru Hlavního výboru pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci z 11.3.1992. URL:

http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-504_1-7.pdf

některé body Maastrichtské smlouvy, jako je Sociální unie, která by k právní závaznosti vyžadovala zvláštní ratifikaci. Evropské společenství obecně považuje za málo demokratické a federální a jednání schopné. Zároveň však uznal, že není jednoduché odmítnout celou smlouvu jako takovou, spíše mu jde o získání podstatných ústupků („*erhebliche Zugeständnisse*“), při jejich prosazování počítá s podporou Bavorska a opozice ve Spolkovém sněmu.²¹⁵ Vyjádřením naděje na podporu ze strany Bavorska zpochybňuje své předchozí tvrzení, že mezi spolkovými zeměmi panoval konsens v otázce neposkytnutí podpory ratifikaci Maastrichtské smlouvy a zároveň odkazuje na existenci osy Düsseldorf-Mnichov. V tomto bodě evidentně došlo k názorové rozepři mezi ministerským předsedou Johannesem Rau a ministrem pro zvláštní úkoly Wolfgangem Clementem. Rau sice taktéž požadoval ústupky, ale byl ochoten smlouvu podpořit a vyjednávat o ústupcích se spolkovou vládou později.²¹⁶ Spor se nakonec vyřešil tím, že byly obě strany (exekutiva a legislativa) schopny dohodnout se na reformě stávajících norem ještě před samotným schvalováním ve Spolkové radě.

Svou podmínku se souhlasem ve formě doplnění článku 24 Základního zákona ve prospěch zemských pravomocí formuloval Clement až později. Svůj požadavek zopakoval i 13.5.1992, upřesnil ho na tři body, a sice na požadavek na spoluúčast Spolkové rady při přenosu kompetencí, na požadavek na „plnou“ spoluúčast spolkových zemí a v rámci procesu formování stanovisek a naplňování práv členských států. V posledním bodě země požadují oprávnění provozovat své kanceláře v Bruselu. Při této příležitosti naznačil, že namísto článku 24, s jehož novelou se původně počítalo, nastoupí novela článku 23 Základního zákona. Neboť ES už není možné považovat za pouhou mezinárodní organizaci.²¹⁷

V rámci debaty o výsledcích ústupků v podobě článku 23 Základního zákona, které si nakonec Spolkový sněm a rada při jednání se spolkovou vládou prosadily, poukazuje Podvýbor pro evropskou politiku a evropskou spolupráci na spornou formulaci, v podobě tehdejšího odstavce 5, článku 23, podle kterého má být („soll“) zemským ministrům umožněno zastupovat Německo při jednáních na evropské úrovni. Slůvko „soll“ v praxi podle

---

[24.4.2010]

²¹⁵ Protokol z 16. zasedání Podvýboru.

²¹⁶ Protokol z 29. Zasedání Hlavního výboru, z 12. Března 1992. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-505_28-36.pdf [18.5.2010].

²¹⁷ Protokol z 20. Zasedání Podvýboru Hlavního výboru pro evropskou a rozvojovou spolupráci. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-557_9-18.pdf [18.5.2010].

vysvětlení k zákonu sice znamená „muss“ (musí), přesto tato formulace umožňuje výjimky. Ačkoli spolkové země (resp. NRW) uznává, že je možné povolit výjimky z tohoto práva, neměly by být tyto výjimky záviset na aktuálním naladění („*Belieben*“) spolkové vlády. Odůvodnění spolkové vlády, podle které by měla být při rozhodování, kdo bude v daných otázkách Německo zastupovat, zohledněna administrativní a politická vhodnost, („*administrative und politische Opportunität*“) se už tehdy zdálo být předsedovi Výboru zemského sněmu příliš obecné. Ke změně by byl však třeba (mimo jiné) konsens mezi polkovými zeměmi v rámci Spolkové rady.²¹⁸

Fáze institucionalizace

Spolkové země obecně

Co se týče institucionálních a normativních změn, pak s sebou Maastrichtská smlouva v první řadě přinesla modifikaci článku 203 Smlouvy o ES, ve kterém byly ukotveny možnosti většího zapojení substanciálních jednotek do rozhodování.²¹⁹ Pod tlakem ze strany spolkových zemí se tyto nové pravomoci podařilo ukotvit v novele článku 23 GG (upravující i kompetence Spolkového sněmu v této oblasti). Dále bylo pozměněno znění článku 50 GG, podle kterého nyní Spolková rada spolupůsobí kromě v zákonodárství a správě spolku, i v záležitostech EU.²²⁰ Tyto ústavní změny našly své uplatnění v podobě schválení Zákona o spolupráci spolku a zemí v záležitostech Evropské unie (EUZBLG) a v Dohodě spolků a zemí („*Bund-Länder-Vereinbarung*“ – BLV) z roku 1993.²²¹ V těchto právních ustanoveních byla ukotvena povinnost spolkové vlády informovat spolkové země co nejdříve a obsáhle (čl. 23, odst. 2 GG) o všech záměrech („*Vorhaben*“), které by mohly země zajímat (§ 2 EUZBLG), přičemž BLV obsahovala seznam témat, o kterých je především třeba informovat (např. dokumenty a sdělení orgánů EU, zprávy ze stálého zastoupení, dokumenty a informace o oficiálních stanoviscích spolkové vlády).²²² Dále zde bylo ukotveno právo na stanovisko, které musí spolková vláda buď pouze zohlednit, nebo zohlednit rozhodujícím způsobem („*maßgeblich*“) podle toho, zda jsou dotčeny pouze zájmy zemí nebo jejich výlučné

---

²¹⁸ Protokol ze 22. zasedání Podvýboru Hlavního výboru pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci z 9.9.1992. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-635_1-5.pdf [24.4.2010], Str. 2/4.

²¹⁹ Mittag, Jürgen (2009).

²²⁰ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949, [IV. Der Bundesrat, Artikel 50](#). URL: <http://lexetius.com/GG/50#2> [1.11.2009]

²²¹ Mitwirkung der Bundesländer in Angelegenheiten der EU.

URL: <http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Europa/DeutschlandInEuropa/MitwirkungBundeslaender.html> [1.11.2009]

²²² Grünhage, Jan (2007).

zákonodárné kompetence.²²³ Další významnou kompetencí je možnost přímého působení na vyjednávací pozici spolkové vlády k evropským záměrům „*Vorhaben*“ (§ 4 EUZBLG), tato kompetence je většinou naplněna účastí 1-2 zástupců zemí ve Výboru stálých zástupců v Bruselu („AStV“/COREPER) a zasedání Evropských zmocněnců spolkové vlády („*Gremium der Europabeauftragten*“), v rámci těchto grémií mají spolkové země možnost přednést svá stanoviska, navíc získají přehled o aktuálním názorovém rozpoložení v rámci vlády.²²⁴ Za významné navýšení je dále možné považovat odst. 6 čl. 23 GG, podle kterého by měly být zájmy Německa jako členského státu EU prosazovány jedním zástupcem jmenovaným Spolkovou radou v zákonodárné oblasti, které patří do výlučné kompetence zemí.²²⁵

Navýšení kompetencí doplňovala řada změn v organizaci utváření a prosazování společných stanovisek spolkových zemí v evropské politice. Jedním z nich bylo zřízení tzv. Evropské komory („*Europakammer*“), tedy zvláštní komory v rámci Spolkové rady. Ačkoli bylo toto grémium pod jiným názvem založeno již v roce 1988, teprve v souvislosti s Maastrichtem byly jeho kompetence ukotveny v Základním zákoně (čl. 52, odst. 3a). Skládá se ze 16 členů a vyznačuje se rotujícím předsednictvím (interval 1x za rok). Oproti Výboru pro otázky Evropské unie – který byl v souvislosti s Maastrichtem přejmenován – do ní mohou země vyslat pouze své zástupce, kteří jsou členy Spolkové rady, a jednotliví zástupci disponují stejnou vahou hlasů jako je tomu ve Spolkové radě (podle čl. 51, odst. 2 a čl. 52, odst. 3 GG), někdy se mluví o „*Bundesrat en miniature*“. Její význam spočívá v tom, že může zastupovat Spolkovou radu v rozhodování v případech, které vyžadují rychlé rozhodnutí („*Eilfall*“), například s ohledem na jednání grémií EU. V praxi měla doposud malý význam.

Pod novým názvem „Výbor pro otázky Evropské unie“ („*EU-Ausschuss*“) od roku 1993 nově zasedal výbor Spolkové rady zodpovědný za evropskou politiku.²²⁶ Jedná se o jedno z nejdůležitějších grémií pro formování evropské politiky spolkových zemí. Jeho pravomoci v mnohém převyšují pravomoci Evropského výboru spolkového sněmu. Slouží k předkládání evropsko-politický doporučení plénu Spolkové rady, zároveň slouží k výměně názorů mezi

---

²²³ <http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Europa/DeutschlandInEuropa/MitwirkungBundeslaender.html> [1.11.2009]

²²⁴ Grünhage, Jan (2007).

²²⁵ Art. 23 GG, In: „Föderalismusreform“, Synopse der Änderungen des Grundgesetzes zum 1.9.2006.

URL: <http://dejure.org/grundgesetz-synopse.php#a23> [7.11.2009]

²²⁶ Tamtéž.

Spolkovou radou a dalšími důležitými aktéry v evropské politice. Mezi výhradní kompetence výboru patří evropské institucionální otázky a otázky zásadního významu, v otázkách, které se dotýkají odborných oblastí, přebírá roli koordinátora mezi příslušnými výbory. Každá spolková země vysílá do výboru jednoho zástupce s výjimkou Bavorska, které disponuje dvěma zástupci. V praxi členy zemských vlád často zastupují ministerští úředníci, kteří jsou však vázáni instrukcemi ze strany zemské vlády.²²⁷

Vědomí, že se nové kompetence pojí i s nově nabytými povinnostmi, se projevilo i zřízením již osvědčeného grémia ke koordinaci zemských stanovisek v podobě tzv. odborné ministerské konference („*Fachministerkonferenz*“), a sice Odborné ministerské konference pro evropské otázky („*Die Europaministerkonferenz der Länder*“, EMK), která nahradila stávající „*Europa-Kommission*“. I u ní se však jedná o čistě koordinační a poradní orgán, bez vlastních pravomocí v podobě možnosti vydávat závazných rozhodnutí. Nezanedbatelným motivem pro její zřizování byl tlak na jednotné vystupování zemí navenek²²⁸ daný jak explicitními požadavky spolkové vlády, tak i předchozími zkušenostmi zemí s vyjednáváním o evropských smlouvách.

Další pozitivně hodnocenou změnou bylo umožnění přístupu spolkovým zemím na zasedání Rady. Ten byl regulován v článku 146 SES, který stanoví, že se Rada skládá z jednoho zástupce každého členského státu na ministerské úrovni (tedy nikoli pouze národních vlád), který je zmocněn vydávat závazná rozhodnutí za vládu tohoto členského státu. O ukotvení tohoto požadavku v této podobě je zásluhou především Belgie. Co se týče možnosti zemí podat stížnost před Evropský soudní dvůr, tak zde nebylo dosaženo žádného pokroku (i nadále je k tomu zmocněna pouze spolková vláda).²²⁹

Změnou, kterou se (nejen) německým spolkovým zemím podařilo prosadit, a od které si slibovaly zásadní posun, bylo zřízení Výboru regionů. Tomuto orgánu byl věnován článek 198 SES, který Výbor ustavuje a definuje jeho práva, včetně práva na předložení stanoviska tehdy, pokud jsou dotčeny práva zemí (regionů a místních samospráv), nebo pokud to považuje za účelné. Tato stanoviska však nejsou pro Radu ani Komisi závazná. Německu ve

---

²²⁷ Grünhage, Jan, *Entscheidungsprozesse in der Europapolitik Deutschlands. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder*, Baden-Baden: Nomos, 2007.

²²⁸ Grünhage, Jan (2007).

²²⁹ Janská, Zuzana (2002).

Výboru regionů připadá 24 křesel (21 zemím, 3 komunám). Na svých zástupcích se spolkové země shodnou v rámci Konference evropských ministrů, kandidáti jsou následně jmenováni Radou EU na návrh členských států.²³⁰ Předseda byl zpočátku volen na 2 roky (nově na 4 roky). Výbor regionů není v evropském právu statut instituce, ale pouze poradního orgánu ve vztahu k evropským institucím.

Požadavek na ukotvení principu subsidiarity ve Smlouvách byl vyslyšen, a sice ve článku 3b Maastrichtské smlouvy. K nelibosti zemí však byl uplatněn jako tzv. „dynamická zásada“, tedy zásada umožňující převod kompetencí oběma směry. Navíc zde není explicitně zmíněna zemská úroveň vládnutí.²³¹

V roce 1996 podepsali ministerští předsedové Dohodu o pozorovateli (Länderbeobachterabkommen) s úmyslem využít v jejím rámci možnosti, které získaly díky článku 23 Základního zákona. Šlo přitom o reakci na zamítnutí Stálého zastoupení Německa při Evropské unii umožnit zemím zastoupení v jeho rámci zřízením vlastní pracovní skupiny. Na tento návrh reagovalo Zastoupení nabídkou na začlenění dvou zemských pozorovatelů, kteří by ve svém jednání podléhali pokynům stálého zástupce. To země odmítly a rozhodly se jít vlastní cestou v podobě výše zmíněné Dohody.²³²

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko

Význam, který ministerský předseda Severního Porýní-Vestfálska evropské politice v 90. letech přikládal, se projevil již v roce 1990 založení samostatného ministerstva pro zvláštní úkoly, pod jehož agendu patřily i evropské záležitosti. Tuto funkci vykonával Wolfgang Clement. V roce 1995 bylo pak na dobu tří let (po dobu trvání vládní koalice) zřízeno samostatné ministerstvo pro spolkové a evropské ministerstvo. Prvním a posledním samostatným ministrem se stal Manfred Dammeyer. Tento krok odpovídá poznatkům Jürgena Mittag, podle kterých u přesvědčeného Evropana, Johannese Rau, poté, co se v 70. letech pokouší mobilizovat obyvatelstvo u příležitosti prvních přímých voleb do Evropského parlamentu, nastává v 80. letech určitá klidová fáze, která je pak nahrazena obnovením aktivity na konci 80. let v souvislosti s jednáním o Jednotném evropském

---

²³⁰ Der Ausschuss der Regionen.

URL: http://europa.eu/institutions/consultative/cor/index_de.htm [15.11.2009]

²³¹ Tamtéž.

²³² Janská, Zuzana (2002).

aktu.²³³ Pozoruhodné je, že ke kroku zřídit samostatné evropské ministerstvo, Rau přistoupil i přes zkušenosti se spoluprací s Clementem na postu ministra pro zvláštní úkoly, se kterým docházelo k názorovým rozdílům.²³⁴ Zřejmě se tak byl ochoten vzdát části svých pravomocí ve prospěch lepší efektivity evropské politiky NRW v době dynamických změn a velkých příležitostí.

Aktuálně zemský parlament NRW projevil zájem být zapojen do evropského rozhodování i u příležitosti projednávání článku 23 Základního zákona. Při této příležitosti formuloval svůj požadavek, aby byly zemské parlamenty do budoucna zapojeny do rozhodování o tom, zda smějí být na evropskou úroveň přeneseny kompetence.²³⁵

Ačkoli zemské parlamenty usilovaly o zastoupení v rámci společné ústavní komise („*Gemeinsame Verfassungskommission*“), která byla pověřena vypracováním článku 23, nepodařilo se to prosadit. Na tento neúspěch zareagoval zemský sněm Severního Porýní-Vestfálska (na své schůzce 24. Ledna 1992) iniciativou na zřízení zvláštní komise pověřené vypracováním reformy spolkové ústavy („*Bundesverfassungsreform-Kommission*“), která by se skládala ze zástupců zemských parlamentů. Tato iniciativa nenašla v ostatních spolkových zemích velký ohlas. Obecná ústavní komise však zástupcům zemským sněmům umožnila slyšení, a sice 7.5.1992. Zástupce zemského sněmu Severní Porýní-Vestfálska byl jedním ze tří přispěvatelů na tomto slyšení. Při výběru řečníků nebyl záměrně brán ohled na vyváženost mezi tzv. „A-Länder“ a „B-Länder“ na důraz jednoty v požadavcích. Centrálním požadavkem, který byl při této příležitosti zemské sněmy ústy zástupce zemského sněmu NRW formulován, se týkal zapojení zemských sněmů do zákonodárné činnosti ve Spolkové radě, pokud by se tato týkala přenosu kompetencí na evropskou úroveň, v tomto případě by měly být členové Spolkové rady být vázáni na rozhodnutí příslušného zemského sněmu.²³⁶

---

²³³ Mittag, Jürgen, „Europäisierung“ Nordrhein-Westfalens? Europapolitische Leitbilder und Strategien nordrhein-westfälischen Ministerpräsidenten. V: Goch, Stefan (Hg.), Wandel ha teine Heimat. Nordrhein-Westfalen in Geschichte und Gegenwart. Oberhausen: Assoverlag, 2007, Str. 152-180.

²³⁴ Clement opsadil v nové kabinetu křeslo ministra hospodářství.

²³⁵ smějí být na evropskou úroveň přeneseny kompetence. „*Es sei im Übrigen ganz beachtlich, wie der Bundesrat und auch die Länder sich dafür einsetzen, dass sie auch im Ministerrat vertreten seien. Wenn jedoch gemäß Artikel 23 hoheitliche Aufgaben, die in der Länderzuständigkeit begründet seien, auf die EG-Ebene übertragen würden, sei zu fragen, ob dabei auch die Länderparlamente einbezogen würden. Es sei eine der Forderungen, dass die Übertragung nur mit Zustimmung der Mehrheit der Länderparlamente stattfinden könne. Es wäre sichr schön, wenn nicht nur Landesregierungen, sondern auch die Länderparlamente etwas an Kompensation erhalten würden.*“ v: Protokol ze 22. zasedání Podvýboru Hlavního výboru pro evropskou politiku a rozvojovou spoluprací z 9.9.1992. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-635_1-5.pdf [24.4.2010], Str. 3/5.

²³⁶ Zpráva ze 70. Konference předsedů a předsedkyň německých zemských sněmů z 10. Až 13. 5. 1992 konané v

I přes toto slyšení nebyly zemským parlamentům vymezeny žádné výslovné kompetence v rámci článku 23 Základního zákona ani jiného ustanovení, což předseda společné ústavní komise odůvodnil tím, že nebyly zemské parlamenty zastoupeny v této Komisi, a tedy nebyla patrná ani žádná potřeba nebo nutnost toto téma v textovém návrhu článku pojednávat.²³⁷

V kontextu jednání o Smlouvě z Maastrichtu a v očekávání dalších změn dochází i k diskusi o povýšení již roku 1990 existujícího Podvýboru Hlavního výboru pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci na samostatný výbor, na zřízení zvláštní koordinační kanceláře pro evropské otázky nebo posílení povinnosti zemské vlády informovat zemský sněm nebo zohlednit stanovisko zemského sněmu. Na tyto požadavky ministr pro zvláštní úkoly Clement ochotou zlepšit informovanost mezi zemskou vládou a Evropským výborem zemského sněmu a institucionalizovat ji např. po vzoru obecné informační dohody, která již existuje na základě dopisové korespondence mezi ministerským předsedou Rau a předsedkyní Zemského sněmu, Friebe. Stanoviska Zemského sněmu zemská vláda odmítá „podstatně“ zohlednit.²³⁸

I v reakci na tuto pozitivní reakce, co se ochoty zemské vlády informovat specializovaný výbor, byl samostatný evropský výbor Zemského sněmu konstituován v roce 1995 pod názvem Výbor pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci („Ausschuß für Europapolitik und Entwicklungszusammenarbeit“).²³⁹ Tento výbor by měl nahrazovat Podvýbor Hlavního výboru pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci, který tak byl (z vlastní iniciativy²⁴⁰) povýšen na samostatný výbor. Nový výbor měl navazovat na práci svého předchůdce, co se snah o aktivní spolupůsobení na reformu ES. Nejvýraznějším přínosem výboru mělo být

---

Saarbrückenu. Vorl. 11/1319. URL:

<http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMV11-1319.pdf?von=1&bis=0> [25.4.2010].

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Protokol z 27. Zasedání Podvýboru pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci z 3. února 1993. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-808_1-21.pdf [18.5.2010].

²³⁹ Ausschuss für Europapolitik und Entwicklungszusammenarbeit, 1. Sitzung am 6. Juli 1995. Ausschußprotokoll 12/17, Verhandlungspunkt und Ergebnis: Wahl des Ausschussvorsitzenden und seines Stellvertreters. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA12-17_1.pdf [13.5.2010].

²⁴⁰ Memorandum des Unterausschusses „Europapolitik und Entwicklungszusammenarbeit“ zum Ende der 11. Wahlperiode zur Europapolitik. URL: <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMV11-3829.pdf?von=1&bis=0> 24.4.2010.

zlepšení spolupráce mezi zemskou vládou a zemským sněmem.²⁴¹ Na návrh frakce Zelených (Bündnis 90/Die Grünen), která měla výhrady k pojmu „rozvojová pomoc“, byl výbor v roce 1996 přejmenován na Výbor pro záležitosti Evropy a politiku jednoho světa („Ausschuß für Europa- und Eine-Welt-Politik“).²⁴²

V souvislosti s ratifikací Maastrichtské smlouvy, podnikly spolkové země další krok, a sice přejmenovaly své kanceláře v Bruselu na „zastoupení“. Vůdčí roli v těchto snahách převzalo Severní Porýní-Vestfálsko, ostatní spolkové země následovaly. Od té doby nese bruselská kancelář NRW svůj současný název „*Vertretung des Landes NRW bei der EU*“.²⁴³ Oporu pro tento krok hledaly spolkové země v paragrafu 8 Zákona spolupráci spolkem a zeměmi v evropských záležitostech (EUZBLG), ve kterém se nově objevila následující formulace, na základě které spolkové země mohou udržovat svá zastoupení v Bruselu, aniž by zpochybňovaly nebo omezovaly roli Stálého německého zastoupení.²⁴⁴

Institucionální změny proběhly i v rámci zemského parlamentu, když byl na základě rozhodnutí pléna zemského sněmu z 19.9.1990 rozhodnuto o zřízení Podvýboru Hlavního výboru pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci.²⁴⁵

Fáze přijímání a uplatňování změn

Spolkové země obecně

Odhodlání spolkových zemí aktivně přispívat k dodržování principu subsidiarity na evropské úrovni se odrazilo, jak v jejich praktické činnosti i při formulování požadavků před další mezivládní konferencí. Praktická činnost se týkala přezkumu evropské legislativy z hlediska dodržování principu subsidiarity. K tomuto kroku se rozhodla spolková vláda, spolková rada a Bavorsko poté, co na summitu Evropské rady v Lisabonu v červnu 1992 Komise slíbila

---

²⁴¹ Ausschuss für Europapolitik und Entwicklungszusammenarbeit, 2. Sitzung am 8. September 1995. Ausschußprotokoll 12/36. URL:

http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA12-36_1-4.pdf [13.5.2010].

²⁴² Zasedání zemského sněmu 8.12.1995, Plenarprotokoll 12/17. URL:

<http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMP12-17.pdf?von=1107&bis=1107> [13.5.2010].

²⁴³ Knodt, Michèle (1998).

²⁴⁴ Zákon o spolupráci spolkem a zeměmi v záležitostech Evropské unie (EuZBLG). URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/euzblg/BJNR031300993.html> [4.5.2010]

²⁴⁵ Memorandum des Unterausschusses „Europapolitik und Entwicklungszusammenarbeit“ zum Ende der 11. Wahlperiode zur Europapolitik. URL:

<http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMV11-3829.pdf?von=1&bis=0> 24.4.2010.

přezkoumat, zda se evropská legislativa principem subsidiarity řídí, resp. ve kterých konkrétních případech je s tímto principem v rozporu.²⁴⁶ Ve výsledku předložila Spolková rada poziční papír, jehož předlohou se stalo bavorský návrh z 9. února 1993, a ve kterém shledala být 40 právních aktů v rozporu s principem subsidiarity. Spolková vláda přeložila 54 nálezů. Evropská komise reagovala na obě listiny svým vyjádřením z 10. června 1994 prohlášením, že je ochotná zabývat se pouze 13z nich. Ani vlastní zpráva Evropské komise z 25. listopadu 1994 německou spolkovou vládu, ani země neuspokojila. Tato shoda ve stanoviscích mezi spolkovou vládou a zeměmi však je jen zdánlivá. Ministerský předseda Edmund Stoiber kritizoval spolkovou vládu za to, že některé ze zemských požadavků Evropské komisi k posouzení nepředala.²⁴⁷

Co se teoretického využití nově nabytých pravomocí týče, je třeba zmínit iniciativu spolkových zemí z období krátce po podpisu Maastrichtské smlouvy v podobě požadavku spolkové rady ze 7. února 1992 na uspíšení následující mezivládní konference vzhledem k otevřeným otázkám, které po podpisu Maastrichtské smlouvy zůstaly. Tato iniciativa nenašla větší odezvu. Následovala snaha využít možností, které skýtala Smlouva mezi spolkem a zeměmi ke článku 23 Základního zákona, a sice její tehdejší odstavec VII. Konkrétně šlo zemím o informace o záležitostech, které se jich týkají, a právo předložit stanovisko, které by mělo být zohledněno v záležitostech, které spadají pod paragraf 5 Zákona o spolupráci spolků a zemí v evropských záležitostech (EUZBLG)²⁴⁸. Země se dále dožadovaly svého práva na přítomnost vlastních pozorovatelů u projednávání záležitostí, které se týkají jejich výlučných pravomocí (v rámci resortních porad před konferencí i samotné mezivládní konference).²⁴⁹ Tyto požadavek byl spolkovou vládou vyslyšen dokonce nad rámec výše zmíněných právních ustanovení v tom smyslu, že byly spolkové radě zprostředkovány všechny informace, které obdrželo ministerstvo zahraničí od sekretariátu mezinárodní konference, a dva její zástupci byli zváni k veškerým hlasováním mezi spolkovými ministry.²⁵⁰

---

²⁴⁶ Janská, Zuzana (2002).

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Zákon o spolupráci spolků a zemí v evropských záležitostech. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/euzblg/index.html> [13.5.2010].

²⁴⁹ Grünhage, Jan (2007).

²⁵⁰ Za touto vstřícností ze strany spolkové vlády můžeme vidět jak praktické důvody v podobě omezené proveditelnosti přizvání zástupců pouze k některým bodům na programu jednání, tak i motiv vyhnout se případným problémům při ratifikaci smluv včasným zohledněním požadavků těchto „veto players“. Viz. Grünhage, Jan (2007).

Požadavek na svolání vládní konference v dřívějším termínu odráží i nespokojenost spolkových zemí s některými dílčími výsledky vyjednávání o Smlouvě z Maastrichtu. Jeden z těchto nedostatků se týkal principu subsidiarity. Ačkoli se ho podařilo v souladu s požadavky německých spolkových zemí do Smlouvy ukotvit, jeho formulace zcela neodpovídala zemským požadavkům. Ačkoli se finální podoba formulace vzdálila od původního lucemburského návrhu založeného na tzv. teorii účinnosti²⁵¹, a kritériem pro přenos kompetencí se měla stát schopnost nižších správních a legislativních jednotek dostát svým úkolům vydáváním příslušných předpisů, byla ze strany zemí kritizována slabá formulace principu, která z pohledu zemí umožňovala přenos kompetencí oběma směry. Do obav zemí z nekontrolovatelného nárůstu zemských se s největší pravděpodobností promítaly negativní zkušenosti s německým federalismem, konkrétně s dřívější tzv. „*Bedürfnisklausel*“ obsaženou v článku 72, odst. 2 Základního zákona.²⁵²

Tzv. „Evropská komora“ zřízená při Spolkové radě se v praxi moc neosvědčila, doposud nezasedala ani jednou. Institucionalizace tohoto grémia (která byla mimo jiné i tématem rozsudku Spolkového ústavního soudu o Smlouvě z Maastrichtu), měla jasný cíl, reagovat na obavy spolkové vlády ze zdlouhavosti rozhodování o evropských záležitostech na vnitroněmecké úrovni. Ačkoli grémium v praxi nezasedá, vždy se spolkovým zemí skýtá možnost se na jeho existenci odvolat.

Konference evropských ministrů (EMK) je naproti tomu hojně využívaným grémiem, které sehrálo významnou roli při koordinaci zemských postojů v rámci pokračujícího reformního procesu EU.

Poradní funkce Výboru regionů bývá v praxi využívána především Evropskou komisí a parlamentem, méně pak Evropskou radou. Krátce po zřízení Výboru se Výbor potýkal s finančními potížemi, ale problematicky se jevila především jeho velká heterogenita.²⁵³

Rozdílný status a kompetence regionálních celků, ale především jejich rozdílné hospodářské

---

²⁵¹ Podle lucemburského návrhu mělo dojít k přenosu kompetencí na ES, "sofern und soweit diese Ziele wegen des Umfangs oder der Wirkung der in Betracht gezogenen Maßnahmen besser auf Gemeinschaftsebene als auf Ebene der einzeln handelnden Mitgliedstaaten erreicht werden können." viz. Borchmann, Michael, Memminger, Gerhard, Das Subsidiaritätsprinzip, v: Borkenhagen, Bruns-Klöss et al. (Hg.) 1992 – Die deutschen Länder in Europa, Baden-Baden : Nomos Verl.-Ges., 1992, s. 17-25.

²⁵² Borchmann, Michael (1992), s. 17-25.

²⁵³ Grünhage, Jan (2007).

zaměření a síla vedly ke sporům a šance na dosažení shody tak nebývá vysoká.²⁵⁴ Celkově byl po dlouhou dobu hodnocen jako málo významný nástroj k prosazování zájmů německých spolkových zemí. I přesto zůstává pro německé spolkové země formální možností, jak ovlivňovat evropské zákonodárství.²⁵⁵ Přípravou členů Výboru regionů bylo pověřeno Zemské zastoupení NRW v Bruselu. Zemské zastoupení Severního Porýní-Vestfálska je nejstarším zastoupením a patří zároveň mezi největší, co se personálu týče. Za jeden z nejvýznamnějších přínosů zemských zastoupení lze podle Hanse H. Steina, současného vedoucího Zemského zastoupení NRW v Bruselu, označit možnost včas aktivně reagovat na aktuální dění v Bruselu. Mezi předpoklady úspěšné a efektivní práce zemského zastoupení, podle něho, patří dobré informace, pádné argumenty, stejně jako dlouholeté zkušenosti a spolupráce s dalšími evropskými regiony.²⁵⁶ V praxi slouží i k dalším úkolům.

Mezi základní funkce zastoupení zemí v Bruselu patřila od počátku funkce informátora zemské vlády, v rámci které funguje jako takový „Frühwarnsystem“ o připravovaných iniciativách Evropské komise apod. Díky jeho bohatým zkušenostem a profesionalizaci se Zastoupení stalo kromě zprostředkovatele postojů mezi zemskou vládou a evropskou úrovní i vyhledávaným poradcem při přípravě směrnic a doporučení. Tyto vztahy probíhají na neformální úrovni – díky přítomnosti v Bruselu, osobním kontaktům a angažmá spolupracovníku Zemského zastoupení. Kromě toho Zastoupení přispívá ke vzdělávání zemských úředníků tím, že jim zprostředkovává pozice v Evropské komisi, kde pracují jako tzv. národní experti. Standardem bývá poskytování poradenských služeb a zprostředkovávání kontaktů pro další subjekty veřejného i soukromého charakteru. K tomuto účelu mohou sloužit i Zastoupením pořádané odborné semináře a workshopy. Akce kulturního charakteru od výstav po koncerty naopak prezentují spolkovou zemi Severní Porýní-Vestfálsko navenek.²⁵⁷

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko

Ačkoli lze s odstupem času hodnotit Maastrichtskou smlouvu a s ní související institucionální změny, i změny ve vnímání regionální úroveň jako velice významný mezník, dostalo se jí

---

²⁵⁴ Korte, Karl-Rudolf; Florack, Martin; Grunden, Timo (2006).

²⁵⁵ Stahl, Gerhard, Die Rolle des AdR bei der regionalen Interessenvertretung, z: Europapolitik und Europafähigkeit von Regionen, Baden-Baden, 2009, s. 136-141.

²⁵⁶ Rozhovor s Hansem H. Steinem, vedoucím Zemského zastoupení Severního Porýní-Vestfálska v Bruselu. Březen 2010.

²⁵⁷ Schreiber, Folker H. (1999).

například ze strany Bavorska rozporuplného hodnocení. Zatímco tehdejší ministerský předseda Stoiber vytkl smlouvě jistou neaktuálnost vzhledem k tomu, že podle jeho názoru vůbec nereaguje na aktuální změny v podobě pádu železné opony, vítá ji jeho tehdejší státní ministr pro spolkové a evropské záležitosti, Thomas Goppel, jako možnost, jak prosadit ve velké míře centrální požadavky Bavorska.²⁵⁸

Zemský sněm NRW v reakci na ratifikaci Smlouvy z Maastrichtu a v očekávání dalších významných institucionálních reforem, do kterých by chtěl být aktivně zapojen, v roce 1995 konstituoval vlastní výbor pod názvem Výbor pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci („Ausschuß für Europapolitik und Entwicklungszusammenarbeit“).²⁵⁹ Ten nesl od roku od roku 1996 název Výbor pro záležitosti Evropy a politiku jednoho světa („Ausschuß für Europa- und Eine-Welt-Politik“).²⁶⁰

3.2. Spolkové země a Smlouvy z Amsterdamu a Nice

Fáze diskursu

Spolkové země obecně

Svá očekávání spojená s příští Mezivládní konferencí se německé spolkové země pokoušely formulovat již v průběhu ratifikace Maastrichtské smlouvy poté, co bylo jasné, že řada otázek zůstala otevřená. Jejich úsilí od počátku nesměřovalo pouze k formulování obsahových požadavků, ale i k prosazení vlastní spoluúčasti na formulování německých pozic, přičemž se opíraly o Dohodu mezi spolkem a zeměmi (BLV) ke článku 23 GG, na základě jejího tehdejšího odstavce VII., podle kterého Spolkové radě náleží informace o jednáních, pokud se tato dotýkají zemských zájmů. Spolková vláda by dále měla zohlednit stanovisko Spolkové rady v případech, které stanoví § 5 Zákona o spolupráci spolku a zemí v evropských záležitostech (EUZBLG). Zemím dále na základě těchto nově ukotvených práv mohou vyslat svého zástupce na jednání o jejich výlučných kompetencích (i v rámci resortních jednání před mezivládní konferencí nebo na mezivládní konferenci samotné).²⁶¹

---

²⁵⁸ Janská, Zuzana (2002).

²⁵⁹ Ausschuss für Europapolitik und Entwicklungszusammenarbeit, 1. Sitzung am 6. Juli 1995. Ausschußprotokoll 12/17, Verhandlungspunkt und Ergebnis: Wahl des Ausschussvorsitzenden und seines Stellvertreters. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA12-17_1.pdf [13.5.2010].

²⁶⁰ Zasedání zemského sněmu 8.12.1995, Plenarprotokoll 12/17. URL: <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMP12-17.pdf?von=1107&bis=1107> [13.5.2010].

²⁶¹ Grünhage, Jan (2007).

Oproti poměrně jednoznačné shodě ohledně požadavků na Smlouvu z Maastrichtu, se tentokrát objevil problém dosáhnout shody mezi spolkovými zeměmi ohledně společných požadavků.²⁶² Především lze hovořit o klesající ochotě některých spolkových zemí i nadále důrazně prosazovat své zájmy, co se zapojení do evropského rozhodovacího procesu týče.²⁶³ Co se týče principu subsidiarity, vymezení kompetencí apod., zdály se být některé spolkové země spokojené s dosavadními výdobytky. Mezi země, které byly tehdy méně ochotné prosazovat tzv. federální, zájmy pařily především menší a nové spolkové země (s výjimkou Saska).²⁶⁴

Nakonec se pod tlakem na konsens podařilo dojít ke konkrétním výsledkům. K formulování zemských pozic přitom pomohla Konference evropských ministrů z června 1994 a rozhodnutí Spolkové rady z 31. března 1995, 15. prosince 1995 a 8. listopadu 1996.²⁶⁵ Poté co došlo ke shodě, byly spolkové země schopny své požadavky tvrdě prosazovat.²⁶⁶ Konference ministerských předsedů přišla s požadavkem na jasné vymezení kompetencí (v této souvislosti stojí za zmínku požadavek na sestavení výlučných a konkurenčních kompetencí Evropské unie), důslednější dodržování principu subsidiarity (na základě chápání tohoto pojmu spolkovými zeměmi), možnost zpětného převodu kompetencí zpět na nižší správní a rozhodovací úroveň. Dále byly spolkovými zeměmi formulovány požadavky týkající se obecného fungování EU, jako např. na více demokracie, větší transparentci rozhodování apod. Více demokracie si spolkové země slibovaly jak od zesíleného zapojení regionální úrovně do rozhodování (v rámci silnějšího Výboru regionů), tak i od získání větší podpory obyvatelstva a od zrovnoprávnění Evropského parlamentu (EP) s Radou, přičemž měla při volbách do EP platit zásada rovnosti hlasů (s výjimkou pro skutečně malé státy).²⁶⁷ V rámci požadavků

---

²⁶² Engel, Christian, Kooperation und Konflikt zwischen den Ländern: Zur Praxis innerstaatlicher Mitwirkung an der deutschen Europapolitik aus der Sicht Nordrhein-Westfalens. Z: Hrbek, Rudolf (Hg.): Europapolitik und Bundesstaatsprinzip. Die Europafähigkeit Deutschlands und seiner Länder im Vergleich mit anderen Föderalstaaten. Baden-Baden, 2000.

²⁶³ *Und gerade bei den wirklich föderalen Kernanliegen der Länder hat sich schon damals gezeigt, dass eine große Zahl von Ländern eigentlich nicht mehr mit Nachdruck bereit war, diese mitzuvertreten. Einige Länder waren sogar schon damals ganz offen der Auffassung, man sollte dies alles jetzt bleiben lassen, man sollte keine Verschärfung des Subsidiaritätsprinzips oder eine Präzisierung der Formulierungen anstreben, keinen Kompetenzkatalog auf der europäischen Ebene und auch kein eigenes Klagerecht der Länder.*" Engel, Christian (2000). Str. 51.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ Janská, Zuzana (2002).

²⁶⁶ Degen, Manfred, Der Verfassungsprozess – Eine Betrachtung aus regionaler Sicht. Z: Alemann, Ulrich von (Hg.): Landespolitik im europäischen Haus. NRW und das dynamische Mehrebenensystem. 1. Aufl. Wiebaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. 2005.

²⁶⁷ Beschluss der 7. Europaministerkonferenz.

<http://www.baden-wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschluss%20der%207.%20EMK.pdf>

Spolkové rady na nastávající mezivládní konferenci *"Forderung der Länder zur Regierungskonferenz 1996"*²⁶⁸ z 15. prosince 1995 zazněla celá řada požadavků, z nichž se mnohé shodují s výše zmíněnými, jako je požadavek na jasné určení kompetencí a požadavek na jednoznačné vymezení pojmu princip subsidiarity a jeho důsledné dodržování. Oba tyto požadavky nabyly konkrétní podoby v zemském návrhu znění článku 3, odstavců 1 a 2 Smlouvy o ES. Princip subsidiarity by měl v pojetí spolkových zemí zajistit, aby mohla Evropská unie učinit opatření v oblasti, která náleží do kompetencí členských států nebo regionální a lokální správy jen tehdy, pokud tyto úrovně nejsou schopny dostatečně plnit svěřený úkol.²⁶⁹

Požadavek na přísnější dodržování principu subsidiarity byl doplněn katalogem kompetencí, které by měly zůstat v rukou spolkových zemí. Do katalogu výhradních zemských kompetencí měla patřit energetická politika, politika cestovního ruchu a územního plánování. Omezit kompetence EU by mělo být možné v oblasti obchodní politiky, další kompetence by EU měly náležet v oblastech zahraniční a bezpečnostní politiky, vnitřní politiky, práva a justice (mimo azylovou politiku). V rámci dalšího cíle, přiblížení se občanům, byl vznesen požadavek na ukotvení základních lidských práv ve Smlouvách, stejně jako zajištění dalších práv, která jsou pro občany důležitá (ochrana spotřebitelů, zdraví, přírody a sociální jistoty). Projekt „Evropa občanů“ by měl být naplněn i zapojením regionů do meziregionální spolupráce.²⁷⁰ Zatímco leží požadavek na vydělení azylové politiky z evropské spolupráce v oblasti vnitřní politiky a justice mimo priority spolkové vlády, v ostatních otázkách týkajících se lidských práv a sociálních jistot se požadavky shodují, shodu můžeme nalézt i v jejich představách o institucionální reformě EU (posílení EP, většinového hlasování v Radě apod.).²⁷¹

Diskurs o evropské integraci – nejen mezi spolkovými zeměmi – ovlivnil Joschka Fischer svým projevem na Humboldtově Univerzitě „Vom Staatenverbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration“ z 12. května 2000. V rámci svého projevu

---

²⁶⁸ Rozhodnutí Spolkové rady z 15. prosince 1995 (BR Drs. 667/95 Beschluss). [16.4.2010]
<http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/BBD667-95.pdf?von=00000&bis=00000> [16.4.2010]

²⁶⁹ „(2) Die Gemeinschaft wird nach dem Subsidiaritätsprinzip nur tätig, sofern und soweit die Ziele der in Betracht gezogenen Maßnahmen auf der Ebene der Mitgliedstaaten oder der regionalen und lokalen Gebietskörperschaften, die nach dem internen Recht der Mitgliedstaaten über eine Zuständigkeit verfügen, nicht ausreichend erreicht werden können.“²⁶⁹ Tamtéž, str. 1.

²⁷⁰ Tamtéž.

²⁷¹ Grünhage, Jan (2007).

prezentuje svou představu o Evropské unii, které by měla být EU federací s vlastní ústavou a dvoukomorovým parlamentním systémem.²⁷²

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko

Co se týče poněkud složitého průběhu vyjednávání ohledně společných pozic před Mezinárodní konferencí v Amsterdamu, tak zde patřilo jak NRW, tak i Bavorsko jednoznačně mezi zastánce dalšího prosazování tzv. „federálních zájmů“ v Evropě.²⁷³ Bavorský ministerský předseda Edmund Stoiber byl jedním z nejhlasitějších zastánců prohlubování stávajících pravomocí – s důrazem na přísnější dodržování principu subsidiarity. Vyslovoval proti příliš širokému pojetí článku 3b SES, ve kterém byl princip subsidiarity ukotven, podle jeho pojetí (a toto stanovisko převzaly i ostatní spolkové země v rámci stanoviska Konference ministerských předsedů za své²⁷⁴) by měly být kompetence na evropskou úroveň převedeny ne tehdy, když je EU schopná je vykonávat lépe („Besser-Klausel“), ale pouze tehdy, když je země samy nemohou vykonávat vůbec.²⁷⁵

Zatímco Bavorsko (resp. Edmund Stoiber) vehementně prosazovalo dodržování principu subsidiarity již v souvislosti s vyjednáváním Jednotného evropského aktu, přidalo se Severní Porýní-Vestfálsko k této iniciativě až o něco později, a sice v kontextu jednání o Smlouvě z Maastrichtu, přičemž za zastánce jednoznačného rozdělení kompetencí s ohledem na princip subsidiarity platil především Wolfgang Clement, zemský ministr hospodářství. Tehdejší ministerský předseda NRW Johannes Rau (v té době předseda Spolkové rady) se držel v této otázce spíše zpátky. U příležitosti jednání o Smlouvě z Nice tak mohl Wolfgang Clement navázat na své předchozí angažmá – nyní už v roli ministerského předsedy Severního Porýní-Vestfálska. Tehdy se tématu věnoval v kontextu vnitroněmecké diskuze o německém federalismu a úbytku zemských pravomocí. Před konferencí z Nice se často hovořilo o nadstranické koalici Bavorska, Severního Porýní-Vestfálska a Saska. Cílem této koalice bylo nové přerozdělení kompetencí, přičemž tito partneři přišli s návrhem na třístupňové rozdělení kompetencí mezi EU a členskými státy (1. stupeň výlučné kompetence EU, 2. mezistupeň konkurenčních pravomocí, 3. stupeň výlučných pravomocí členských států). K přesnému

---

²⁷² Fischer, Joschka, Projevem na Humboldtově Univerzitě „Vom Staatenverbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration“ z 12. května 2000. URL: <http://www.europa-reden.de/fischer/frame.htm> [15.5.2010].

²⁷³ Engel, Christian (2002).

²⁷⁴ Beschluss der 7. Europaministerkonferenz.
<http://www.baden-wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschluss%20der%207.%20EMK.pdf>

²⁷⁵ Janská, Zuzana (2002).

vymezení kompetencí měl podle Wolfganga Clementa sloužit tzv. kompetenční katalog.²⁷⁶

Mimo tuto spolupráci s ostatními spolkovými zeměmi mělo Severní Porýní-Vestfálsko v úmyslu uplatňovat svůj vliv na nadcházející konferenci i prostřednictvím svého člena EP, Elmara Broka, který byl členem tzv. „reflexní skupiny“, která měla připravovat další reformu ES (mezi 15 zástupců národních vlád, 2 členy EP a 1 zástupce EK).²⁷⁷

Co se týče pozic zemské vlády NRW před Mezivládní konferencí z roku 1996, překrývají se do velké míry se závěry Konference evropských ministrů, např. ve formě Průběžné zprávy („Zwischenbericht“) z 16. února 1995 obsahující požadavek na zapojení zemí do formulování německých pozic před konferencemi, stejně jako na přítomnost 2 zemských zástupců na konferenci, přičemž se NRW mezi navrhovanými zástupci v roce 1995 neobjevuje (oproti Bavorsku a Porýní-Falci a Bádensko-Württembersko a Braniborska jako jejich zástupcům). V diskursu před schválením smlouvy z Amsterdamu se objevuje rozhodnutí Spolkového ústavního soudu z 12. října 1993 (tzv. „Maastricht-Entscheidung“). Zástupci zemské vlády NRW (a nejen oni) toto rozhodnutí chápaly podporu pro svůj požadavek na důslednější prosazování principu subsidiarity a jasnější vymezení kompetencí, které se zdálo být z pohledu NRW nezbytným pro zachování síly a schopnosti jednat – stejně jako požadavek na navýšení kompetencí EU v oblastech jako je zahraniční a bezpečnostně politická spolupráce, vnitřní politice a právu, přičemž NRW schvalovalo (oproti jiným spolkovým zemím) i „zespolečnění“ azylové a migrační politiky. Výbor regionů by měl být vybaven vlastním právem na stížnosti u Evropského soudního dvora a vyslechnutí jeho stanovisko by mělo být obligatorní v oblastech jako je životní prostředí, vzdělávání a média („Verwirklichung der Informationsgesellschaft“). Ačkoli by Výbor regionů měl být podle NRW třetí evropskou komorou, uvědomuje si, že se tomuto cíli nedostává podpory od partnerů na „ostatních úrovních“ (tedy spolkové a evropské). Mezi další požadavky institucionálního charakteru patří většinového hlasování v Radě a zrovnoprávnění EP s ostatními institucemi (při zavedení rovnosti hlasu při volbách s drobnými výjimkami pro malé státy).²⁷⁸

---

²⁷⁶ Mittag, Jürgen, „Europäisierung“ Nordrhein-Westfalens? Europapolitische Leitbilder und Strategien nordrhein-westfälischen Ministerpräsidenten. V: Goch, Stefan (Hg.), Wandel ha teine Heimat. Nordrhein-Westfalen in Geschichte und Gegenwart. Oberhausen: Assoverlag, 2007, Str. 152-180.

²⁷⁷ Ausschuss für Europapolitik und Entwicklungszusammenarbeit, 2. Sitzung am 8. September 1995. Ausschußprotokoll 12/36. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA12-36_1-4.pdf [13.5.2010].

²⁷⁸ Protokol ze 46. zasedání Podvýboru pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci z 8. března 1995. URL:

V Severním Porýní-Vestfálsku lze v souvislosti s postupující evropskou integrací – a především nadcházející mezivládní konferencí – zaznamenat i velká očekávání ze strany zemského parlamentu spojeného se snahou moci se aktivněji a kompetentněji věnovat evropské politice. Projevem těchto snah může být iniciativa zemských frakcí zastoupených v Podvýboru pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci v podobě memoranda adresovaného předsedovi Hlavního výboru. V tomto memorandu je kromě obsahových požadavků na nastávající konferenci, které se z velké části shodují s požadavky zemské vlády, formulován i požadavek na povýšení Podvýboru na samostatný Výbor pro evropskou politiku.²⁷⁹

Co se týče diskursu před vyjednáváním o Smlouvě z Nice, uvítala zemská vláda NRW rozhodnutí Evropské rady v Kolíně nad Rýnem uspořádat další mezivládní konference, kde by mělo dojít k institucionální reformě jako nezbytnému předpokladu pro další rozšiřování EU. Další reformy by se však z pohledu Severního Porýní-Vestfálska neměly týkat pouze evropský institucí, ale i vztahů mezi Evropskou unií a regionů a lepšího vymezení kompetencí. Toho by (i podle ministerského předsedy Clementa) mělo být možné dosáhnout i rozšířením většinového způsobu hlasování na evropské úrovni. Severní Porýní-Vestfálsko má v úmyslu rozšířit záběr této nové reformy i o tuto rovinu, podnět k tomu dalo již na Konferenci ministerských předsedů v Postupimi 12. Května 1999.²⁸⁰ Co se týče vnitroněmecké vyjednávací atmosféry před Nice, tak ta byla tehdejším zemským evropským ministrem NRW, hodnocena jako obzvláště kreativní a produktivní. Spolková vláda se shodla ve svých stanoviscích se Spolkovou radou.²⁸¹

Fáze institucionalizace

---

http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-1545_20-23.pdf
[24.4.2010].

²⁷⁹ Memorandum des Unterausschusses „Europapolitik und Entwicklungszusammenarbeit“ zum Ende der 11. Wahlperiode zur Europapolitik. URL:

<http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMV11-3829.pdf?von=1&bis=0>
24.4.2010.

²⁸⁰ Zpráva vedoucího Státní kanceláře předsedovi Výboru pro záležitosti Evropy a jednotného světa. URL:

<http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMV12-2904.pdf?von=1&bis=0>
[15.5.2010].

²⁸¹ Protokol ze 6. Zasedání Výboru pro evropskou a sjednocovací politiku („Ausschuss für Europa und Eine-Welt-Politik“) z 29. ledna 2001.

http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA13-181_13-24.pdf [24.4.2010].

Spolkové země obecně

Institucionální změny byly spolkové země nucené provést již v přípravné fázi na mezivládní konferenci, případně v jejím průběhu vzhledem ke skutečnosti, že spolková vyšla vstříc jejich požadavkům, co se zapojení do procesu týče (viz. Kap. Maastrichtská smlouva, Analýza chování, Spolkové země obecně). Tato spoluúčast kladla vysoké nároky jak na administrativní a personální zajištění přípravy a koordinace společných pozic. Koordinační úkoly spočívaly především na Konferenci evropských ministrů a Evropském výboru spolkové rady.

Konference evropských ministrů k tomuto účelu zřídila pracovní skupinu

„Regierungskonferenz“, která se skládala z úředníků příslušných zemských úřadů a měla fungovat po dobu jednání. Tato pracovní skupina se v průběhu jednání vyznačovala vysokou frekvencí zasedání (jednou až dvakrát týdně). Téma mezivládní konference bylo i na programu samotné Konference evropských ministrů od roku 1996 do roku 1997. V případě sporných bodů byli do přípravy konkrétních požadavků zapojeni i vedoucí státních (resp. senátních) kanceláří nebo ministerští předsedové.²⁸² Přímým vyjednáváním se spolkovou vládou byl rozhodnutím spolkové rady (BR-Drs. 169/95) pověřeni zástupce Bavorska („B-Länder“) a Porýní-Falce („A-Länder“).

Významnou institucionální změnu v kontextu smlouvy z Nice (a otevřených otázek, které s sebou přinesla) – z pohledu zemí – představovalo prosazení jejich požadavku na jednoznačnější vymezení kompetencí mezi EU a členskými státy na agendu příští mezivládní konference tím, že byl požadavek jako jeden z cílů příštích reformních snah tematizován v rámci Prohlášení č. 23 o budoucnosti Evropské unie.²⁸³ Na tomto úspěchu nelze podle Jürgena Mittaga upřít zásluhu Wolfgangovi Clementovi. Jeho společná iniciativa s Bavorskem a Saskem na katalog kompetencí však nebyla vyslyšena.²⁸⁴

S postupující evropskou integrací můžeme pozorovat zvýšenou snahu regionálních (tedy zemských) parlamentů zapojit se do procesu evropského rozhodování. Kromě zakládání specializovaných výborů a zajišťování si včasného přísunu informací zemskou vládou se tato snaha může projevit i pronikáním na evropskou úroveň pomocí zemského zastoupení tak, jako například v případě zemského sněmu Bádenska-Württemberska, který si prosadil svou

---

²⁸² Grünhage, Jan (2007).

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Mittag, Jürgen (2007).

přítomnost na evropské úrovni v rámci vlastního zemského zastoupení.²⁸⁵

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko

V kontextu reformních snah na evropské úrovni provedl Wolfgang Clement i zásadní změny v koordinačních strukturách evropské politiky na zemské úrovni. Nejvýznamnějším zásahem bylo zrušení samostatného ministerstva pro spolkové a evropské záležitosti, kterými nově pověřil evropský referát a navýšil počet personálu, který mu měl být nově k dispozici. Na základě § 20 společného jednacího řádu zemské vlády stál tento referát v čele Koordinačního výboru pro evropskou politiku ministrů zemské vlády („*Interministerieller Koordinationausschuss für Europapolitik der Landesregierung*“). Vedoucí evropského referátu, Zemského zastoupení v Bruselu a zástupce ve Výboru pro otázky evropské unie Spolkové rady se společně s ministry nejméně jednou měsíčně setkají za účelem výměny informací a stanovisek. Na počátku druhého volebního období Wolfganga Clementa sice již bylo založeno ministerstvo pro spolkové a evropské záležitosti, i nadále však podléhalo Státní kanceláři. Charakteristickým rysem tohoto ministerstva bylo poměrně časté střídání osob ve funkci. Již po roce fungování ministerstva byl nahrazen Detlev Sammland, ministryní Hannelore Kraft. Jen stěží tak mohlo být dosaženo nějaké kontinuity. I přes omezenou dobu trvání tohoto kabinetu (2000-2002) se toto rozdělení kompetencí udrželo i nadále.²⁸⁶ Ačkoli nástupce Wolfganga Clementa, Peer Steinbrück, snažil organizovat evropské záležitosti méně hierarchicky a spíše z nich učinit styčný bod všech ministerstev („*Querschnittaufgabe aller Ministerien*“). Mimo to si stanovila zemská vláda za cíl dosadit evropské referáty do všech nejvyšších zemských úřadů, stejně jako vysílat ve zvýšené míře zemské úředníky do mezinárodních úřadů a kanceláří. V důsledku tohoto rozhodnutí byl počet personálu vysílaného do EK a dalších institucí navýšen z 9 na 18. Dalším cílem, který si Peer Steinbrück vytyčil byla reforma Stálého zemského zastoupení v Bruselu ve smyslu úžší spolupráce mezi zemskou vládou a podniky a spolky v NRW.²⁸⁷

I v Bavorsku byla v návaznosti na Smlouvu z Amsterdamu provedena významná změna, a sice doplněním odstavce 3a do textu bavorské ústavy, který zní: „*Bayern bekennt sich zu einem geeinten Europa, das demokratischen, rechtsstaatlichen, sozialen und föderativen Grundsätzen sowie dem Grundsatz der Subsidiarität verpflichtet ist, die Eigenständigkeit der*

---

²⁸⁵ Stahl, Gerhard, Die Rolle des AdR bei der regionalen Interessenvertretung, z: Europapolitik und Europafähigkeit von Regionen, Baden-Baden, 2009, s. 136-141.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ Mittag, Jürgen (2009).

Regionen wahrt und deren Mitwirkung an europäischen Entscheidungen sichert. Bayern arbeitet mit anderen europäischen Regionen zusammen.“²⁸⁸

Fáze přijímání a uplatňování změn

Spolkové země obecně

Co se německých spolkových zemí, tak z velké části přivítaly další reformní snahy v souvislosti s nadcházející Evropské konference v Laeken.²⁸⁹ Ačkoli se konference měla konat v prosinci, ještě v listopadu země neformulovaly žádné detailnější pozice, což bylo odůvodňováno záměrem neomezovat flexibilitu Konventu.²⁹⁰ Některé požadavky byly formulovány v rámci Konference evropských ministrů z října 2001. Zde byla pozornost věnována především požadavku na lepší vymezení kompetencí.²⁹¹ Země argumentují tím, že je v době globalizace třeba zajistit konkurenceschopnost Evropy, přičemž závisí politický a ekonomický úspěch Evropy na zachování schopnosti jednání spolkových zemí a její další rozšíření. Mezi další centrální argument pro jasné vymezení kompetencí patří potřeba přiblížit se občanům a umožnit jim lepší orientaci v evropské politice. Mezi požadavky na tzv. „Proces po Nice“ německé spolkové země zahrnují zvýšení demokratické legitimity EU, posílení efektivity a schopnosti jednat EU, zajištění financování EU a spravedlivého rozdělení finanční zátěže, transparence rozhodovacích procesů a struktur, a v neposlední řadě subsidiaritu, přiměřenost, blízkost občanům a respektování národních regionálních zvláštností.²⁹²

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko

I přes významné nedostatky, které Smlouvě z Nice zástupci Severního Porýní-Vestfálska v Evropském parlamentu (Klaus Hänsch ji označil za doposud nejhorší smlouvu vůbec), se tato smlouva z pohledu Severního Porýní-Vestfálska reprezentovaného tehdejšími ministrem pro spolkové a evropské záležitosti, Detlevem Samlandem, jevila jako úspěch. Toto hodnocení odůvodnil jak nepříliš vysokými očekávanými před smlouvou, tak především díky příslibu o pokračování reformního procesu („Post-Nizza-Prozess“), v rámci kterého by se měly řešit i kompetenční otázky. Rozhodnutí pokračovat v reformním procesu předčila mnohá

---

²⁸⁸ Verfassung des Freistaates Bayern vom 2. Dezember 1946. URL: <http://www.verfassungen.de/de/by/bayern46-index.htm> [5.5.2010].

²⁸⁹ Zápis ze 14. zasedání Výboru pro evropskou politiku a politiku sjednocení z 26. Listopadu 2001. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA13-425_14-17.pdf [26.4.2010]

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ Erste Orientierung zur Kompetenzneuordnung, v: Beschluss der 30. EMK. URL: <http://www.baden-wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschluss%20der%2030.%20EMK.pdf> [15.5.2010].

²⁹² Tamtéž.

očekávání (ze strany zemí). Velké naděje byly vkládány především do Prohlášení z Laeken. Jako přípravu na toto prohlášení vytvořilo Sasko, Bavorsko, Dolní Sasko a Severní Porýní-Vestfálsko společnou pracovní skupinu, která by proces sledovala a vypracovala pozice k vymezování kompetencí. Tyto pozice by pak měly být předány jako podklad pro stanoviska Konference ministerských předsedů, její stanoviska pak putovala tradičně spolkovému kancléři. Kromě kompetencí vzbuzovalo obavy Severního Porýní-Vestfálska nedostatečné pokroky při zavádění hlasování v Radě. O strukturálních fondech, které mají pro NRW obzvláštní význam tak mělo být i po roce 2006 hlasováno jednohlasně. Bude-li se Mezivládní konference konat v roce 2004, chtělo by NRW věnovat obzvláštní pozornost přípravě témat jako je integrace Charta základních práv do smluv, nové strukturování smluv, role parlamentů a vymezení kompetencí. Zatímco opozice (CDU, FDP) byla proti ratifikaci Smlouvy z Nice z důvodu nespokojenosti s jejími výsledky a nejistotou ohledně výsledku dalších reformních kroků, zatímco vládní strany SPD a Zelení se vyslovily pro to, aby NRW hlasovala pro ratifikaci Smlouvy z Nice ve Spolkové radě tak, aby si spolkové země (a potažmo Německo) zajistily lepší vyjednávací pozici při následujících reformních jednáních, a aby nebyl vyslán špatný signál směrem ke středo- a východoevropským zemím ohledně plánovaného rozšiřování.²⁹³

Severní Porýní-Vestfálsko se v kontextu nadcházející Evropské konference v Laeken pokoušelo ovlivnit průběh příštích jednání i prezentací svých pozic, příkladem těchto snah může být projev tehdejšího ministerského předsedy NRW Wolfganga Clementa na Humboldtově Univerzitě v Berlíně nebo zasedání regionů s konstitučními pravomocemi v belgickém Lutychu konaném 15. Listopadu 2001.²⁹⁴ Wolfgang Clement ve svém projevu na Humboldtově Univerzitě z 12. Února 2001. Při této příležitosti požaduje Wolfgang Clement přerozdělení kompetencí v EU, a sice podle zásad jasnosti, transparentnosti, zodpovědnosti a subsidiarity. Jako příklad situace, ve které spolkové země (potažmo i evropské hospodářství) trpí přílišnými zásahy ze strany EU, jmenuje strukturální politiku EU, která neposkytuje spolkovým zemím dostatek manévrovacího a rozhodovacího prostoru do jakých oblastí finance investují.²⁹⁵

---

²⁹³ Protokol ze 6. Zasedání Výboru pro evropskou a sjednocovací politiku („Ausschuss für Europa und Eine-Welt-Politik“) z 29. ledna 2001.

http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA13-181_13-24.pdf [24.4.2010].

²⁹⁴ Zápis ze 14. zasedání Výboru pro evropskou politiku a politiku sjednocení z 26. Listopadu 2001. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA13-425_14-17.pdf [26.4.2010]

²⁹⁵ Clement, Wolfgang, Europa gestalten – nicht verwalten. Die Kompetenzordnung der Europäischen Union nach Nizza, Vortrag an der Humboldt-Universität zu Berlin am 12. Februar 2001, FCE 3/01.

Podle zprávy Hannelore Kraft z 26. listopadu 2001 NRW souhlasí se současnými belgickými přípravami Prohlášení z Laeken, které se – co se týče složení a pracovní metody – má orientovat na Konvent o Chartě základních práv, a obsahově se má zabývat tématy vymezení kompetencí, status Charty základních práv, zjednodušení smluv a role národních parlamentů. Spíše obecný charakter zemských požadavků byl odůvodňován snahou přispět k flexibilitě a otevřenosti, co se výsledků Konventu týče. Jasnější vymezení kompetencí by podle zemské vlády mělo sloužit k tomu, aby byla EU jednání schopná v záležitostech evropského významu. Z tohoto důvodu by neměla „přetěžovat sama sebe“ tím, že by například zasahovala do zemských kompetencí. Úkoly, které mohou být lépe plněny na jiné úrovni, by EU v budoucnu neměla přebírat. Ty úkoly, které ji podle tohoto vnímání principu subsidiarity nenáleží, by měly být převedeny nazpět. Vláda Severního Porýní-Vestfálska plně podporuje požadavek spolkové vlády na zavedení častějšího používání většinového hlasování v Radě, především v daňové oblasti a u problematiky strukturálních fondů.²⁹⁶

Dále NRW vítá plánovaný otevřený výsledek jednání Konventu. Ve vypracování kompletního ústavního textu Konventem vidí Severní Porýní-Vestfálsko riziko, že bude textový návrh jako celek Mezivládní konferencí buď přijat, nebo zamítnut. Od otevřeného procesu si NRW slibuje lepší možnost zapojení veřejnosti do debaty. Co se složení Konventu týče, vyjádřil ministerský předseda požadavek, aby se Výbor regionů, kterému má být uznána konzultativní role v rámci Konventu aktivně zapojoval do diskuse, pokud půjde o práva a možnosti jednání spolkových zemí.²⁹⁷

3.2. Spolkové země a Konvent

Fáze diskursu

Spolkové země obecně

Spolkové země formulovaly již v rozhodnutí Konference ministerských předsedů z 15. února 2001 svůj záměr aktivně se podílet na „Procesu po Nice“, a sice v rámci utváření vnitroněmeckého postoje k tomuto procesu. Mimo to si kladly za cíl aktivně se pomocí spolkové rady zapojit do mezivládní konference plánované na rok 2004. S prosbou o

---

²⁹⁶ Zápis ze 14. zasedání Výboru pro evropskou politiku a politiku sjednocení z 26. listopadu 2001. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA13-425_14-17.pdf [26.4.2010]

²⁹⁷ Tamtéž.

umožnění dosažení těchto cílů se evropští ministři obrátili na spolkovou vládu.²⁹⁸

Pro země, jejichž pozice ovlivnily „Prohlášení o budoucnosti EU“ (Prohlášení č. 23 o budoucnosti Unie k Smlouvě z Nice), je prioritou včas se zapojit do reformního procesu, a moci tak ovlivnit širší debatu a získat podporu u partnerů z řad členských států, evropských regionů i institucí pro své návrhy, především o rozdělení kompetencí. Cílem je i dosažení společného stanoviska se spolkovou vládou před očekávanými debatami na evropské úrovni.²⁹⁹

V průběhu zasedání Konventu se spolkové země aktivně vložily do diskuse o subsidiaritě, kde bylo mimo jiné tematizováno, jakým způsobem mají být regiony zapojeny do plánovaného mechanismu včasného varování („Frühwarnmechanismus“). Ačkoli se v původním návrhu počítalo se zapojením národních parlamentů do přezkumu, zda je předpis v souladu s principem subsidiarity, díky iniciativě německých spolkových zemí se podařilo prosadit i zapojení druhých komor národních parlamentů (včetně Spolkové rady). Co se týče práva na stížnost k Evropskému soudnímu dvoru na nedodržování principu subsidiarity, požadovaly toto právo německé spolkové země nejen pro Výbor regionů, ale i pro jednotlivé regiony. Pro tento bod se spolkovým zemím nepodařilo sehnat dostatečnou podporu, a právem na stížnost měl disponovat pouze Výbor regionů a národní parlamenty.³⁰⁰

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko

Téma Konventu sloužícímu k vypracování evropské ústavy nebylo v rámci diskursu v Severním Porýní-Vestfálsku žádnou novinkou. Požadavek na svolání Ústavního konventu formuloval již ministerský předseda Johannes Rau v roce 1993 v Bonnu. Poměrně jasnou představu měl tehdy Rau i o složení tohoto grémia, které by se podle něho nemělo skládat pouze z politiků a odborníků na ústavní právo a Evropu, ale mělo by do něho být zapojeno i širší množství zástupců z nejrůznějších oblastí a společenských odvětví. O prosazení této představy se Johannes Rau zasazoval i po svém odchodu z funkce ministerského předsedy Severního Porýní-Vestfálska. Zde stojí za zmínku především jeho řeč, kterou pronesl již ve funkci spolkového prezidenta před Evropským parlamentem na téma budoucnost Evropy. U

---

²⁹⁸ Eckpunkte der Länder zu den Verfahrensaspekten der „Erklärung zur Zukunft der Union“. V: Beschluss, 28. Europaministerkonferenz am 31. Mai 2001 in Berlin. URL: <http://www.baden-wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschluss%20der%2028.%20EMK.pdf> [15.5.2010].

²⁹⁹ Tamtéž.

³⁰⁰ Degen, Manfred (2005).

této příležitosti zdůraznil potřebu evropské ústavy, přičemž by se v případě této ústavy, podle Johannese Rau, nemělo jednat o vyvrcholení evropské integrace, ale o její základ.³⁰¹

Prohlášení z Laeken, ve kterém bylo obsaženo rozhodnutí o svolání Konventu a stanoveny cíle včetně vymezení kompetencí, hodnotila tehdejší ministryně pro spolkové a evropské otázky, Hannelore Kraft, jako dílčí úspěch („Etappensieg“) pro všechny regiony vzhledem k tomu, že odpovídá paleta témat, která mají být v rámci Evropského konventu projednány jejich požadavkům.³⁰² Obava zazněla z hlediska nezávaznosti seznamu témat pro práci Konventu. Co se týče složení Konventu, hodnotí Kraft (kromě 6 míst pozorovatelů vyčleněných Výboru regionů) i výběr osoby prezidenta Konventu, Giscarda d'Estainga, vzhledem k jeho zkušenostem z funkce prezidenta regionu Auvergne a Rady obcí a regionů v Evropě. Co se týče obsahové stránky, tak ministryně poukazuje na témata na agendě, která se shodují požadavky Wolfganga Clementa formulovanými v lednu 2001, a která lze tedy považovat za priority Severního Porýní-Vestfálska. Patří sem jednoznačnější a lepší vymezení kompetencí, zjednodušení politických nástrojů, rozšíření hlasování kvalifikovanou většinou v Radě, volba předsedy Komise nebo posílení Evropského parlamentu. Co se týče vymezení kompetencí, oceňuje Kraft otevřenost procesu, která nevyklučuje ani přenos kompetencí zpět na členské státy. Severní Porýní-Vestfálsko mělo v úmyslu práci Konventu aktivně podporovat a využít k tomu svoji funkci předsednické země Konference evropských ministrů.³⁰³

Ministryně pro evropské záležitosti, Hannelore Kraft, informuje 11. března 2002 Výbor pro evropskou politiku a politiku jednotného přístupu vůči světu o neúspěchu Konference ministerských předsedů z 28. února 2002, co se dosažení konsensu ohledně závěrů konference týče.³⁰⁴ Cílem Konference bylo dosažení shody ohledně pozic k diskusi v Konventu o budoucnosti Evropské unie. Na pozice Spolkové rady ohledně obecných požadavků, nyní měla navázat zpráva o konkrétních představách v jednotlivých oblastech politiky. Neshody se týkaly pozičního dokumentu, vypracovaného na pracovní úrovni v únoru 2002. Tento dokument obsahovat, podle Kraft, 20 bodů politicky sporných bodů („*Dissenspunkte*“), které

---

³⁰¹ Mittag, Jürgen (2009).

³⁰² Bericht von Frau Ministerin Hannelore Kraft über den europäischen Rat von Laeken, 15. Sitzung von Europa- und Eine-Welt-Ausschusses am 14. Januar 2002. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA13-460_47.pdf [15.5.2010].

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ Zpráva na téma Europaminister-Konferenz am 28.2.2002 na 17. Zasedání Výboru pro evropskou politiku a politiku jednotného přístupu vůči světu

byly převážně inspirovány bavorskými pozměňovacími návrhy. Kvůli neshodám (především v rámci tzv. „A-Länder“) muselo být jednání odsunuto na pozdější termín.³⁰⁵

Fáze institucionalizace

Spolkové země obecně

Co se týče institucionálních změn, které trvaly po omezenou dobu zasedání Konventu, je třeba zmínit, že byly německé země v Konventu zastoupeny jedním řádným členem z celkem 64 zástupců členských států, 13 zástupců kandidátských států, a sice ministerským předsedou Bádenska-Württemberska, Teufelem, a jeho zástupcem ministrem justice Severního Porýní-Vestfálska, Gerhardsem.³⁰⁶ Mimo to bylo 6 míst vyhrazeno Výboru regionů – z celkem 13 míst určených pro zástupce výborů. Šlo však pouze o pozorovatelský statut. Zástupci se tedy směli účastnit jednání, neměli však možnost hlasovat. Toto omezení bylo vzhledem ke konsensuálnímu způsobu jednání v Konventu (a tedy absenci hlasování) bezvýznamné.³⁰⁷

I přes poměrně omezené možnosti formálně spolu ovlivňovat činnost Konventu, hrály německého spolkové země významnou roli při plenárních diskusích, v pracovních skupinách a tzv. za kulisami. Co se plenárních diskusí týče, tak to bylo právě plénum, kterému bylo možné přisoudit podporu pro zemské zájmy, což je zásluhou šesti zástupců z Výboru regionů, ale i činnosti nově konstituované skupiny „RegLeg“. Tato skupina spojovala regiony se zákonodárnými pravomocemi, které lze považovat za nejsilnější v Evropě, patří mezi ně Severní Porýní-Vestfálsko, Bavorsko, regiony z Rakouska, Itálie, Belgie, Španělska i Velké Británie. Za neúspěch lze označit selhání snah o zřízení pracovní skupiny „Regiony“.³⁰⁸

Spolkové země vyjednávaly o společných pozicích se spolkovou vládou v rámci zasedání pracovní skupiny „*Bund-Länder-Arbeitsgruppe*“ pod společným předsednictvím státního sekretáře Pleugera, resp. státního ministra z min. zahraničí Buryho a státního sekretáře Hoffmanna (Státní kancelář Brémy). Dalším fórem (neformálního charakteru) byl tzv. „Bruselský kruh“, což bylo neformální setkání všech německých členů Konventu, které

---

³⁰⁵ Tamtéž.

³⁰⁶ Tamtéž.

³⁰⁷ Rozhovor s Prof. Dr. Manfredem Dammeyerem v březnu 2010. Manfred Dammeyer byl ministrem pro spolkové záležitosti v letech 1995 až 1998, členem Výboru regionů od 1994. Viceprezidentem Výboru regionů v letech 1994 bis 1998, jeho prezidentem v období 1998 až 2000 a prvním viceprezidentem ve dvou následujících letech (2000 až 2002), tedy i v době zasedání Konventu.

³⁰⁸ Degen, Manfred (2005).

sloužilo především výměně informací a stanovisek před plenárním zasedáním Konventu.³⁰⁹ Posledně jmenované grémium mělo svou váhu mimo jiné i proto, že umožňovalo výměnu stanovisek s některými významnými osobnostmi, jako byl dlouholetý členem Evropského parlamentu a člen prezidia Konventu, Prof. Klaus Hänsch. Ten se v rámci svého kontaktu se zástupci spolkových zemí snažil jak vyslechnout jejich pozice a případně je usměrnit, pokud se nezdály být reálné. V neposlední možnost se mu skýtala možnost zprostředkovat pozice německé delegace (včetně spolkových zemí) prezidiu Konventu.³¹⁰ Mimo to fungovala v rámci Konventu neformální skupina „Přátelé subsidiarity“, v rámci které se výrazně angažoval zástupce německých spolkových zemí, Teufel, společně například s britským ministrem pro evropské záležitosti, Peterem Hainem. Angažmá ministerského předsedy Bádenska-Württemberska, Erwina Teufela, v průběhu zasedání Konventu bývá hodnoceno jako velice přínosné.³¹¹

Co se týče institucionálních změn, které byly obsaženy v návrhu Evropské ústavy, tak patří z pohledu zemí zřejmě mezi nejvýznamnější závazek Evropské unie respektovat ústavně právní struktury členských států, včetně regionální a komunální samosprávy (čl. 5, odst. 1). Dále mělo dojít k přeformulování pojmu princip subsidiarity ve Smlouvách do pro země přijatelné podoby. Podle této nové definice mají být na evropské úrovni vykonávány jen takové úkoly, které nemohou být dostatečně plněny ani na národní, ani na regionální nebo lokální úrovni, a které mohou být vzhledem k rozsahu těchto úkolů nebo jejich důsledkům lépe plněny na evropské úrovni.³¹² Komise měla do budoucna povinnost konzultovat své návrhy s regiony, a sice již v před legislativní fázi. Národní parlamenty se mají podílet na Mimo přezkoumávání principu subsidiarity a zvažování dopadů ustanovení Evropské komise. Kompetence měly být do budoucna děleny do tří kategorií, mezi výlučné, sdílené a doplňkové. Přičemž nápad zavést katalog kompetencí vnesl do diskuse Wolfgang Clement již v roce 2001. Důležité bylo z pohledu zemí i ustanovení, že stanovení cíle není oprávněním

---

³⁰⁹ Degen, Manfred (2005).

³¹⁰ Rozhovor s Klausem Hänschem, členem Evropského Parlamentu v letech 1979-2009, předsedou Evropského parlamentu v letech 1994-1997 a členem prezidia Konventu.

³¹¹ „Ministerpräsident Teufel kam in den Plenardebatten und Ausschusssitzungen häufig zu Wort und verstand es, seine Positionen überzeugend zu vermitteln. Er spielte auch in den Beratungen der Konventsmitglieder, die der europäischen Volkspartei angehörten, eine wichtige Rolle. Zusammen mit anderen Konventsmitgliedern besonders dem britischen Europaminister Peter Hain, zog er die Fäden in einer parteiübergreifenden, informellen Gruppe, den ‚Freunden der Subsidiarität‘.“ Degen, Manfred (2005). Str. 34-35.

³¹² Münch, Claudia, in: Alemann, Ulrich von (Hg.), Landespolitik im europäischen Haus, NRW und das dynamische Mehrebenensystem, Wiesbaden: VS verlag für Sozialwissenschaften 2005.

pro aktivity EU i v dalších oblastech („*Zielbestimmungen sind keine Handlungsermächtigungen*“). Zásadní bylo získání pravomoci podat stížnost pro Výbor regionů a národní parlamenty na porušení dodržování principu subsidiarity. Výbor regionů měl nově mít i pravomoc podat stížnost, nejsou-li respektována jeho práva ze strany evropských institucí.³¹³

Za neúspěch lze považovat prosazení otevřené metody koordinace, a to v oblasti sociální politiky, výzkumu, zdravotnictví a průmyslu. Toto rozhodnutí je v rozporu se představami spolkových zemí, podle kterých by metoda otevřené koordinace měla být použita mimo kompetence evropských institucí pouze za účelem výměny informací a zkušeností mezi členskými státy, interní dohody mezi členskými státy by touto metodou neměly být dotčeny.³¹⁴

Mimo to měla EU získat nové kompetence v oblastech jako je energetika, ochrana před katastrofami nebo spolupráce ve správě.³¹⁵

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko se společně s dalšími regiony se zákonodárnými kompetencemi v kontextu přípravy Prohlášení z Laeken institucionalizovaly do skupiny RegLeg. Iniciativa vzešla ze strany belgických regionů během belgického předsednictví. Již v květnu 2001 obhajovala skupina společné požadavky před belgickým premiérem, v listopadu 2001 následovala konference v belgickém Lutychu, krátce před Evropskou konferencí v Laekenu. V této počáteční fázi se skupině RegLeg podařilo ovlivnit belgické předsednictví a Prohlášení z Laeken ve prospěch regionů. Poprvé tak v prohlášení státních představitelů byly regiony explicitně zmíněny a regionům bylo přisouzeno 6 křesel pozorovatelů (jmenovaných Výborem regionů). Předpokladem pro tento úspěch bylo v první fázi přesvědčení národních vlád a belgického předsednictví, v druhé fázi pak cílevědomé vyjednávání s cílem získat podporu ostatních členských států, přičemž bylo v případě některých tradičních odpůrců vymezování práv regionům, jako je Španělsko, zřejmě nutné sáhnout k protislužbám „Koppelungsgeschäfte“). Skupina RegLeg byla činná i v průběhu zasedání Konventu, kdy byli její členové v intenzivním kontaktu se členy Evropské komise

---

³¹³ Degen, Manfred (2005).

³¹⁴ Rozhodnutí 30. Konference evropských ministrů z 10./11. Října 2001. URL: <http://www.baden-wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschluss%20der%2030.%20EMK.pdf> [16.5.2010].

³¹⁵ Tamtéž.

a spolupracovala s Konferencí regionálních parlamentů se zákonodárnými pravomocemi – CALRE.³¹⁶

Jak již bylo zmíněno, náležela Severnímu Porýní-Vestfálsku v období zasedání Konventu funkce předsedy Konference evropských ministrů, kterou vykonával tehdejší vedoucí Státní kanceláře v hodnosti ministra, Wolfram Kuschke. Ačkoli neměl původně ani jeden ze zástupců zemí v Konventu pocházet ze Severního Porýní-Vestfálska (za řádného člena byl nominován zástupce Bádenska-Württemberska z řad Křesťanských demokratů a za jeho zástupce Sociální demokrat z Dolního Saska), došlo po zemských volbách v Dolním Sasku ke změně ve vládě, a za účelem zachování parity měl být nominován sociálně demokratický zástupce ze Severního Porýní-Vestfálska. Vzhledem k tomu, že tuto funkci ministr pro evropské záležitosti Wolfram Kuschke kvůli ke svému vytížení odmítl³¹⁷, byl do Konventu vyslán zemský ministr pro justiční záležitosti Wolfgang Gerhards, který se na této pozici nijak zvlášť neprofiloval.³¹⁸ Paradoxně tak nebyla funkce předsednické země Konference evropských ministrů v době zasedání Konventu Severnímu Porýní-Vestfálsku takovým přínosem, jak si představovalo.

Za zmínku stojí, že i přesto bylo Severní Porýní-Vestfálsko v rámci Konventu více než dobře zastoupeno, z celkových sedmi zástupců Německa a řádných členů Konventu, pocházeli tři ze Severního Porýní-Vestfálska, přičemž jeden z nich – Klaus Hänsch – obsadil křeslo v prezidiu Konventu. Dva zbývající byli člen, EP, Elmar Brok a zástupce Výboru regionů Manfred Dammeyer.³¹⁹

V roce 2003 došlo k ukotvení povinnosti zemské vlády v Bavorsku informovat zemský sněm, a sice na základě Zákona o informování zemského sněmu státní vládou („Parlamentního informačního zákona – PIG)³²⁰ Přičemž jsou detaily blíže určeny v dohodě mezi zemským sněmem a vládou³²¹.

---

³¹⁶ Degen, Manfred (2005).

³¹⁷ Rozhovor s Wolframem Kuschke, v období od 12. listopadu 2002 do 15. října 2004 vedoucí Státní kanceláře v hodnosti ministra, od 15. října 2004 do 24. června 2005 ministr pro záležitosti spolku, Evropy a médií.

³¹⁸ Rozhovor s Manfredem Dammeyerem.

³¹⁹ Wirtz, Christiane, Hintergrund: Drei für den EU- Konvent, Die neuen Jobs für Klaus Hänsch, Elmar Brok und Manfred Dammeyer. Spddeutsche Zeitung, 28.2.2002.

³²⁰ Gesetz über die Unterrichtung des Landtags durch die Staatsregierung (Parlamentsinformationsgesetz - PIG). URL: http://by.juris.de/by/gesamt/PIG_BY.htm#PIG_BY_rahmen [13.5.2010].

³²¹ Vereinbarung zwischen Landtag und Staatsregierung über die Unterrichtung des Landtags durch die Staatsregierung (Vereinbarung zum Parlamentsinformationsgesetz – VerPIG). URL:

Fáze přijímání a uplatňování změn

Spolkové země obecně

Spolkové země hodnotily ústavní návrh předložený Konventem jako vleku vyvážený kompromis, který by mohl přispět ke zvýšení schopnosti jednání, lepšímu dodržování principu subsidiarity, větší transparentci, demokratičnosti a efektivity evropské politiky. Již v červnu 2003 hodnotily spolkové země metodu Konventu jako vhodnou pro projednávání reformy smluvního základu EU, přičemž pozitivně vnímaly především zapojení národních parlamentů, Evropského parlamentu, Evropské komise a širší veřejnosti, od čehož si slibovaly zvýšení přijatelnosti evropské integrace u občanů.³²² Z konkrétních opatření si země cení zahrnutí Charty základních lidských práv do ústavního textu, zavedení lepšího využití dvojí většiny při hlasování v Radě, posílení práv Evropského parlamentu, omezení počtu komisařů v EK apod. Co se týče zohlednění jejich centrálních požadavků, uvítaly země ukotvení kompetenčních kategorií, principu subsidiarity a přiměřenosti, vymezení cílů v části 1 apod. Nedostatky viděly země v části III. ústavního návrhu, který však měl být ještě v červenci projednáván. Výslovně vítají, že se nebyla metoda otevřené koordinace ukotvena jako obecný nástroj jednání.³²³ Nedostatky viděly země již tehdy v absenci zmínky Boha v preambuli, reformě klauzule flexibility, plánované zahrnutí sociální politiky mezi evropské kompetence apod.³²⁴ Po ukončení práce Konventu označil ministerský předseda Bádenska-Württemberska za jeden z centrálních úspěchů v očích spolkových zemí i skutečnost, že migrační politika bude i nadále v kompetenci národních států.³²⁵

I přes dílčí výhrady mohly spolkové země hodnotit práci Konventu jako úspěch. I z tohoto důvodu zastávaly spolkové země názor, že by měl být konventní návrh na následující Mezivládní konferenci projednáván jako celku.³²⁶ V tomto bodě se shodly se spolkovým stanoviskem, jak Joschka Föschler, tak i Erwin Teufel varují před příliš technickým zabýváním se detaily v rámci Mezivládní konference.³²⁷

<http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/XDLGVB0319.pdf?von=00670&bis=00672> [13.5.2010].

³²² Erste politische Bewertung des Verfassungsentwurfs“ z 36. konference evropských ministrů. URL: <http://www.baden-wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschluss%20der%2036.%20EMK.pdf> [17.5.2010].

³²³ Tamtéž.

³²⁴ Tamtéž.

³²⁵ Europa: EU-Verfassung nimmt entscheidende Hürde, General-Anzeiger, 11.7.2003.

³²⁶ Degen, Manfred (2005).

³²⁷ „Wenn das Paket noch einmal völlig aufgeschnürt werde, wird man es nie wieder zubekommen.“ V: Kuhn, Gisbert, Europa: Wehe, wenn das Paket aufgeschnürt wäre, General-Anzeiger, 11.7.2003.

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko

Co se týče hodnocení metody Konventu i jeho výsledků, tak se pozice Severního Porýní-Vestfálska a Bavorska rozcházejí. Severní Porýní-Vestfálsko se, jako jedna ze zpravodajských zemí o výsledcích Konventu, s výše představenými zemskými stanovisky do velké míry ztotožňuje a výsledky práce Konventu přes drobné výhrady jen drobné výhrady vítá.³²⁸ To ovšem neznamená, že by všichni vítaly metodu Konventu s velkým nadšením. Dlouholetý člen Evropského parlamentu ze Severního Porýní-Vestfálska a zástupce EP v Konventu, Elmar Brok, nepovažoval ústavní návrh za významný pokrok oproti Maastrichtu, Amsterdamu a Nice.³²⁹ V lednu 2005, šest měsíců po podpisu Evropské ústavy, ještě před referendy ve Francii a Nizozemí, hodnotí zemský ministr pro záležitosti polku, Evropy a médií, Wolfram Kuschke, Evropskou ústavu o něco opatrněji, když vyzdvihuje veřejná zasedání Rady ministrů, což by mělo Evropu přiblížit občanům. Dále zmiňuje plánované zřízení úřadu evropského ministra zahraničí jako úspěch, ale především chválí vylepšení postavení regionů.³³⁰ Dále se u té samé příležitosti vyjádřil v tom smyslu, že by Německo v Bruselu mělo působit jednotně, proto by kompetence spolkových zemí měly být koncentrovány u spolku. Ještě nedávno u příležitosti reformy federalismu však spolkové země usilovaly o rozšíření svého práva na aktivní účast na evropském rozhodování i v nově nabytých oblastech.³³¹

Bavorsko se jako jediná země nepřipojilo k dokumentu „*První politické hodnocení ústavního návrhu*“, který se stal součástí stanoviska EMK z června 2003. Také k tomuto dokumentu formulovalo nejvíce výhrad a pozměňovacích návrhů, pro které však nenašlo větší podporu (často se k němu přiklánělo pouze Hesensko).³³² Bavorsko sice uznalo zásluhy Konventu, například v oblasti institucionální reformy, na druhou stranu poukazuje celou řadu zemských požadavků, které nebyly vyslyšeny. Odmítalo hodnotit metodu Konventu do té doby, než bude možné zhodnotit výsledky jeho práce jako celku. Ačkoli Bavorsko uznává, že byli zemští zástupci do procesu zahrnuti, vytýká metodě nedostatečnou kontrolovatelnost ze strany

---

³²⁸ Erste politische Bewertung des Verfassungsentwurfs“ z 36. Konference evropských ministrů. URL: <http://www.baden-wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschluss%20der%2036.%20EMK.pdf> [17.5.2010].

³²⁹ „All das geht weit über das hinaus, was in Maastricht, Amsterdam und Nizza erreicht wurde.“ Degen, Manfred (2005).

³³⁰ Wolfram Kuschke: „Sowohl die Flotte der kommunalen, als auch der regionalen Gebietskörperschaften geht damit erstmals offiziell in Brüssel vor Anker“ v: Wyputta, Andreas, Europa ist der Landesregierung nicht viel wert, TAZ Ruhr, 6.1.2005.

³³¹ Tamtéž.

³³² Erste politische Bewertung des Verfassungsentwurfs“ z 36. Konference evropských ministrů. URL: <http://www.baden-wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschluss%20der%2036.%20EMK.pdf> [17.5.2010].

národních parlamentů. Bavorsko stejně jako ostatní země nesouhlasí s rozšířením evropských kompetencí o oblast sociální politiky, energetiky apod., mimo to vidí v rozšíření obecných a zvláštních koordinačních kompetencí EU v podstatě ukotvení otevřené metody koordinace.³³³ Vzhledem ke svým četným výhradám se Bavorsko k výše zmíněnému dokumentu nepřipojilo.

3.4. Spolkové země a Lisabonská smlouva

Fáze diskursu

Spolkové země obecně

Spolkové země reagují na odmítnutí Evropské ústavní smlouvy v referendech ve Francii a Nizozemí zdůrazněním své podpory tomuto dokumentu. Jejich obavami o ztrátu práv, jejichž ukotvení se jim během zasedání Konventu podařilo dosáhnout, především pak v oblasti kontroly dodržování principu subsidiarity, vyplývají na povrch v podobě požadavku na předčasné zavedení mechanismu včasného varování, který směřují na Konferenci ministerských předsedů s žádostí o jeho zprostředkování spolkové vládě.³³⁴ Negativní výsledek referend ve dvou členských státech spolkové země interpretovaly jako nedostatek podpory občanů, a vyvodily z ní požadavek na další důsledné dodržování a případně i prohloubení principu subsidiarity, stejně jako revizi Evropské ústavní smlouvy v bodech, které by mohly mít vliv na blízkost Evropy k občanům.³³⁵ Z tohoto diskursu se vydělovalo Bavorsko svým požadavkem na revizi Evropské ústavní smlouvy a Hesensko, které se sice připojilo k požadavku na předčasné uvedení do praxe mechanismu včasného varování, stejný postup však vyžadovalo i u principu spolurozhodování, dvouletého rotačního principu v Radě, veřejného zasedání a hlasování tzv. dvojí většinou v Radě a ustanovení funkce evropského ministra zahraničí.³³⁶

V průběhu ratifikačního procesu k Lisabonské smlouvě, v rámci společných jednání se Spolkovým sněmem o tzv. doprovodných zákonech, která probíhala po rozsudku SÚS v létě 2009, se některé spolkové země (včetně Bavorska) zasazovaly o významné navýšení zemských kompetencí, které by se tak měly přibližovat kompetencím Spolkového sněmu. Bavorská zemská vláda mimo jiné prohlásila, že „musí být na Spolkovou radu během jednání

---

³³³ Tamtéž.

³³⁴ Závěry 41. Konference evropských ministrů z 26. Října 2005. URL: <http://www.baden-wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschl%FCsse%20der%2041.%20EMK.pdf> [17.5.2010].

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ Tamtéž.

nahlíženo vždy paralelně se Spolkovým sněmem³³⁷.

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko

Co se týče bezprostřední reakce NRW a Bavorska na zamítnutí Evropské ústavní smlouvy ve Francii a Nizozemí, tak je třeba poukázat na skutečnost, že se obě spolkové země připojily k výše zmíněným závěrům 41. Konference evropských ministrů, Bavorsko však cítilo potřebu prezentovat své stanovisko k situaci ještě zvlášť do protokolu. V rámci tohoto stanoviska Bavorsko poukazuje na význam prvků subsidiarity, demokracie, efektivita a blízkosti občanů. Požaduje rychlou revizi schválené Ústavní smlouvy a její zestručnění a označení méně ambiciózním názvem. Některé podstatné prvky Smlouvy je však třeba zachovat. Mezi ně by z pohledu Bavorska měla patřit Charta základních práv, institucionální změny, dále pak opatření zajišťující vymezení kompetencí, kontrolu dodržování principu subsidiarity a posílení evropské zahraniční a bezpečnostní politiky.³³⁸

Ani v Severním Porýní-Vestfálsku však nepřevládá jednotný diskurs ohledně budoucího vývoje Evropské ústavní smlouvy. Poslanec Evropského parlamentu za CDU, Elmar Brok, například požadoval pozastavení ratifikačního procesu o jeden rok, aby se předešlo dalším odmítavým reakcím. V mezidobí by se měly členské státy věnovat diskusím o práci s veřejností. Po uplynutí tohoto období by měl být svolán nový Konvent.³³⁹

Obě spolkové země podstatně rozdělil postoj k Lisabonské smlouvě, především pak k rozsudku Spolkového ústavního soudu (SÚS) o Lisabonské smlouvě. V souladu se skutečností, že někteří poslanci CSU patřili mezi stěžovatele na Lisabonskou smlouvu, resp. jejího převedení do formy zákonů u SÚS, vítá Bavorsko rozhodnutí SÚS a doprovodné zákony považuje za potvrzení parlamentního systému Německa. Z kompromisů, které se CSU (Bavorsko) podařilo v rámci jednání o doprovodných zákonech docílit, byl uvítán příslib kancléřky z 8. Zářetí (u příležitosti posledního čtení doprovodných zákonů ve Spolkovém sněmu) oznámit ostatním členským státům, že Lisabonská smlouva v Německu bude aplikována v souladu s rozsudkem SÚS. Současnou podobu doprovodných zákonů považuje

---

³³⁷ Schmiese, Wulf, Hessen fordert Europaausschuss der Länder, FAZnet, 9.7.2009
URL: <http://www.faz.net/s/Rub99C3EECA60D84C08AD6B3E60C4EA807F/Doc~E7047486965E946EA86018A7EA7332C8B~ATpl~Ecommon~Scontent.html> [21.7.2009]

³³⁸ Závěry 41. Konference evropských ministrů z 26. Října 2005. URL: <http://www.baden-wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschl%FCsse%20der%2041.%20EMK.pdf> [17.5.2010].

³³⁹ De Villepin schlägt Union mit Deutschland vor. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 9.6.2005.

Bavorsko za svou zásluhu. Cílem Bavorska je i do budoucna prosadit „Kompetenzkontrollklage“ u SÚS, v tomto směru jsou doprovodné zákony kompromisem, který bylo nutné udělat k uvolnění cesty k ratifikaci LS. Bavorsko se cítí být strážcem suverenity a požaduje v této oblasti skutečný „Paradigmwechsel“.³⁴⁰

Ministerský předseda Jürgen Rüttgers proti tomu vystavil rozsudek SÚS kritice. Rozsudku, vytkl, že odráží chápání státu, které je podle něho příliš tradiční a fixované na jednotu národa a státu. V tomto pojetí podle něho není prostor pro nadnárodní instituce. Evropa otevřených hranic už není jen evropské společenství, je to něco zcela nového. Ministerský předseda NRW vítá, že byl rozsudek převeden do doprovodných zákonů v poměru 1:1, a že se ostatní návrhy v tomto bodě neprosadily. Posílení Spolkového sněmu a rady je v pořádku, a v souladu se zásadami federalismu. Německo zůstává i nadále jednáním schopným v evropské politice, je nutné, aby i nadále mohlo dostát svým úkolům.³⁴¹

Co se týká Lisabonské smlouvy obecně, tak opět dochází více méně ke shodě. Obě spolkové země si od Lisabonské smlouvy slibují více demokracie, transparentnosti a blízkosti občanům. Zavedení pozice Vysokého představitele jako předpokladu pro zlepšení rozhodovacích schopností EU. Evropské orgány by měly dodržovat princip subsidiarity. Pozitivně je vnímán „systém včasného varování“ umožňující zemím stejně jako Výboru regionů obrátit na Evropský soudní dvůr, aby přezkoumal, zda je princip subsidiarity dodržován. Ačkoli se nepodařilo prosadit právo na stížnost pro každou jednotlivou spolkovou zemi, na konferenci ministerských předsedů bylo vyjednáno, že bude Spolková rada zatupovat každou jednotlivou spolkovou zemi při její stížnosti na porušení subsidiarity. Bavorsko chce aktivně využívat možnosti podat stížnost proti nedodržování principu subsidiarity.³⁴² Positivně je vnímáno, že je v LS zmíněna komunální samospráva, ta by měla být společně s komunální „*Daseinsvorsorge*“ zachována. Bavorsko a další spolkové země se považují za „zmocněnce komun“ v úsilí o zachování jejich pravomocí.³⁴³ Severní Porýní-Vestfálsko zdůrazňuje i posílení Výboru regionů, právní závaznost Charty základních lidských práv, posílení hlasování dvojí většinou v Radě a možnost občanské iniciativy.³⁴⁴

---

³⁴⁰ Stenografický protokol z 861. zasedání Spolkové rady z 18. Zář 2009.

³⁴¹ Tamtéž.

³⁴² Stenografický protokol z 844. zasedání Spolkové rady z 23.5.2009. Str. 10

³⁴³ Stenografický protokol z 861. Zasedání Spolkové rady z 18. Zář 2009.

³⁴⁴ Der Vertrag von Lissabon – mehr Demokratie, mehr Transparenz, mehr Handlungsfähigkeit. v: Bericht über die europapolitischen Schwerpunkte der Landesregierung 2005-2009. Minister für Bundesangelegenheiten, Europa und Medien, MedienManagement GmbH, Bonn, 2010.

Fáze institucionalizace

Spolkové země obecně

Významné institucionální změny se v souvislosti s ratifikací Lisabonské smlouvy dočkala Spolková rada. Podle novely Zákona o spolupráci spolku a spolkových zemí v záležitostech Evropské unie (EUZBLG) mají být nově Spolkové radě spolkovou vládou kromě oficiálních dokumentů poskytovány i neoficiální (tzv. „non-papery“), například v podobě přípravných dokumentů na jednání Komise, pokud se záležitost týká výlučné kompetence spolkových zemí a dokument by měl mít význam pro vytvoření stanoviska Spolkové rady. Informace o jednáních v Radě jsou předávány i ústní formou.³⁴⁵ Podstatnou změnu v oblasti pravomocí představuje tzv. „Integrační zákon“ („Integrationsgesetz“)³⁴⁶. Spolková rada má být (společně se Sněmem) zapojena vždy, když je třeba schválit nějaký krok v Evropské radě pomocí spolkového zákona, tedy v případech, kdy je třeba použít zjednodušeného postupu pro přijímání změn zakládacích smluv, konkrétního ustanovení ke zjednodušenému postupu pro přijímání změn zakládacích smluv, nebo aplikovat pasarelu³⁴⁷ nebo doložku flexibility³⁴⁸ a kompetenční klauzuli. V případech, kdy je vyžadován pouze souhlas (tedy při použití záchranné brzdy a zvláštní pasarely), je zapojení Spolkové rady (na rozdíl od Sněmu) ukotveno v § 5, odstavci 2, podle kterého Spolková rada spolurozhoduje pouze tehdy, 1) pokud oblast rozhodování nespadá mezi zákonodárné pravomoci spolku, 2) když oblast rozhodování spadá do zákonodárných kompetencí zemí na základě článku 72, odstavce 2 GG, 3) pokud v oblasti rozhodování mohou země učinit tzv. „abweichende Regelung“ na základě článku 72, odstavce 3 nebo článku 84, odstavce 1 GG, 4) pokud toto rozhodnutí vyžaduje souhlas pomocí spolkového zákona.³⁴⁹ Další významnou změnou je vymezení práva na

---

³⁴⁵ Gesetz über die Zusammenarbeit von Bund und Ländern in Angelegenheiten der Europäischen Union. <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/euzblg/gesamt.pdf> [2.11.2009]

³⁴⁶ Gesetz über die Wahrnehmung der Integrationsverantwortung des Bundestages und des Bundesrates.

³⁴⁷ Pod pojmem „pasarela“ se skrývá „přechodová klauzule“, která je ukotvena v článku 48, odstavce 7 Smlouvy o EU, podle kterého může dojít v rámci již přenesených pravomocí EU ke změně hlasovací procedury (z jednomyslnosti na kvalifikovanou většinu) nebo ke změně legislativního postupu (Od zvláštního k řádnému). O těchto případech má rozhodovat Evropská rada jednomyslně poté, co bdřela souhlas EP. v: Mlsna, Petr, Kněžínek, Jan: Mezinárodní smlouvy v českém právu. Praha: Linde, 2009

³⁴⁸ V článku 352 Smlouvy o fungování Unie je doložka flexibility formulována následovně: „Ukáže-li se, že k dosažení některého z cílů stanevných Smlouvami je nezbytná určitá činnost Unie v rámci politik vymezených Smlouvami, které však k této činnosti neposkytují potřebné pravomoci, přijme Rada na návrh Komise jednomyslně po obdržení souhlasu Evropského parlamentu vhodná ustanovení.“ v: Mlsna, Petr, Kněžínek, Jan (2009).

³⁴⁹ Gesetz über die Ausweitung und Stärkung der Rechte des Bundestages und des Bundesrates in Angelegenheiten der Europäischen Union. URL:

<http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/XBCBGI0960.pdf> [28.04.2010]

porušení principu subsidiarity. Toto právo na stížnost spolková rada je ukotveno v § 7, odstavce 1 až 3 Zákona o spolupráci spolku a zemí v záležitostech Evropské unie (EZBLG). Spolková rada na základě tohoto paragrafu disponuje právem podat stížnost prostřednictvím spolkové vlády, pokud jsou země nebo jejich zákonodárné pravomoci dotčeny jednáním evropského orgánu, a sice pouze v případech, kdy se záležitost spadá do výlučných kompetencí spolkových zemí.³⁵⁰

V souvislosti s Lisabonskou smlouvou pak došlo k významným změnám, od kterých si nejen NRW, ale i ostatní regiony slibují změnu k lepšímu. Nově tak získává Výbor regionů právo být vyslyšen Evropským parlamentem v těch případech, kdy to bylo doposud povinností Evropské komise a Rady. Druhou významnou změnou je možnost podat stížnost před Evropský soudní dvůr na nedodržení principu subsidiarity nebo v případech, kdy byla porušena jeho práva. Toto nově nabyté právo je důležité i z toho důvodu, že tato výsada doposud náležela pouze orgánům EU. S příchodem Lisabonské smlouvy došlo i k prodloužení mandátního období členů Výboru regionů (včetně jeho předsedy), které má být nyní paralelní k mandátu členů Evropské komise a Evropského parlamentu. Od tohoto lze očekávat jak zajištění větší kontinuity a kompatibility s ostatními orgány EU.³⁵¹

Reformou, od které si Severní Porýní-Vestfálsko slibuje spravedlivější podmínky pro prosazování vlastních zájmů, je přehodnocení počtu zástupců ve Výboru regionů v závislosti na počtu obyvatel členského státu. Německo by si tak podle předběžných odhadů (v tomto bodě nebyla jednání speciálně k tomuto účelu zřízené ad-hoc komise Výboru regionů ještě zakončena) mohlo polepšit navýšením počtu svých zástupců ve Výboru ze současných 24 na 45 (přičemž i u tohoto čísla se jedná o kompromis, podle přesných výpočtů by to mělo být až 53 zástupců).³⁵²

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko

S nástupem nové zemské vlády Severního Porýní-Vestfálska v roce 2005 byla spojena institucionální změna týkající se koordinace evropských záležitostí v rámci Zemského sněmu.

---

³⁵⁰ Geschäftsordnung des Bundesrates, IV. a Das Verfahren in Angelegenheiten der Europäischen Union. URL: http://www.bundesrat.de/cln_179/nn_9718/DE/struktur/recht/go/go-node.html?_nn=true&_nn=true#doc41780bodyText5 [17.5.2010].

³⁵¹ Stahl, Gerhard (2009).

³⁵² Interview s Wernerem Jostmeierem, předsedou Hlavního výboru (v současnosti zodpovědného za evropskou politiku) Zemského sněmu NRW a vedoucím německé delegace ve Výboru regionů. 27. dubna 2010.

Došlo ke zrušení samostatného Výboru pro evropskou politiku a politiku jednotného světa a evropské záležitosti byly převedeny zpět pod Hlavní výbor.

V roce 2010, pouze několik měsíců po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost, se dále podařilo dosáhnout shody ohledně novely Dohody mezi Zemským sněmem NRW a zemskou vládou ohledně předávání informací.³⁵³ Tato dohoda, také zvaná jako „*Parlamentsinformationsvereinbarung*“, byla v platnosti od roku 2009. Předmětem novely se přitom stalo doplnění Dohody v částech V.4. a V.5., přičemž se část V.5. týká dohledu nad dodržováním principu subsidiarity. Zemská vláda by měla včas informovat Zemský sněm o všech stížnostech na nedodržování principu subsidiarity předkládaných Spolkové radě i o svém plánovaném stanovisku k těmto stížnostem. Zemský sněm by měl mít možnost iniciovat se zemskou vládou setkání za účelem projednání tohoto tématu.³⁵⁴

Fáze přijímání a uplatňování změn

Spolkové země obecně

Vzhledem ke skutečnosti, že vstoupila Lisabonská smlouva teprve nedávno (1. prosince 2009), nelze v tomto okamžiku provést rozsáhlou analýzu toho, do jaké míry spolkové země vzaly nové možnosti za své, a o jaké míry je využívají v praxi.

Zaznamenat bylo doposud možné kritický postoj Spolkové rady k přezkumu dodržování principu subsidiarity v praxi. Ačkoli Spolková rada uznává, že Lisabonská smlouva znamenala výrazné zlepšení, co se týče procedurálního ukotvení principu subsidiarity, i nadále shledává deficit v materiální stránce, především nedostatek jednoznačně formulovaných kritérií pro posouzení dodržování principu subsidiarity, což omezuje možnost přezkumu principu v praxi. Podle Spolkové rady má být u každého jednotlivého dokumentu právního charakteru odůvodněno, proč s ním spojené cíle nemohou být dostatečně plněny na národní, regionální nebo lokální úrovni. Podle názoru Spolkové rady by se tak regulační činnost EU měla omezit na záležitosti, které mají nadnárodní dopad. Regulační činnost EU by měla jednoznačný přínos v kvantitativním i kvalitativním smyslu. V případě opatření

---

³⁵³ Vereinbarung zwischen dem Landtag Nordrhein-Westfalen und der Landesregierung über die Unterrichtung des Landtags durch die Landesregierung – Parlamentsinformationsvereinbarung. URL: <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMD14-9787.pdf> [13.5.2010].

³⁵⁴ Unterrichtung durch die Präsidentin des Landtags. Ergänzung der Parlamentsinformationsvereinbarung in den Ziffern V.4. und V.5. URL: <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMD14-11070.pdf?von=1&bis=0> [13.5.2010].

opírajících se o obecnou klauzuli k vnitřnímu trhu („Binnenmarktklausel“) je vždy doložit, jaké by byly dopady absence tohoto opatření na hospodářskou soutěž apod. Přezkum dodržování principu subsidiarity by se neměl omezovat na jednotlivé předpisy, ale měl by se zabývat i kompetencemi EU jako takovými. Dále je třeba posílit i politický dialog v rámci probíhající spolupráce mezi národními parlamenty a evropskými orgány.³⁵⁵

Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko

Vzhledem že je i možnost provést analýzu chování Severního Porýní-Vestfálska Bavorska vzhledem ke krátkému časovému intervalu, který uběhl od ratifikace Lisabonské smlouvy, rozhodla se autorka na tomto místě srovnat postoj k finalitě EU obou aktérů, který do velké míry vyplynul již v kontextu debaty o ratifikaci LS a „doprovodných“ zákonů.

Podle severního Porýní-Vestfálska je evropskou integraci třeba i nadále prohlubovat jako nezbytný předpoklad pro zaručení konkurenceschopnosti EU v globálním měřítku. Pouze evropský model může zaručit zároveň rozumné hospodářství a sociální spravedlnost. Není třeba méně Evropy, ale více. Současný ministerský předseda Jürgen Rüttgers vzpomněl na svou kritiku skutečnosti, že se Helmut Kohl v minulosti vzdal cíle „Spojených států evropských“ a je i dnes toho názoru, že Evropa potřebuje velké cíle, jinak by se rozpadla. Lisabonská smlouva je toho podle něho příkladem. Dlouhodobým cílem má být Německo součástí Spojených států evropských.³⁵⁶

Bavorsko se o budoucnosti evropské integrace vyjádřilo o poznání obezřetněji. Oblasti, ve kterých by měla být EU podle Bavorska v budoucnu silnější, jsou posilování konkurenceschopnosti EU, boj s terorismem a kriminalitou, zajištění dodávek energie a férových obchodních podmínek celosvětově, ochrana klimatu a duševního vlastnictví, zajištění minimálních sociálních standardů. Do budoucna je třeba dbát na dodržování principu subsidiarity. Cílem Bavorska není „evropský superstrát“, ale zachování národní identity a různorodosti v Evropě.³⁵⁷

---

³⁵⁵ Bundesrat, Empfehlungen der Ausschüsse zu der 868. Sitzung des Bundesrates am 26. März 2010, Drs. 745/1/09. URL: http://www.bundesrat.de/cln_152/nn_6906/SharedDocs/Drucksachen/2009/0701-800/745-1-09_templateId=raw_property=publicationFile.pdf/745-1-09.pdf [17.5.2010].

³⁵⁶ Presseinformation, Rede von Ministerpräsident Jürgen Rüttgers "EU-Begleitgesetz zum Lissabon-Vertrag" im Bundesrat am 18. September 2009 in Berlin.

³⁵⁷ Stenografický protokol z 861. zasedání Spolkové rady z 18. Zář 2009.

4. Závěr

Hlavní výzkumná otázka této práce byla, zda je možné v evropské integrační politice německých spolkových zemí pozorovat i od 90. let domestikační snahy, pod kterými v pojetí předkládané práce máme na mysli snahy legislativy kontrolovat a omezovat jednání exekutivy jeho ukotvením do norem a institucionálních rámců. 90. léta jsou jako mezník vhodná ze dvou důvodů; v první řadě došlo k ukotvení práv spolkových zemí v nebyvale vysoké kvalitě v podobě ústavní novely článku 23 Základního zákona. Na první pohled se tak může zdát, že země dosáhly svého cíle. Za druhý faktor, který hovoří spíše proti aplikaci domestikační strategie, můžeme považovat změnu strategie spolkových zemí. Ty se od 90. let ve zvýšené míře vyvíjejí snahu o získání skutečně autonomních oblastí, kde by mohly samy rozhodovat bez vleklých diskusí na spolkové nebo evropské úrovni. Ačkoli se autorčina teze, že je domestikační snahy možné pozorovat ve výrazně snížené míře, omezuje se toto zjištění pouze na spolkovou úroveň. Na zemské úrovni se právě v 90. letech rozpoutaly domestikační snahy ze strany zemské legislativy omezit pravomoci zemské legislativy. Došlo tak k zajímavému jevu, kdy se ze zemí původně zápasnicích o kompetence vyvinuly země obránci svých vydobytých privilegií.

V rámci zodpovězení další výzkumné otázky, která je jednou z centrálních otázek při použití domestikačního konceptu (v pojetí Sebastian Harnische), a sice otázky, co stojí za ochotou exekutivy přistoupit na požadavky legislativy, a omezit tak svou vlastní autonomii, musíme zohlednit dvě roviny spolkovou i zemskou, na obou totiž probíhají domestikační tlaky. Ze zde provedené analýzy, vyplývá, že je spolková exekutiva ochotna přistoupit na požadavky legislativních orgánů (Spolkového sněmu nebo rady) tehdy, pokud při zhodnocování možných dopadů jejího jednání převáží negativní dopady a hrozby spojené s nepřihlednutím k legislativním požadavkům nad pozitivy spojenými s ponecháním si těchto kompetencí ve vlastních rukou. V případě spolkové vlády a Spolkové rady se tomu stalo před ratifikací zákona k Maastrichtské smlouvě. Tehdy postavily spolkové země spolkovou vládu před rozhodnutí, zda buď přistoupí na jejich požadavky, omezí tak své pravomoci (případně i efektivitu svého rozhodování v evropské politice v budoucnu), nebo na ně nepřistoupí a ohrozí tak ratifikaci Smlouvy z Maastrichtu v Německu, a tím i osud smlouvy jako takové. Zde byla volba poměrně jednoznačná. V budoucnu se však spolková vláda snažila této situaci předejít včasným zapojením legislativy do vyjednávání vnitrostátní úrovni, které šlo v případě Smlouvy z Amsterdamu dokonce nad rámec reformovaných zemských pravomocí. Dalším

důvodem, proč exekutiva přistupuje k navýšení práv legislativních orgánů, je pokud k tomu dá podnět Spolkový ústavní soud ve svém rozhodnutí. Z analýzy zemské úrovně (na příkladu Severního Porýní-Vestfálska) vychází ještě jedna situace, kdy je exekutiva ochotna k ústupkům, a sice když se cítí váhu úkolů spojených s jejími pravomocemi a cítí potřebu tuto zátěž sdílet, jako tomu je v případě navýšení informačních kompetencí Zemského sněmu v Severním Porýní-Vestfálsku v roce 2010 za účelem usnadnění přezkumu dodržování principu subsidiarity.

Poslední výzkumná otázka se týkala dynamiky a motivů vztahů mezi Severním Porýním-Vestfálskem a Bavorskem v otázkách evropské integrační politiky. I spolupráce spolkových zemí Severního Porýní-Vestfálska a Bavorska v této oblasti podléhala vývoji, který se však vyznačoval menší dynamikou. V případě vztahů obou spolkových zemí se jedná o dlouhodobě úzké vztahy založené na pragmatické úvaze, že druhého partnera nelze kvůli jeho významu přehlížet. Žádné větší sympatie mezi těmito zeměmi nelze zaznamenat (snad s výjimkou respektu k hospodářské síle partnera). Je to dáno především rozdílným politickým stylem, který se v Severním Porýní-Vestfálsku vyznačuje kooperací, vyjednáváním a větší ochotou ke kompromisům. Bavorský kurz je i na základě zde provedené analýzy více konfrontační. Rozdílný byl i hospodářský vývoj v poválečném období, který šel sice stejným směrem, ale jinou cestou. Zatímco byla strukturální proměna Severního Porýní-Vestfálska do velké míry umožněna financemi ze strukturálních fondů EU, spoléhala bavorská industrializace na jiné zdroje. Tento odlišný vývoj tak způsobil rozdílnost názorů například na strukturální fondy EU, která země po nějakou dobu nesmiřitelně rozdělovala. Finance z evropských zdrojů, ale i blízká spolupráce se sousedními regiony, centrální poloha Severního Porýní-Vestfálska v blízkosti Bruselu, oproti téměř periferní poloze Bavorska do pádu železné opony a tzv. „východního rozšíření EU“ v roce 2004, vedly i k rozdílnému utváření evropského povědomí.

Spolkové země Severní Porýní-Vestfálsko a Bavorsko spolu velmi úzce spolupracovaly v období vlády ministerského předsedy Wolfganga Clementa (1998-2000, 2000-2002), do kterého spadá příprava na jednání Konventu a angažmá obou spolkových zemí ve skupiny regionů se zákonodárnými kompetencemi RegLeg. Tehdy dala tato úzká spolupráce dojem vzniku osy Mnichov-Düsseldorf, která však byla pouze omezeného trvání, a evidentně souvisela jak s osobou ministerského předsedy Wolfganga Clementa, který si i přes své silné evropské přesvědčení zapsal do historie NRW jako nejhlasitější zastávce principu

subsidiarity, tak i s tehdejší akutní potřeba nalézt silného partnera při prosazování vlastních zájmů. Již hodnocení výsledků Konventu obě země rozdělvalo a za další rozkol ve vzájemných vztazích lze označit angažmá poslanců CSU při podání žaloby na Lisabonskou smlouvu k Spolkovému ústavnímu soudu. Severní Porýní-Vestfálsko se tak vrátilo ke svému pragmatickému přístupu k Bavorsku založenému na věčné spolupráci.

Německé spolkové země se v průběhu posledních desetiletí staly nezanedbatelným aktérem německé integrační politiky. Tlak ze strany spolkových zemí byl určující jak pro zřízení Výboru regionů, tak i pro prosazení principu subsidiarity a přesnějšího vymezení kompetencí. Přesto se i nadále jedná pouze o jednoho z aktérů, který je i přes veškeré úsilí a propracovaný rámec norem a kontaktů, občas obcházen, nucen přistupovat na kompromisy, nebo se případně vyrovnat se zásahy dalšího aktéra, jako tomu bylo například v v případě Spolkového ústavního soudu a jeho rozhodnutí k Lisabonské smlouvě z 30. června 2009. Především to jsou však dopady vlastních úspěšných snah a iniciativ, se kterými se musejí spolkové země vypořádat, a které jsou často spojeny s enormními nároky na personální a finanční zdroje, kterým mohou jen některé z nich dostát. Těmto nárokům budou spolkové země čelit především v důsledku navýšení svých práv v souvislosti s ratifikací Lisabonské smlouvy, přičemž se jako obzvláštní zátěž jeví právo na přezkum dodržování principu subsidiarity. Teprve čas ukáže, jak se tohoto úkolu zhostí, a jestli bude nový úkol „Last, aber Lust“.

Zdroje:

Literatura:

Alemann, Ulrich von; Brandenburg, Patrick, Nordrhein-Westfalen. Ein Land entdeckt sich neu, Köln: Landeszentrale für politische Bildung, 2000.

Axt, Heinz-Jürgen, Einleitung: Wirtschaft in NRW – Förderung und Strukturwandel mit Blick auf Europa, v: Alemann, Ulrich von; Münch, Claudia (Hg.), Handbuch Europa in NRW, Wer macht was in NRW für Europa?, 2. Aktualisierte und erweiterte Auflage, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaft, 2003.

Benz, Arthur, „Europafähigkeit“ des deutschen Bundesstaats, Vorschläge zur Reform des Bundesstaates vor dem Hintergrund der europäischen Integration“, z: Alemann, Ulrich von (Hg.), Landespolitik im europäischen Haus, NRW und das dynamische Mehrebenensystem, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaft, 2005.

Briesen, Detlef, Vom Durchbruch der Wohlstandsgesellschaft und vom Ende des Wachstums 1955-1995, v: Landeszentrale für politische Bildung Nordrhein-Westfalen, Gesellschafts- und Wirtschaftsgeschichte Rheinlands und Westfalens, Köln: W. Kohlhammer GmbH, 1995, s. 202-268.

Brunn, Gerhard, Die Zeit der Krisen 1914-1955, Landeszentrale für politische Bildung Nordrhein-Westfalen, Gesellschafts- und Wirtschaftsgeschichte Rheinlands und Westfalens, Köln: W. Kohlhammer GmbH, 1995, s. 129-201.

Bulmer, Simon; Jeffery, Charlie; Paterson, William E. (ed.), Germany's European diplomacy, Shaping the regional milieu, Manchester: Manchester University Press, 2000.

Degen, Manfred, Der Verfassungsprozess – eine Betrachtung aus der regionalen Sicht. V: Alemann, Ulrich von (Hg.), Landespolitik im europäischen Haus. NRW und das dynamische Mehrebenensystem, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, s. 31-40.

Dieringer, Jürgen, Föderalismus in Europa - Europäischer Föderalismus, Z: Gabriel, Oscar, W. (Hg.), Die EU-Staaten im Vergleich. Strukturen, Prozesse, Politikinhalt, 3. Auflage, 2008.

Elkar, Rainer S., Alte Ökonomie und neue Dynamik: Rheinland-Westfalen während der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts, v: Landeszentrale für politische Bildung Nordrhein-Westfalen, Gesellschafts- und Wirtschaftsgeschichte Rheinlands und Westfalens, Köln: W. Kohlhammer GmbH, 1995, str. 14-78.

Grasl, Maximilian K., Trennen sich die Wege? Die Bundes- und Europapolitik der Länder, z: Hildebrandt, Achim (Hg.), Die Politik der Bundesländer. Staatstätigkeit im Vergleich, Wiesbaden, 2008, str. 311-329.

Grasnack, Jan, Bayern, Rhône-Alpes und Oberösterreich im Vergleich, Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag, 2007.

Grünhage, Jan, Entscheidungsprozesse in der Europapolitik Deutschlands. Von Konrad

Adenauer bis Gerhard Schröder, Baden-Baden: Nomos, 2007.

Chardoń, Matthias, Mehr europapolitische Handlungsspielräume für die deutschen Länder? Die Auswirkungen der Föderalismusreform I. und des Vertrags von Lissabon, z: Lambert, Karl-Heinz (Hg.), Europapolitik und Europafähigkeit von Regionen, Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges., 2009. Str. 25-41.

Handl, Vladimír, "Evropské Německo", nebo "de-evropeizace" německé politiky?, v: Rovná, Lenka (ed.): Evropská unie v členských státech a členské státy v Evropské unii: Evropeizace vybraných zemí EU, Praha: Eurolex Bohemia, 2007.

Harnisch, Sebastian, Internationale Politik und Verfassung. Die Domestizierung der deutschen Sicherheits- und Europapolitik, Baden-Baden: Nomos, 2006

Hildebrandt, Achim; Wolf, Frieder (Hrsg.), Die Politik der Bundesländer, Staatstätigkeit im Vergleich, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2008.

Hüttmann, Martin Große; Knodt, Michèle, „Diplomatie mit Lokalkolorit“. Die Vertretung der deutschen Länder in Brüssel und ihre Aufgaben im EU-Entscheidungsprozess, v: Europäisches Zentrum für Föderalismus-Forschung (Hg.), Jahrbuch des Föderalismus 2009. Föderalismus, Subsidiarität und Regionen in Europa, Baden-Baden: Nomos-Verl.-Ges., Str. 596-599.

Jakoby, Herbert, NRW und die europäische Strukturpolitik, v: Alemann, Ulrich von (Hg.), Landespolitik im europäischen Haus. NRW und das dynamische Mehrebenensystem, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2005, s. 189-226.

Jakšová, Kristýna, Mezinárodní vztahy německých spolkových zemí, případová studie spolkové země Severní Porýní-Vestfálsko (Bakalářská práce), Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Praha, 2009.

Janská, Zuzana, Evropská politika německých spolkových zemí. Bilance devadesátých let (diplomová práce), Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních vztahů, Praha, 2002.

Jeffery, Charlie, The German Länder: From Milieu-Shaping to Territorial Politics, v: Dyson, Kenneth; Goetz, Klaus H.; Germany, Europe and the Politics of Constraint, London: Oxford University Press, 2003.

Jeffery, Charlie, Towards a new understanding of multi-level governance in Germany? : The federalism reform debate and European integration, In: Politische Vierteljahresschrift (Wiesbaden), 48 (März 2007) 1, Str. 17-27.

Kießling, Andreas, Das Parteiensystem Bayerns, v: Jun, Uwe; Haas, Melanie; Niedermayer, Oskar (Hg.), Parteien und Parteiensysteme in den deutschen Ländern, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2008.

Knodt, Michèle, Europäisierung à la Sinatra: Deutsche Länder im europäischen Mehrebenensystem, v: Kohler-Koch, Beate; Knodt, Michèle, Deutschland zwischen Europäisierung und Selbstbehauptung, Frankfurt/Main: Campus Verlag, 2000.

Kohler-Koch, Beate, Conzelmann, Thomas; Knodt, Michèle, Europäische Integration - Europäisches Regieren, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2004

Knodt, Michèle, Tiefenwirkung europäischer Politik, Eigensinn oder Anpassung regionalen Regierens? Baden-Baden: Nomos-Verl.-Ges., 1998.

Korte, Karl-Rudolf; Florack, Martin; Grunden, Timo, Regieren in Nordrhein-Westfalen, Strukturen, Stile und Entscheidungen 1990 bis 2006, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2006.

Kranenpohl, Uwe, Das Parteiensystem Nordrhein-Westfalens, v: Jun, Uwe; Haas, Melanie; Niedermayer, Oskar (Hg.), Parteien und Parteiensysteme in den deutschen Ländern, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2008, str. 315-339.

Kropp, Sabine, Kooperativer Föderalismus und Politikverflechtung, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2010.

Maurer, Andreas, Korte, Karl-Rudolf, Innenpolitische Grundlagen der deutschen Europapolitik : Konturen der Kontinuität und des Wandels, z: Eine neue deutsche Europapolitik? : Rahmenbedingungen - Problemfelder - Optionen. / Heinrich Schneider [u.a.] [Hrsg.]. Institut für Europäische Politik. - Bonn : Europa Union Verl., 2002. - (Europäische Schriften des Instituts für Europäische Politik ; Band 77), S. 195-230

Mayer, Hans, Probleme und Strukturen der bayerischen Wirtschaft – Bayerns Entwicklung vom Agrar- zum Industriestaat, v: Roth, Rainer A, Freistaat Bayern, München: Bayerische Landeszentrale für politische Bildung, 1986, str. 371-386.

Minister für Bundesangelegenheiten, Europa und Medien, Bericht über die europäische und internationale Zusammenarbeit der Landesregierung 2005-2009, Bonn: Mirgel + Schneider MedienManagement GmbH, 2010.

Mittag, Jürgen, „Europäisierung“ Nordrhein-Westfalens? Europapolitische Leitbilder und Strategien nordrhein-westfälischen Ministerpräsidenten. V: Goch, Stefan (Hg.), Wandel ha teine Heimat. Nordrhein-Westfalen in Geschichte und Gegenwart. Oberhausen: Assoverlag, 2007, Str. 152-180.

Mlsna, Petr, Kněžínek, Jan: Mezinárodní smlouvy v českém právu. Praha: Linde, 2009

Mlsna, Petr, Spolkový ústavní soud SRN. Pozice v systému vztahů německé veřejné moci (Rigorózní práce), Univerzita Karlova v Praze, 2003.

Müller-Brandeck-Bocquet, Gisela, Deutsche Europapolitik von Adenauer bis Merkel, 2.

Aktualisierte und erweiterte Auflage, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2010.

Oberreuter, Heinrich, Land (Freistaat) Bayern. URL:

http://www.bpb.de/wissen/05055810938053266082841636977915,2,0,Land_%28Freistaat%29_Bayern.html#art2 [7.5.2010].

Rombeck-Jaschinski, Ursula, Nordrhein-Westfalen, die Ruhr und Europa, Föderalismus und Europapolitik 1945-1955, Düsseldorfer Schriften zur Neueren Landesgeschichte und zur Geschichte Nordrhein-Westfalens, Universität Düsseldorf, Band 29, Essen: Klartext Verlag, 1990.

Rudzio, Wolfgang, Das politische System der Bundesrepublik Deutschland, 4. Auflage, Opladen: Leske + Budrich, 1996.

Schreiber, Folker H., Die Vertretung des Landes Nordrhein-Westfalen bei der Europäischen Union in Brüssel, v: Giakoumis, Pantaleon (Hg.), NRW im Wettbewerb der Regionen in der EU, Aachen, 1999, str. 85-92.

Stahl, Gerhard, Die Rolle des AdR bei der regionalen Interessenvertretung, z: Europapolitik und Europafähigkeit von Regionen, Baden-Baden, 2009, s. 136-141.

Steinbrück, Peer, Vorwort, v: Alemann, Ulrich von, Landespolitik im europäischen Haus. NRW und das dynamische Mehrebenensystem, 1. Auflage, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2005, str. 7-9.

Sturm, Roland, Die Föderalismusreform I: Erfolgreiche Verfassungspolitik? Politische Bildung 1/2007, Wochenschau Verlag, str. 25-38.

Wessels, Wolfgang; Thomas, Anja, Die deutsche Verwaltung und die Europäische Union. Berlin-Brüssel-Berlin, Brühl 2006 (Hrsg. Bundesakademie für öffentliche Verwaltung), Zugriff unter: [www.lernplattform-bakoev.bund.de/start.php\(Europaqualifizierung\)](http://www.lernplattform-bakoev.bund.de/start.php(Europaqualifizierung)) folgen).

Novinové články:

Bannas, Günter, Hilfe für Griechenland, Europa sucht die besten Europäer, FAZ .net 25. März 2010,

URL:<http://www.faz.net/s/Rub99C3EECA60D84C08AD6B3E60C4EA807F/Doc~ED5E7F9B67BB5435D979D4339977A9DEE~ATpl~Ecommon~Scontent.html> [9.4.2010]

De Villepin schlägt Union mit Deutschland vor. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 9.6.2005

Europa: EU-Verfassung nimmt entscheidende Hürde, General-Anzeiger, 11.7.2003.

Kuhn, Gisbert, Europa: Wehe, wenn das Paket aufgeschnürt wäre, General-Anzeiger, 11.7.2003.

Lucius, Robert von, Gelegenheitsfenster, Neue aufgaben für die Landtage durch den Vertrag von Lissabon. Frankfurter Allgemeine Zeitung z 1.3.2010, str. 8.

Riedel, Iris, In Dresden heißt es Abschiednehmen: Tschechisches Zentrum wird geschlossen. URL: <http://www.radio.cz/de/artikel/125652> [13.5.2010].

Rüttgers` neuer General. Europaminister Krautscheid wird neuer Wahlkampfmanager der NRW-CDU, schadensbegrenzung durch schnelle Nachfolge für zurückgetretenen Wüst, Westfälischer Anzeiger, 24.2.2010.

Schmiese, Wulf, Hessen fordert Europaausschuss der Länder, FAZnet, 9.7.2009
URL:<http://www.faz.net/s/Rub99C3EECA60D84C08AD6B3E60C4EA807F/Doc~E7047486965E946EA86018A7EA7332C8B~ATpl~Ecommon~Scontent.html> [21.7.2009]

Stold, Till-R., Rheinischer Kapitalismus für NRW und die Welt, Ministerpräsident Rüttgers skizziert eine soziale Marktwirtschaft der Zukunft, Welt Online 11.10. 2009, URL: <http://www.welt.de/die-welt/vermishtes/article4806109/Rheinischer-Kapitalismus-fuer-NRW-und-die-Welt.html> [6.5.2010].

Wirtz, Christiane, Hintergrund: Drei für den EU- Konvent, Die neuen Jobs für Klaus Hänsch, Elmar Brok und Manfred Dammeyer. Spddeutsche Zeitung, 28.2.2002.

Wyputta, Andreas, Europa ist der Landesregierung nicht viel wert, TAZ Ruhr, 6.1.2005.

Internetové dokumenty:

Ausschuss für Europapolitik und Entwicklungszusammenarbeit, 1. Sitzung am 6. Juli 1995. Ausschußprotokoll 12/17, Verhandlungspunkt und Ergebnis: Wahl des Ausschussvorsitzenden und seines Stellvertreters. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA12-17_1.pdf [13.5.2010].

Bericht von Frau Ministerin Hannelore Kraft über den europäischen Rat von Laeken, 15. Sitzung von Europa- und Eine-Welt-Ausschusses am 14. Januar 2002. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA13-460_47.pdf [15.5.2010].

Bundesministerium des Inneren: Gemeinsame Geschäftsordnung der Bundesministerien, Stand 2009.

URL: <http://www.bmi.bund.de/cae/servlet/contentblob/139852/publicationFile/55730/ggo.pdf> [14.4.2010]

Der Vertrag von Lissabon, Zusammenfassung und Bewertung, Januar 2009. http://www.bdi.eu/103_5579.htm [20.11.2009]

Die Zukunft gestalten. Grundsatzprogramm des deutschen Gewerkschaftsbundes. Beschlossen

auf dem 5. Außerordentlichen Bundeskongreß am 13.-16. November 1996 in Dresden.
URL: <http://www.dgb.de/dgb/grundsatzprog/grundsatz.htm> [15.11.2009]

Eckpunkte der Länder zu den Verfahrensaspekten der „Erklärung zur Zukunft der Union“. V: Beschluss, 28. Europaministerkonferenz am 31. Mai 2001 in Berlin. URL: <http://www.baden-wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschluss%20der%2028.%20EMK.pdf> [15.5.2010].

Entwurf eines Gesetzes über die Ausweitung und Stärkung der Rechte des Bundestages und des Bundesrates in Angelegenheiten der Europäischen Union.
URL: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/16/084/1608489.pdf> [13.11.2009]

Erste Orientierung zur Kompetenzneuordnung, v: Beschluss der 30. EMK. URL: <http://www.baden-wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschluss%20der%2030.%20EMK.pdf> [15.5.2010].

Für ein Europa des sozialen Fortschritts, Gemeinsames Positionspapier von SPD und DGB. Beschlossen vom SPD-Präsidium am 4. Mai 2009 und vom DGB-Bundesvorstand am 5. Mai 2009. URL: http://www.dgb.de/themen/themen_a_z/abisz_doks/e/europa_sozialer_fortschritt_position_spd_dgb.pdf//view?showdesc=1 [17.11.2009]

Gesetz über die Ausweitung und Stärkung der Rechte des Bundestages und des Bundesrates in Angelegenheiten der Europäischen Union. URL: <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/XBCBGI0960.pdf> [28.04.2010]

Gesetz über die Zusammenarbeit von Bund und Ländern in Angelegenheiten der Europäischen Union.
<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/euzblg/gesamt.pdf> [2.11.2009]

Gesetz über die Zusammenarbeit von Bundesregierung und Deutschem Bundestag in Angelegenheiten der Europäischen Union. <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/euzbbg/gesamt.pdf> [13.11.2009]

Hüttmann, Martin Große, Wie europafähig ist der deutsche Föderalismus? Aus Politik und Zeitgeschichte (APuZ 13-14/2005), URL: http://www.bpb.de/publikationen/Q5DO9A,1,0,Wie_europaf%4hig_ist_der_deutsche_F%F6deralismus.html#art1 [18.5.2010].

Maurer, Andreas, Becker, Peter, Deutsche Integrationsbremsen, Folgen und Gefahren des Karlsruher Urteils für Deutschland und die EU, 2009. URL: http://www.swp-berlin.org/common/get_document.php?asset_id=6186 [4.8.2009]

Protokol ze 22. zasedání Podvýboru Hlavního výboru pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci z 9.9.1992. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-635_1-5.pdf [24.4.2010]

Protokol z 27. Zasedání Podvýboru pro evropskou politiku a rozvojovou spolupráci z 3. Února 1993. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-808_1-21.pdf [18.5.2010].

Protokol z 20. Zasedání Podvýboru Hlavního výboru pro evropskou a rozvojovou spolupráci. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-557_9-18.pdf [18.5.2010].

Protokol z 29. Zasedání Hlavního výboru, z 12. Března 1992. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMA11-505_28-36.pdf [18.5.2010].

Rozsudek k Lisabonské smlouvě z 30. Června 2009. URL: http://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/es20090630_2bve000208.html [24.4.2010]

Statistisches Bundesamt, Die Bundesländer, Strukturen und Entwicklungen, Ausgabe 2008, Wiesbaden, März 2008. URL: <https://www-ec.destatis.de/csp/shop/sfg/bpm.html.cms.cBroker.cls?cmspath=struktur,vollanzeige.csp&ID=1021999> [10.5.2010].

Vereinbarung zwischen dem Deutschen Bundestag und der Bundesregierung über die Zusammenarbeit in Angelegenheiten der Europäischen Union in Ausführung des §6 des Gesetzes über die Zusammenarbeit von Bundesregierung und Deutschem Bundestag in Angelegenheiten der Europäischen Union. In Bundesgesetzblatt Jahrgang 2006, Teil I.,Nr. 44, ausgegeben zu Bonn am 30. September 2006
URL: <http://www.bundestag.de/bundestag/ausschuesse/a21/grundlagen/bgbl106s2177.pdf> [2.10.2009]

Verfassung des Freistaates Bayern vom 2. Dezember 1946. URL: <http://www.verfassungen.de/de/by/bayern46-index.htm> [5.5.2010].

Základní zákon

URL: www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_02.html
[8.4.2010]

Zákon o spolupráci spolku a zemí v evropských záležitostech. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/euzblg/index.html> [13.5.2010].

Závěry 41. Konference evropských ministrů z 26. Října 2005. URL: <http://www.baden->

wuerttemberg.de/fm7/1899/Beschl%FCsse%20der%2041.%20EMK.pdf [17.5.2010].

Zpráva ze 70. Konference předsedů a předsedkyň německých zemských sněmů z 10. Až 13. 5. 1992 konané v Saarbrückenu. Vorl. 11/1319. URL:

<http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMV11-1319.pdf?von=1&bis=0> [25.4.2010].

Zpráva vedoucího Státní kanceláře předsedovi Výboru pro záležitosti Evropy a jednotného světa. URL:

<http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMV12-2904.pdf?von=1&bis=0> [15.5.2010].

Internetové stránky:

16. Wahlperiode: Ausschuss für Bundes- und Europaangelegenheiten. URL:

http://www.bayern.landtag.de/cps/rde/xchg/landtag/x/-/www1/519_1013.htm [5.5.2010].

Aktuelles: Hauptausschuss (A 05), URL:

http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/GB_I/I.1/Ausschuesse/A05/aktuelles.jsp [13.5.2010].

Bayern in der Welt. Beziehungen Bayerns zu seinen Nachbarn. URL:

<http://www.bayern.de/Beziehungen-zu-Nachbarn-.1324.htm> [7.5.2010].

Bayerische Europapolitik, EU-Vertragsreform, URL: <http://www.bayern.de/Zentrale-Forderungen-.1187/index.htm> [7.5.2010].

Bundeszentrale für politische Bildung:

Oberreuter, Heinrich, Land (Freistaat) Bayern. URL:

http://www.bpb.de/wissen/05055810938053266082841636977915_2_0_Land_%28Freistaat%29_Bayern.html#art2 [7.5.2010].

Bruttoinlandsprodukt – in jeweiligen Preisen – 1991 bis 2009. VGRdL (Volkswirtschaftliche Gesamtrechnungen der Länder), URL: http://www.vgrdl.de/Arbeitskreis_VGR/tbls/tab01.asp [12.5.2010].

Článek 23 Základního zákona.

URL: http://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_23.html [12.11.2009]

Článek 23 Základního zákona, In: „Föderalismusreform“, Synopse der Änderungen des Grundgesetzes zum 1.9.2006.

URL: <http://dejure.org/grundgesetz-synopse.php#a23> [7.11.2009]

Článek 50 Základního zákona. URL:

http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_04.html
[14.4.2009]

Článek 57, Ústava země Severní Porýní-Vestfálsko (Verfassung für das Land Nordrhein-Westfalen), URL:

http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/GB_II/II.2/Gesetze/Verfassung_NRW.jsp
[12.5.2010].

Der Deutsche Gewerkschaftsbund – Aufgaben und Aufbau.

URL: <http://www.dgb.de/dgb/index.html> [15.11.2009]

Europa und Brüssel, BDI Positionen.

<http://www.bdi.eu/56.htm> [20.11.2009]

Evropské oddělení ministerstva zahraničí.

URL: <http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/AAmt/Abteilungen/Europaabteilung.html>
15.4.2010]

Fraktionen. URL: <http://www.bayern.landtag.de/cps/rde/xchg/landtag/x/-/www1/84.htm>

[5.5.2010].

„Freie Wähler Bayern e.V.“ URL: <http://www.fw-bayern.de/startseite/> [7.5.2010].

Geschäftsordnung des Bundesrates, IV. a Das Verfahren in Angelegenheiten der Europäischen Union. URL:

http://www.bundesrat.de/cln_179/nn_9718/DE/struktur/recht/go/go-node.html?nnn=true&nnn=true#doc41780bodyText5 [17.5.2010].

Grenzüberschreitende Entwicklungskonzepte. URL:

<http://www.landesentwicklung.bayern.de/instrumente/grenzueberschreitende-entwicklungskonzepte.html>

[10.5.2010].

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949, [IV. Der Bundesrat, Artikel 50](#).

URL: <http://lexetius.com/GG/50#2> [1.11.2009]

Koordinieren und Gestalten - Verantwortung für die Europapolitik der Bundesregierung.

<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Europa/Europaministerium-BMWi/gestaltung-der-deutschen-europapolitik.html> [15.4.2010]

Landtagswahlen in Deutschland. URL: <http://www.election.de/cgi->

[bin/content.pl?url=ltw_wahl.html](http://www.bayern.de/bin/content.pl?url=ltw_wahl.html)

[11.5.2010].

Leiter Staatskanzlei. Staatsminister Siegfried Schneider. URL: <http://www.bayern.de/Leiter-Staatskanzlei-317/index.htm> [7.5.2010].

Ministerstvo zahraničí: „Mitwirkung der Bundesländer in Angelegenheiten der EU“

URL: <http://www.auswaertiges->

[amt.de/diplo/de/Europa/DeutschlandInEuropa/MitwirkungBundeslaender.html](http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Europa/DeutschlandInEuropa/MitwirkungBundeslaender.html) [1.11.2009]

Ministerstvo pro záležitosti spolku, Evropy a médií. URL:

<http://www.mbem.nrw.de/minister/> [11.5.2010].

Mitwirkung der Bundesländer in Angelegenheiten der EU.

URL: <http://www.auswaertiges->

[amt.de/diplo/de/Europa/DeutschlandInEuropa/MitwirkungBundeslaender.html](http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Europa/DeutschlandInEuropa/MitwirkungBundeslaender.html) [1.11.2009]

Pozice BDI v evropské politice. URL: <http://www.bdi.eu/Europa-und-Bruessel.htm>

[20.11.2009]

Pressemitteilung vom 28.9.2006. Bundestagspräsident Lammert und Bundeskanzlerin Merkel unterzeichneten Vereinbarung zur Zusammenarbeit von Parlament und Regierung in EU-Angelegenheiten.

URL:

http://webarchiv.bundestag.de/archive/2008/0416/aktuell/presse/2006/pz_060928.html

[28.9.2009]

Rozsudek k Maastrichtské smlouvě (BVerfGE 89, 155.) URL:

<http://www.servat.unibe.ch/law/dfr/bv089155.html#Rn037>

[29.4.2010]

Řeč spolkového ministra zahraničí, Guida Westerwelleho, u příležitosti převzetí úřadu z 29.10.2009 .

URL: <http://www.auswaertiges-amt.de/diplo/de/Infoservice/Presse/Reden/2009/091029-BM-Amtsuebergabe.html> [22.11.2009]

Southeast European Cooperative Initiative. Working Community of Danube Regions - ARGE "Donaulaender" URL: <http://www.secinet.info/danube-info-centre/summaries/191>

[7.5.2010].

Staatsministerin Emilia Müller. URL: <http://www.bayern.de/Emilia-Mueller-.1779.htm>

[7.5.2010].

Strukturální fondy. URL: <http://www.euroskop.cz/8639/sekce/evropsky-fond-pro-regionalni-rozvoj-a-evropsky-socialni-fond/> [12.5.2010].

Thema der Woche: Europa verstehen – Tschechien zu Gast im Hauptausschuss. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/GB_II/II.1/OeA/Informationen/2009/03/1203_ThemaderWoche.jsp [13.5.2010].

Über uns – DGB Fachbereiche. Europapolitik. URL: <http://www.dgb.de/uber-uns/dgb-heute/dgb-fachbereiche/++co++24342bee-1236-11df-40df-00093d10fae2> [30.4.2009]

Výbor regionů.

URL: http://europa.eu/institutions/consultative/cor/index_de.htm [15.11.2009]

Zákon o spolupráci spolku a zemí v záležitostech Evropské unie (EuZBLG). URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/euzblg/BJNR031300993.html> [4.5.2010].

Zpráva Ministerstva pro spolkové záležitosti na zasedání Hlavního výboru Zemského sněmu, 16. října 1986. URL: <http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/dokumentenarchiv/Dokument/MMV10-682.pdf?von=1&bis=0> [22.4.2010]

Zemská ústava Severního Porýní-Vestfálska. URL: http://www.landtag.nrw.de/portal/WWW/GB_II/II.2/Gesetze/Verfassung_NRW.jsp [13.5.2010].

Projevy:

Clement, Wolfgang, Europa gestalten – nicht verwalten. Die Kompetenzordnung der Europäischen Union nach Nizza, Vortrag an der Humboldt-Universität zu Berlin am 12. Februar 2001, FCE 3/01.

Fischer, Joschka, Projevem na Humboldtově Univerzitě „Vom Staatenverbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration“ z 12. května 2000. URL: <http://www.europa-reden.de/fischer/frame.htm> [15.5.2010].

Rozhovory:

Rozhovor s Wernerem Jostmeierem, předsedou Hlavního výboru (v současnosti zodpovědného za evropskou politiku) Zemského sněmu NRW a vedoucím německé delegace ve Výboru regionů. 27. dubna 2010.

Rozhovor s Prof. Heinem Hoebinkem, (Heinrich-Heine-Universität, Düsseldorf), březen 2010

Rozhovor se Zuzanou Pokornou, Ministerstvo zahraničních věcí ČR (OSE Bundesländer), květen 2010.

Rozhovor s Herbertem Jakobym, vedoucím Oddělení V. Europa und internationale Angelegenheiten státní kanceláře NRW. Březen 2010.

Rozhovor s Manfredem Dammeyerem, dlouholetým zástupcem NRW ve Výboru regionů a předsedou a místopředsedou Výboru regionů v období 2000-2002. Březen 2010.

Rozhovor s Klausem Hänschem, členem Evropského Parlamentu v letech 1979-2009, předsedou Evropského parlamentu v letech 1994-1997 a členem prezidia Konventu.

Rozhovor s Wolframem Kuschke, v období od 12. Listopadu 2002 do 15. října 2004 vedoucí Státní kanceláře v hodnosti ministra, od 15. října 2004 do 24. června 2005 ministr pro záležitosti spolku, Evropy a médií.

Rozhovor s Hansem H. Steinem, vedoucím Zemského zastoupení Severního Porýní-Vestfálska v Bruselu. Březen 2010.

Seznam Příloh:

Příloha č. 1: Článek 2 zákona o Evropském jednotném aktu (EEAG).

Příloha č. 2: Schéma rozdělení evropských kompetencí v bavorské státní kanceláři.

Příloha č. 3: Přehled zastoupení spolkových zemí v Bruselu (stav 2007)

Příloha č. 4: Srovnání nominálního HDP a růstu HDP oproti loňskému roku mezi spolkovými zeměmi

Příloha č. 5: Srovnání nezaměstnanosti mezi spolkovými zeměmi v procentech v roce 2006

Příloha č. 6: Srovnání zahraničního obchodu spolkových zemí v roce 2006 (hodnoty exportovaného a importovaného zboží)

Příloha č. 7: Typologie spolkových zemí na základě jejich konkurenceschopnosti na počátku 90. let.

Příloha č. 8: Evropská politika ve výborech zemských sněmů spolkových zemí (stav 2005)

Příloha č.9: Indikátory hospodářství NRW ve srovnání s evropským průměrem v roce 2004.

Příloha č.10. Finanční podpora z cíle 2 Německu v letech 2000-2006 (v milionech eur).

Přílohy:

1. Článek 2 zákona o Evropském jednotném aktu (EEAG):

(1) „Die Bundesregierung unterrichtet den Bundesrat unbeschadet des Artikels 2 des

Gesetzes zu den Verträgen vom 25. März 1957 zur Gründung der Europäischen

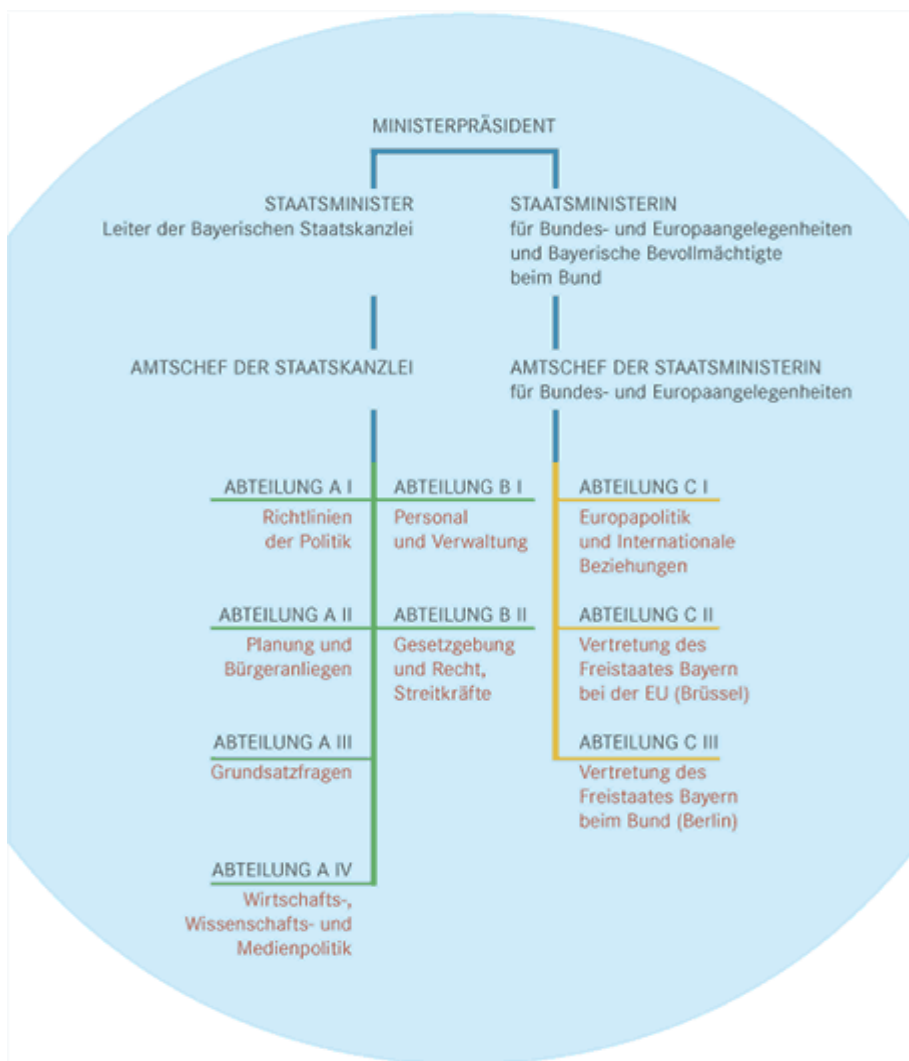
Wirtschaftsgemeinschaft und der Europäischen Atomgemeinschaft vom 27. Juli 1957

(BGBl. II S. 753) umfassend und zum frühestmöglichen Zeitpunkt über alle Vorhaben im Rahmen der Europäischen Gemeinschaft, die für die Länder von Interesse sein könnten.

- (2) Die Bundesregierung gibt vor ihrer Zustimmung bei Beschlüssen der Europäischen Gemeinschaften, die ganz oder in einzelnen Bestimmungen ausschließliche Gesetzgebungsmaterien der Länder betreffen oder deren wesentliche Interessen berühren, dem Bundesrat Gelegenheit zur Stellungnahme binnen angemessener Frist.*
- (3) Die Bundesregierung berücksichtigt die Stellungnahme bei den Verhandlungen. Soweit eine Stellungnahme ausschließliche Gesetzgebungsmaterien der Länder betrifft, darf die Bundesregierung hiervon nur aus unabweisbaren außen- und integrationspolitischen Gründen abweichen. Im übrigen bezieht sie die vom Bundesrat vorgetragene Länderbelange in ihre Abwägung ein.*
- (4) Im Falle einer Abweichung von der Stellungnahme des Bundesrates zu einer ausschließlichen Gesetzgebungsmaterie der Länder und im übrigen auf Verlangen erteilt die Bundesregierung dem Bundesrat die dafür maßgeblichen Gründe mit.*
- (5) Ist dem Bundesrat Gelegenheit zur Stellungnahme zu geben, sind, unbeschadet der bereits bestehenden Regelungen, auf Verlangen Vertreter der Länder zu den Verhandlungen in den Beratungsgremien der Kommission und des Rates hinzuzuziehen, soweit der Bundesregierung dies möglich ist.*
- (6) Einzelheiten der Unterrichtung und Beteiligung bleiben einer Vereinbarung zwischen Bund und Ländern vorbehalten.“*

Zdroj: Grünhage, Jan, Entscheidungsprozesse in der Europapolitik Deutschlands. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder, Baden-Baden: Nomos, 2007. Str. 194.

2. Schéma rozdělení evropských kompetencí v bavorské státní kanceláři.

Zdroj: Die Staatskanzlei auf einen Blick. Funktion, Aufgaben und Organisation. URL: <http://www.bayern.de/Funktionen-Aufgaben-Organisation-.319/index.htm> [7.5.2010].

3. Přehled zastoupení spolkových zemí v Bruselu (stav 2007)

Spolková země	Rok založení	Počet zaměstnanců	Označení	Příslušnost
BW	1987	23	Vertretung	St. ministerstvo
BY	1987	29	Vertretung	St. kancelář
BE	1987	9	Büro	St. Kancelář
BB	1992	12	Vertretung	St. kancelář
HB	1987	7 2/3	Vertretung	Senátor ³⁵⁸

³⁵⁸ Senátor pro životní prostředí, stavby, dopravu a Evropu.

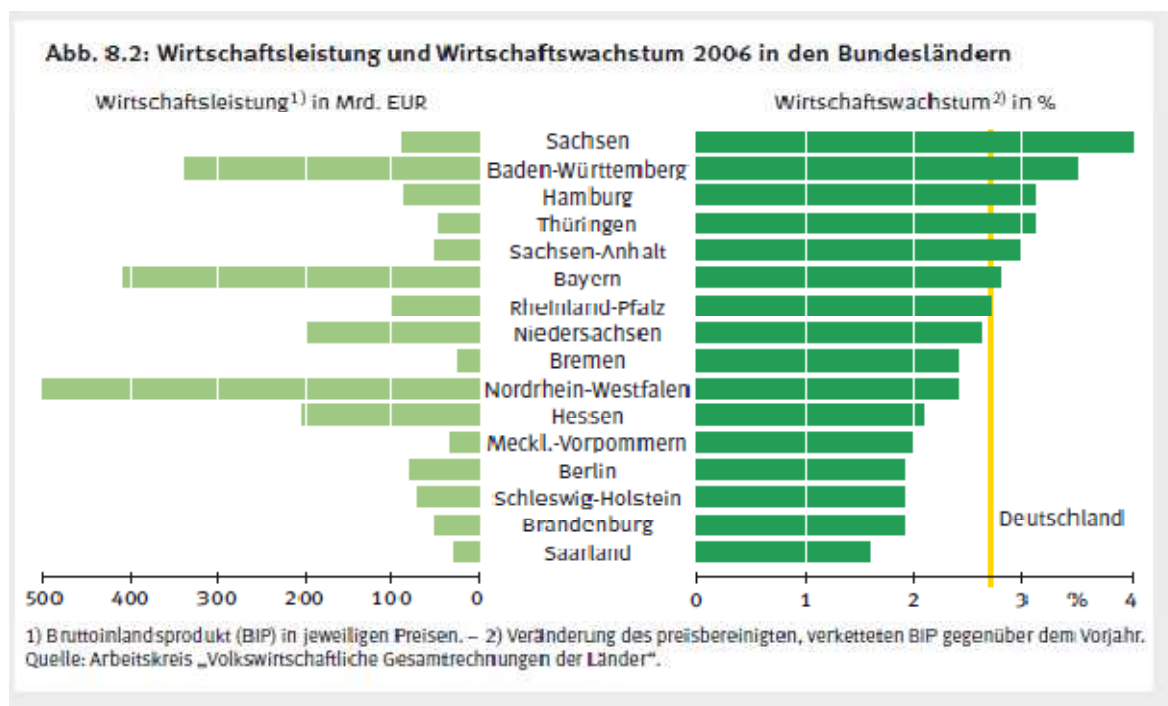
HH	1985	16	Hanse-Office	St. Kancelář, Ministerstvo ³⁵⁹
HE	1989	10	Vertretung	St. kancelář
MV	1991	6	Informationsbüro	St. Kancelář
NI	1991	18	Vertretung	St. kancelář
NRW	1986	25	Vertretung	St. kancelář
RP	1987	8	Vertretung	St. kancelář
SL	1985	7	Vertretung	St. kancelář
SN	1991	15	Verbindungsbüro	St. Kancelář
ST	1992	12	Verbindungsbüro	St. Kancelář
TH	1991	5	Büro	St. Kancelář
Σ		202 2/3		
Spolek	1958	162	Ständige Vertretung	Ministerstvo zahraničí

Vysvětlivky: BE – Berlín, BW – Bádensko-Württembersko, BY – Bavorsko, BB – Braniborsko, HB – Brémy, HH – Hamburg, HE – Hesensko, MV – Meklenbursko-Přední Pomořansko, NI – Dolní Sasko, NW – Severní Porýní-Vestfálsko, RP – Porýní-Falc, SL – Sársko, SN – Sasko, ST – Sasko-Anhaltsko, SH – Šlesvicko-Holštýnsko, TH – Durynsko.

Zdroj: Hildebrandt, Achim; Wolf, Frieder (Hrsg.), Die Politik der Bundesländer, Staatstätigkeit im Vergleich, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2008.

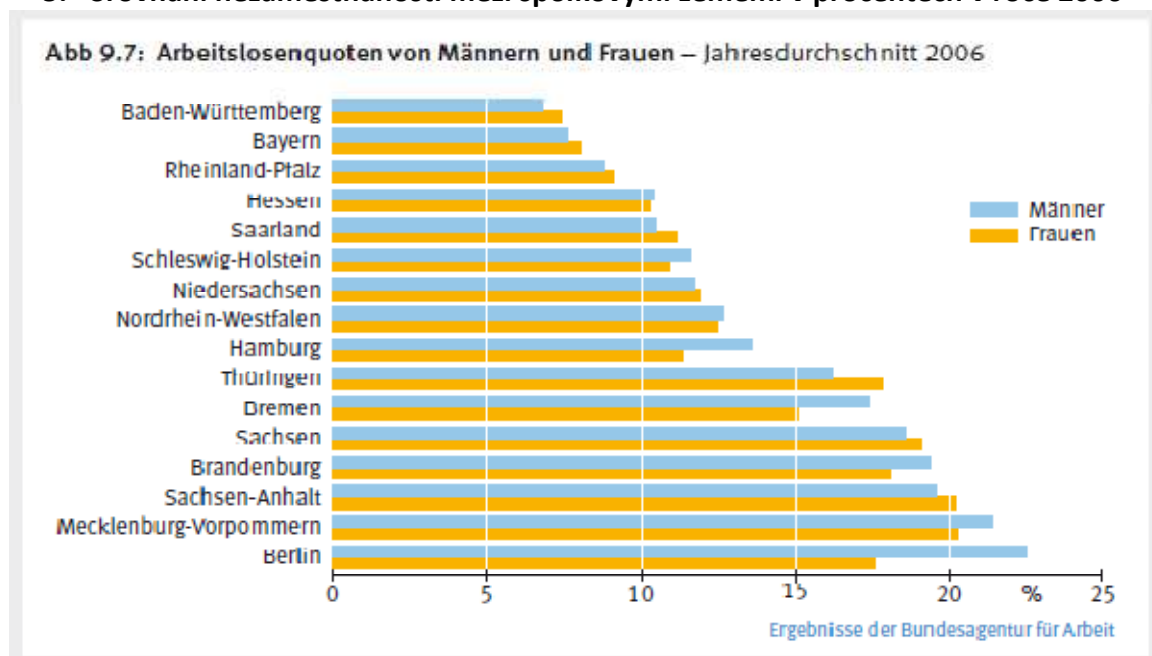
4. Srovnání nominálního HDP a růstu HDP oproti loňskému roku mezi spolkovými zeměmi

³⁵⁹ Ministerstvo justice, práce a Evropy

Zdroj: Statistisches Bundesamt, Die Bundesländer, Strukturen und Entwicklungen, Ausgabe 2008, Wiesbaden, März 2008. URL: <https://www-ec.destatis.de/csp/shop/sfg/bpm.html.cms.cBroker.cls?cmspath=struktur,vollanzeige.csp&ID=1021999> [10.5.2010].

5. Srovnání nezaměstnanosti mezi spolkovými zeměmi v procentech v roce 2006

Zdroj: Statistisches Bundesamt, Die Bundesländer, Strukturen und Entwicklungen, Ausgabe 2008, Wiesbaden, März 2008. URL: <https://www-ec.destatis.de/csp/shop/sfg/bpm.html.cms.cBroker.cls?cmspath=struktur,vollanzeige.csp&ID=1021999> [10.5.2010].

6. Srovnání zahraničního obchodu spolkových zemí v roce 2006 (hodnoty)

exportovaného a importovaného zboží)

Tab. 11.11: Ausfuhren und Einfuhren der Bundesländer im Jahr 2006

	Ausfuhren		Einfuhren	
	in Mill. Euro	in %	in Mill. Euro	in %
Nordrhein-Westfalen	159 577	17,9	169 854	23,0
Baden-Württemberg	141 538	15,9	115 428	15,6
Bayern	140 368	15,7	115 966	15,7
Niedersachsen	67 345	7,5	65 362	8,9
Hessen	44 764	5,0	64 066	8,7
Rheinland-Pfalz	36 362	4,1	23 537	3,2
Hamburg	27 739	3,1	58 085	7,9
Sachsen	19 590	2,2	13 488	1,8
Schleswig-Holstein	17 373	1,9	23 570	3,2
Saarland	12 361	1,4	10 951	1,5
Bremen	12 074	1,4	12 994	1,8
Berlin	11 484	1,3	7 905	1,1
Sachsen-Anhalt	10 002	1,1	9 606	1,3
Thüringen	9 275	1,0	6 025	0,8
Brandenburg	8 745	1,0	10 971	1,5
Mecklenburg-Vorpommern	3 898	0,4	3 450	0,5
Rest ¹⁾	170 479	19,1	26 419	3,6
Deutschland insgesamt	892 973	100	737 675	100

1) Rest bei den Ausfuhren: Waren ausländischen Ursprungs und nicht ermittelte inländische Ursprungsländer; bei den Einfuhren: für das Ausland bestimmte Waren und nicht ermittelte inländische Zielländer.

Zdroj: Statistisches Bundesamt, Die Bundesländer, Strukturen und Entwicklungen, Ausgabe 2008, Wiesbaden, März 2008. URL: <https://www-ec.destatis.de/csp/shop/sfg/bpm.html.cms.cBroker.cls?cmspath=struktur,vollanzeige.csp&ID=1021999> [10.5.2010].

7. Typologie spolkových zemí na základě jejich konkurenceschopnosti na počátku 90. let.

Typ	Označení	Spolkové země
1	Obzvláště konkurenceschopné země s pozitivní tendencí	Hamburk, Hesensko
2	Obzvláště konkurenceschopné země s lehce negativní tendencí	Badensko-Württembersko, Bavorsko, (Severní Porýní-Vestálsko)
3	Konkurenceschopné země s lehce pozitivní tendencí	Berlin, Dolní Sasko, Porýní-Falc,
4	Konkurenceschopné země s negativní tendencí	Brémy, Šlesvicko-Holštýnsko, Sársko
5	Země, které by bez státní podpory nabyly	Braniborsko, Meklenbursko-

	konkurenceschopné (“Nachzügler”)	Přední Pomořansko, Sasko, Sasko-Anhaltsko, Duryňsko
--	----------------------------------	--

Zdroj: Knodt, Michèle, Tiefenwirkung europäischer Politik, Eigensinn oder Anpassung regionalen Regierens? Baden-Baden: Nomos-Verl.-Ges., 1998.

8. Evropská politika ve výborech zemských sněmů spolkových zemí (stav 2005)

Spolková země	Příslušný výbor	Rok založení
Bádensko-Württembersko	Stálý výbor („Ständiger Ausschuss“/Hauptausschuss),	
Bavorsko	Výbor pro spolkové a evropské otázky	1978
Berlín	Výbor pro evropské a spolkové záležitosti a mediální politiku	1990
Braniborsko	Výbor pro evropské záležitosti a rozvojovou politiku	1995
Brémy	Výbor pro spolkové, evropské záležitosti, mezinárodní kontakty a rozvojovou pomoc	1992
Hamburk	Evropský výbor	1998
Hesensko	Evropský výbor	1990
Meklenbursko-Přední Pomořaní	Výbor pro justiční, spolkové a evropské otázky, jednací řád, přezkum volebních výsledků a imunity	1994
Dolní Sasko	Výbor pro spolkové, evropské otázky a média	1990
Severní Porýní-Vestfálsko	Hlavní výbor	Před 1995 a po 2005
Porýní-Falc	Výbor pro evropské otázky	1991
Sársko	Výbor pro evropské otázky	1992
Sasko	Evropský výbor	1990
Sasko-Anhaltsko	Výbor pro spolkové a evropské záležitosti	1990
Šlesvicko-Holštýnsko	Výbor pro spolkové, evropské otázky a spolupráci s Pobaltím	1995

	(„Ostseeraum“)	
Duryňsko	Výbor pro spolkové a evropské otázky	1990

Zdroj: Grünhage, Jan, Entscheidungsprozesse in der Europapolitik Deutschlands. Von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder, Baden-Baden: Nomos, 2007. Str. 239

9. Indikátory hospodářství NRW ve srovnání s evropským průměrem v roce 2004.

	Počet obyvatel v 1000 obyv.	HDP na obyv. v PPS (EU= 100)	Zaměstnanost podle sektorů v %		
			Zemědělství	Průmysl	Služby
EU (15 států)	379604	100,0	4,0	28,2	67,7
NRW	18027	101,5	1,5	32,8	65,8

Zdroj: Axt, Heinz-Jürgen, Einleitung: Wirtschaft in NRW – Förderung und Strukturwandel mit Blick auf Europa, v: Alemann, Ulrich von; Münch, Claudia (Hg.), Handbuch Europa in NRW, Wer macht was in NRW für Europa?, 2. Aktualisierte und erweiterte Auflage, Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaft, 2003. Str. 306.

10. Finanční podpora z cíle 2 Německu v letech 2000-2006 (v milionech eur).

Spolková země	Výše podpory v milionech eur
Severní Porýní-Vestfálsko	970,36
Dolní Sasko	733,95
Bavorsko	536,64
Berlín	384,45
Šlesvicko-Holštýnsko	258,32
Hesensko	183,52
Sársko	171,09
Porýní-Falc	170,68
Brémy	113,03
Bádensko-Württembersko	97,77
Hamburk	6,19

Zdroj: Axt, Heinz-Jürgen, Einleitung: Wirtschaft in NRW – Förderung und Strukturwandel mit Blick auf Europa, v: Alemann, Ulrich von; Münch, Claudia (Hg.), Handbuch Europa in NRW,

Wer macht was in NRW für Europa?, 2. Aktualisierte und erweiterte Auflage, Wiesbaden:
Verlag für Sozialwissenschaft, 2003. Str. 306.